

Nya landskap

En studie av centrumbildningarna på
kulturområdet

Sven Nilsson

2002-09-18

Inledning

Centrumbildningarna på kulturområdet är, tror jag, en unik svensk skapelse. Redan det förhållandet att de existerat i upp till trettiofem år och idag framstår som på det hela taget starka, välorganiserade och vitala organisationer är i sig uppseendeväckande. Som min studie kommer att redovisa löser de synnerligen komplexa uppgifter på ett välfungerande och kostnadseffektivt sätt.

Mitt uppdrag har varit att göra en översyn av centrumbildningarnas totala verksamhet, bedöma effekterna av att centrumbildningarna tillförts särskilda medel för arbetsförmedlande verksamhet och ge underlag för en långsiktig bedömning av centrumbildningarnas utvecklingsmöjligheter. Centrumbildningarna ska beskrivas i sin relation till omvärlden, den externa och interna organisationen ska belysas, liksom hindren för förverkligandet av deras mål. Slutligen ska studien föreslå lösningar inför framtiden.

Centrumbildningarna uppstod ur 1960-talets kulturaktivism. Det var de kulturpolitiska uppgifterna som gav dem deras viktigaste energi. Både de kulturpolitiska och de arbetsmarknadspolitiska utredningarna har dock främst eller uteslutande sett centrumbildningarna ur ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv, vilket både begränsat analysen och bestämt insatsernas inriktning. Här kan man peka på bland annat följande betänkanden och propositioner som i olika avsnitt berör centrumbildningarna:

- Ny kulturpolitik (SOU 1972:66)
- Arbetsförmedlingen inom kulturområdet (Ds In 1972:5)
- PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet (Ds A 1975:5)
- Konstnärerna i samhället (SOU 1975:14)
- Den nya kulturpolitiken III (prop. 1975/76: 135)
- Arbetsmarknadspropositionen (prop. 1975/76: 84)
- Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde (SOU 1985:7)
- AMS-propositionen (prop. 1985/86:138)
- Konstnärernas villkor (SOU 1990:39)
- Centrumbildningarna på kulturområdet (rapport från statens kulturråd 1990:5)
- Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84)
- Kulturpolitik (prop. 1996/97: 3)
- Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183)
- Generella konstnärsstöd (SOU 1997:184)
- Konstnärernas villkor (prop. 1997/98:87)

Härtill kommer interna promemorior, granskningar och utvärderingar inom statens kulturråd och arbetsmarknadsverket.

Man får nog säga att grundtonen i detta väldiga material (där centrumbildningarna alltså i regel behandlas om inte perifert så ändå bara på någon eller några sidor) är något avvaktande. Det erkännande som ges åt dem kommer lite motvilligt. Det har sannolikt att göra med att de är små, medlemsstyrda organisationer som dessutom är renodlade partsföreträdare, samtidigt som centrumbildningarna de facto företräder väsentliga samhällsintressen, nämligen de fria skaparna och utövarna inom ord-,

bild-, ton, film- och scenkonst. De ägnar sig dessutom delvis åt något som annars är en myndighetsuppgift – arbetsförmedling.

I min studie förankras de främst i kulturpolitiken. Vid närmare betraktande visar det sig nämligen svårt att renodla och särskilja det specifikt arbetsförmedlande arbetet. Både engagemanget och effektiviteten får sin kraft ur strävan att synliggöra och förmedla det skapande arbetet, och uppdragsförmedlingen vävs samman med marknadsföring och promotionaktiviteter och med medlemservice och utveckling av konstnärerna till näringsidkare och företagare.

Jag har valt att ta fasta på verksamhetens mångfald. Varje centrumbildning har sin unika historia och sin specifika karaktär. Men det är möjligt att se till den samlade praktiken. Det blir då tydligare att centrumbildningarna har mycket att lära av varandra. Min studie får därmed karaktären av verktyg för ett fortsatt utvecklingsarbete. Men genomlysningen visar också att det finns skillnader i resurstilldelning med mera som inte har att göra med verksamhetens innehåll och omfattning. Jag föreslår att statens kulturråd tar fram ett hållbart underlag för verksamhetsbeskrivning och verksamhetsanalys och jag föreslår riktlinjer för ett rättvist, verksamhetsgrundat och långsiktigt hållbart bidragssystem.

I den försöksverksamhet med särskilda medel för arbetsförmedlande verksamhet som pågått sedan 1999 har också Folkets hus och parker ingått. Min studie berör bara perifert denna organisation. Eftersom jag föreslår att försöksverksamheten upphör och bidragen i framtiden ges som ett samlat verksamhetsbidrag, blir följden att den bidragssumma som år 2002 utgått till Folkets hus och parker för den arbetsförmedlande verksamheten från och med år 2003 föreslås bli överförd till organisationens verksamhetsbidrag.

Malmö 18 september 2002

Sven Nilsson

Centrumbildningarna i kulturpolitiken

Centrumbildningarna uppstod ur den radikala kulturaktivism som föregick och starkt påverkade utformningen av den moderna svenska kulturpolitiken. Den progressiva rockgruppen Blå tåget uttrycker tidskänslan i en återblick (1998):

Från öppen konst och gränsöverskridning
Till popmusik och vänstervridning
Från happenings till demonstrationer
Från modskravaller till vilda strejkaktioner

Från nyenkelhet och neodadaister
Till sexliberaler och dubbelmaoister
Från folkhemsmåtta till rekordårsyra
Från mellanöl till brass och en droppe syra

60-talet kom och gick
öppet som ett ögonblick
uppror och förförelse
allt var liksom i rörelse.

Leif Nylén har i boken "Den öppna konsten" (1998) försökt beskriva tidsandans förändringar. En bild av decenniet var, säger han, att det var barnligt och lekfullt, en annan att det var strängt och allvarligt:

Det finns två myter om det svenska 60-talet. Den ena utgår från 1968 och identifierar decenniet med vänstervridning, antiimperialism, engagerad konst, demonstrationer, utomparlamentariska aktioner, rapportböcker, Mahjong, slagord, sekteristiska kollektiv – och Jan Myrdal. Den andra handlar om happenings, popkonst, konkret poesi, reklam, Courrèges, "slit-och-släng", p-piller, extrem individualism – och Öyvind Fahlström. (---)

Men det finns en tredje myt om 60-talet. Den har varken med Moderna Museet eller Café Marx att göra, den har snarare sina rötter på Nalen, i Bildjournalen, på förörternas ungdomsgårdar. Ungdomskulturen förvandlad till ungdomsrevolt: den nya popmusiken, unisexmodet, kläderna från Carnaby Street och militära överskottslager, gamla och nya droger, sexuella och sociala experiment, drop-outs, hippies, den psykedeliska utopin.

Man kan skilja myterna åt, låta dem stå för tre olika skeden i 60-talet: den estetiska avantgardismen i början av decenniet, ungdomskulturens rebelliska expansion i mitten, den politiska radikaliserings mot slutet. Men man kan också göra ett slags sociologisk skiktning: avantgardistiska konstnärer, rebelliska ungdomar, politiserande studenter. Men i realiteten handlar det mer om överlappningar och sammanblandningar än om skillnader och motsättningar, även om polemiken ofta kunde vara våldsam. Avantgardisterna attraheras av ungdomskulturens sinnlighet, gemenskap och självsvåldiga utnyttjande av nya media – och av hur den nya musiken tycks lösa upp motsättningen mellan modernism och masskultur. Studentrevolten har sin sociala och emotionella bakgrund i ungdomskulturens generationsuppror, demonstrationstågen fylls av Beatles- och Dylanlyssnare, det är som en popgala på marsch (...). Och

det är ur ungdomskulturens praxis snarare än ur den politiska traditionen som motkulturen växer fram. (s. 16f)

I den kulturradikala hållningen ingick att vara kritisk till alla slags institutioner, inte minst kulturinstitutioner. Harald Swedners undersökningar av teaterpubliken i Malmö och Stockholm sammanfattades i formeln "barriären mot finkulturen" och visade att de flesta kände sig främmande inför institutionsteatrarnas lokaler, repertoar, spelsätt och inte minst teaterföreställningen som socialt evenemang. Det måste finnas andra sätt att kommunicera och andra sätt att skapa möten mellan konsten och människorna i samhället. Uttrycket "rätten att kommunicera" kom från den engelske kulturforskaren Raymond Williams (bl.a. i "Communications", 1962). I allt som har att göra med makt, produktion och egendom utspelas också läroprocesser, och vår strävan att lära, beskriva, förstå, undervisa och påverka är grundläggande i det som gör oss till människor och medborgare, säger Williams. Denna kommunikation är både en individuell och en kollektiv process; han kallar den för *den långa revolutionen* ("The long revolution" var också titeln på en av hans mest kända böcker) och ser den som en ständigt pågående kamp för större demokrati och fördjupat medborgarskap. Kommunikationen är det som driver utvecklingen framåt. Det var i detta ifrågasättande av själva samhällsbasen och betoningen av kommunikationen men också i popkulturen, de öppna samtalen och mötena som 60-talets kulturaktivism fanns sin energi, både den politiska och den estetiska.

Ur detta föddes de fria teatergrupperna och den progressiva musikrörelsen men också centrumbildningarna på kulturområdet. De var nog samtliga mer präglade av allvaret än av lekfullheten. Först ut av centrumbildningarna var Författarcentrum år 1967. Initiativtagare var några yngre författare (bl.a. Peter Curman) som ville hitta nya vägar för den seriösa litteraturen i konkurrensen med underhållningslitteraturen. De ville också möta läsarna öga mot öga och bryta den isolering många författare kunde uppleva. Men nya centrumbildningar tillkom i rask takt: Filmcentrum (1968), Teatercentrum (1969), Konstnärscentrum (1969), Musikcentrum (1970), Danscentrum (1971), Illustratörcentrum (1973) och Fotograficentrum (1974). Senare tillkom Översättarcentrum (1979) och Konsthantverkscentrum (1990), och Centrum för fotografi (CFF) från 1999 har inga rötter i Fotograficentrum. Redan från början fanns en strävan inom några centrumbildningar att skapa en regional struktur.

Centrumbildningarnas gränser följde konstområdena, men det har funnits andra organisationsprinciper. På 1970-talet startade regionala kulturarbetarcentra (för *alla* konstnärliga utövare) i Skåne/Malmö, Boden, Uppsala, Umeå och Bohuslän-Trestad. Det har funnits ett Invandrarnas kulturcentrum och exempelvis Yrkestrubadurernas förening (YTF). Åtminstone Skys i Malmö hade förmedlartjänster från arbetsförmedlingen placerade på sitt kansli. Inga av dessa organisationer har i längden kunnat samla tillräckligt intresse, förmodligen därför att den gemensamma plattformen blev för allmän.

Några drag var gemensamma för centrumbildningarna under pionjärskedet:

- Skapa nya produktions- och distributionsvillkor utan vinstintresse
- Bekämpa den kommersiella skräpkulturen
- Uppsökande verksamhet: möta publiken där den fanns – i bostadsområden, skolor, på sjukhus, i fängelser, på arbetet och så vidare

- Politisk radikalism: konsten skulle vara progressiv (det vill säga socialistisk) till form och innehåll
- Medlemsdemokrati med stark tonvikt på medlemsmötena, ofta i stormötesform

Redan tidigt kunde man i de trevande initiativen se betydligt större perspektiv, en verklig demokratisering av konstens, teaterns och litteraturens tillgänglighet. I konstitidskriften Paletten (1969:1) skrev Leif Nylén:

Författarcentrum gjorde en relativt konventionella start – och till en början föreföll det som om Författarcentrums ideologi med handlade om folkbildning i traditionell mening, dvs. om att via en del nya distributionskanaler sprida ”god” litteratur och bredda författarnas publikunderlag. Men vad som hände var att Författarcentrums olika aktioner öppnade en kommunikation mellan författarna och publiken, en dubbelriktad kommunikation där båda parter fick reda på ungefär lika mycket om varandra. Och det författarna fick veta om publiken – på fängelser, i skolor, på ålderdomshem, på arbetsplatser etc. – handlade mera om deras sociala situation än om deras behov av god litteratur (...) Via Författarcentrum etablerades en rad viktiga kontakter mellan vissa bestämda författare och vissa bestämda publikgrupper (dvs. inte mellan Författaren och Publiken). Och Författarcentrum kunde också börja fungera som producent av litterära ”aktiviteter” som var förankrade i en bestämd miljö, hos en bestämd publik, som fyllde ett bestämt informations- och kommunikationsbehov. (...) Men Författarcentrums organisation och pengar kan göra det möjligt för en författare att t.ex. skriva ett dokumentärt teaterstycke, snabbt få det spelat på den aktuella platsen och där följa upp med en offentlig debatt. Allt detta befinner sig fortfarande i ett ganska anspråkslöst och trevande inledningsskede. Men det är organisationer av Författarcentrums typ som är nödvändiga för att övergången från en ”finkultur” till en ”brukskultur” ska kunna bli verklighet. (citerat efter Nilsson, 1970, s. 233f)

Drömmen om möte och kommunikation på jämställd fot var en stark drivkraft bakom många av 60-talets kulturella initiativ och inte minst gäller det centrumbildningarna. I drömmen ingick också att förändra samhället med konsten och kulturen som verktyg. Man kan nu lånt efteråt tycka att det finns något mycket oskuldsfullt i denna tilltro till att möte, dialog och förändring skulle äga rum bara de rent fysiska förutsättningarna fanns. Men denna optimism är en del av centrumbildningarnas idétradition och via dem kom den in i kulturpolitiken, där utvecklingsarbete kring ökad tillgänglighet samt vidgat deltagande och delaktighet bedrivits i olika former sedan 1970-talet.

Den nya kulturpolitiken

Centrumbildningarna uppstod vid precis rätt tidpunkt. De var med och inspirerade arbetet med det som så småningom skulle kallas ”den nya kulturpolitiken”. Det fanns från statens sida en öppenhet för allt det nya som rörde sig i kulturlivet, och redan våren 1968, alltså bara några månader efter starten fick Författarcentrum ett statsbidrag på 30.000 kronor. De andra centrumbildningarna följde efter och stödet till dem blev ett etablerat inslag i kulturpolitiken. Parallellt började staten via AMS stödja också den direkt arbetsförmedlande delen av centrumbildningarnas verksamhet genom att arbetsförmedlare placerades direkt hos centrumbildningarna

men med AMS som ansvarig myndighet (se avsnittet om centrumbildningarna och arbetsmarknadspolitiken nedan).

Trots allt var det inga stora summor som riktades till centrumbildningarna. Det korta avsnittet om centrumbildningarna i betänkandet Ny kulturpolitik (SOU 1972:66) var inte särskilt förpliktande:

Kulturrådet ser tillkomsten av centrumbildningarna som ett led i det betydelsefulla arbetet att finna nya vägar för att vidga kontakterna mellan konstnärer och publik. Kulturarbetarna har genom dessa organ själva utvecklat nya arbets- och kontaktformer, som har gett viktiga erfarenheter men också nya arbetstillfällen. Det statliga stödet till centrumbildningarnas kulturpolitiska uppgifter bör enligt kulturrådets mening utgå i ökad omfattning.

När det gäller arbetsförmedlingen markerar kulturrådet att samhället, det vill säga de offentliga samhällsorganen, har ansvaret för en avgiftsfri och väl fungerande arbetsförmedling också på kulturområdet. Även i framtiden bör det dock finnas utrymme för en medverkan också från centrumbildningarna, framhåller man. Kulturrådet tänker stort och ser framför sig samlade strategier både för kontakterna mellan konstnärer och publik och för kulturarbetsförmedlingen. Centrumbildningarna får i detta tänkande sin betydelse enbart som verktyg.

1960-talet var över, och kulturrådet tog i sitt utredningsarbete mindre fasta på det öppna och lekfulla och mer på att bygga stabila strukturer när man konstruerade 1970-talets nya kulturpolitik. Kulturpolitiken normaliserades som en samhällsteknik efter beprövad svensk modell. I grunden fanns den territoriella uppdelningen av Sverige i riket, regionen och de lokala enheterna med sina politiska och administrativa uttryck: staten, landstingen och kommunerna. Den nya kulturpolitiken från 1970-talet bygger på en överenskommelse mellan kulturrådet, landstingsförbundet och kommunförbundet om ansvarsfördelningen mellan de tre nivåerna i samhällsarbetet.

Den nya kulturpolitiken växte fram som ett statligt initiativ. Det var staten som formulerade problemen och föreslog lösningar. I huvudsak accepterades dessa principer och metoder, och staten behöll länge initiativet. Ansvarsfördelningen innebar för kommunernas del att de även framgent skulle svara för det lokala kulturlivet. Det nya var den kraftiga markeringen av den regionala nivån och landstingens ansvar. I allt väsentligt har den grundläggande ansvarsfördelningen visat sig hålla. Det allt mer heltäckande nätet av regionala kulturinstitutioner är kulturpolitikens största framgång.

Det ligger i sakens natur att man med de fria och mångskiftande organisationsformer som råder på kulturområdet bara kunde ange vissa allmänna principer och breda riktlinjer för hur samverkan och gränsdragning mellan olika intressen och aktörer lämpligen borde ske. Men trots mångfalden försökte kulturrådet finna de generella strukturerna. Tyngdpunkten i kulturpolitiken låg på uppbyggnaden av ett likvärdigt nät av regionala kulturinstitutioner i hela landet. Länsbiblioteken fanns i förväg. En normalisering skedde av de kulturhistoriska läns museernas organisation och struktur. Regionala teaterensembler inom Riksteatern och nya länsteatrar skapades i rask takt. Militärmusikkårerna blev civila och blev förs regionmusikensembler och sedan

de regionala musikinstitutioner vi har idag efter en sammanslagning med Rikskonserters regionala kontor.

Även om länsinstitutionerna utgjorde tyngdpunkten i konstruktionen fanns också ett uttalat intresse av att stödja och stimulera kulturaktiviteter utanför institutionerna. Också här tänkte man stort och generellt. Föreningslivet borde kunna ta ett ansvar för de fria kulturaktiviteterna. Med "föreningslivet" menade man i första hand studieförbunden, länsbildningsförbunden och de så kallade främjandeorganisationerna – Konstfrämjandet, Skådebanan och Litteraturfrämjandet i första hand. De som inte passade in i eller inte ville underordna sig dessa strukturer, och hit hörde både centrumbildningarna och de fria teater- och musikgrupperna, fick kämpa för sin plats i detta system.

Utredningskommittén hade också som ambition att formulera en sammanhängande konstnärspolitik. Kulturpolitiken gynnar naturligtvis rent generellt konstnärer inom olika områden genom att det cirkulerar betydligt mer pengar inom kulturlivet, men främst de konstnärer som är självständiga yrkesutövare utan tydlig uppdragsgivare behöver också särskilda insatser. Redan i mitten av 1970-talet formulerades de grundläggande principerna (SOU 1975:14 och prop. 1975/76:135):

- Öka arbetstillfällena för konstnärer och förbättra möjligheterna att använda konstnärliga verk
- Konstnärernas försörjning ska i största möjliga utsträckning baseras på ersättning i direkt anslutning till deras arbete
- Direkta insatser – bidrag – för att stödja och stimulera konstnärlig verksamhet.

Grundprincipen är att stärka konstnärerna i deras yrkesutövning, men direkta bidrag krävs också i framtiden, konstaterade man. Dessa principer har förblivit grunden för den statliga konstnärspolitiken. De riktlinjer som formulerades i 1990-talets kulturpolitiska utredning (SOU 1995:84, s. 246) är egentligen preciseringar och konkreta exempel som följer av grundprinciperna:

- Stödja och stimulera kulturproduktion som annars har svårt att hävda sig
- Främja efterfrågan och vidga arbetsmarknaden
- Inköpa konstnärliga verk
- Garantera ersättning för offentligt utnyttjande av konstnärliga verk
- Ansvara för högre konstnärlig utbildning samt stöd till forskning och konstnärligt utvecklingsarbete
- Ge stöd till konstnärliga experiment och tillfälle till arbetsro under längre eller kortare perioder
- Verka för att skattelagstiftningen tar rimlig hänsyn till konstnärernas speciella arbetsförhållanden
- Verka för att arbetsmarknadspolitiken anpassas också till den konstnärliga arbetsmarknaden.

För detta finns en rad olika instrument och insatsområden:

- konstnärlig utbildning
- ansvar för statliga kulturinstitutioner samt stöd till regionala och lokala kulturinstitutioner och till fria grupper
- inköp av konstnärliga alster

- riktat stöd inom vissa branscher (ex. litteratur-, fonogram- och filmstöd)
- arbetsförmedling och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder
- upphovsrättsliga ersättningar
- offentligrättsliga ersättningar som kompensation för inskränkningar i upphovsrätten m.m.
- bidrag av olika slag
- anpassning av skattelagstiftning, sociallagstiftning m.m. så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella arbetsförhållanden.

Här ingår också stödet till centrumbildningarna. Man kan notera att ingen av principerna eller insatserna uttalat har som mål att stärka konstnärerna i deras roll som näringsidkare och fria yrkesutövare, en strategi som skulle kunna betecknas med begreppet *empowerment*. Det gäller även senare utredningar som "Konstnärrens villkor" (SOU 1990:39) och Konstnärsstödsutredningen (SOU 1997:184), även om "Konstnärrens villkor" menar att centrumbildningarna borde utvecklas till rena branschorganisationer, vilket i sig förutsätter ett slags företagarsyn på konstnärerna.

Åtminstone inledningsvis var den nya kulturpolitiken en klar succé. I samspelet mellan statens, landstingens och kommunernas kulturpolitiska organisationer utvecklades snabbt en politisk och administrativ kultur, byggd på den allmänna ansvarsfördelningen. Den fick sin dynamik av övertygelsen att man gemensamt höll på att förverkliga ett stort projekt. Också i dialogen mellan kulturlivets företrädare och grupper och samhällsorganen etablerades en praxis; i mycket fördes den enligt principen "alltid mera – aldrig nog", för behoven i kulturlivet var bokstavligen omätliga, och varje steg i utvecklingen förde vidare till nya idéer och projekt.

Det fanns en symmetri i hanteringen av kulturfrågorna på statlig, regional och lokal nivå. Kulturpolitiken normaliserades som förvaltningsmodell och kulturpolitiken accepterades som ett politiskt sakområde vid sidan om skola, socialtjänst och så vidare. Skillnaden är att samhällsorganen naturligtvis inte "äger" kulturen på samma sätt som man "äger" skola, barnomsorg eller sjukvård. Hela den privata kulturmarknaden ligger helt utanför samhällsorganens kontroll; för att hantera detta förhållande skapades doktrinen om "kommersialismens negativa verkningar" och därmed utdefinierades den ur diskussionen. Men det blev också allt mer uppenbart att viktiga delar av kulturlivet inte styrdes av vare sig de offentliga organen eller det institutionaliserade föreningslivet, och dit hörde de fria grupperna, myllret av arrangörer och centrumbildningarna.

Tänkandet i stora strukturer hade sina begränsningar. För de stora strukturerna i kulturpolitiken hade man skapat generella bidragsformer, grundbeloppen för de regionala kulturinstitutionerna och främst studiecirkelbidragen för föreningslivet. Hit flöt de stora ekonomiska resurserna. De som inte fick del av dessa flöden fick mindre pengar och varje ansökan utsattes för individuell prövning.

Ändå har det hela tiden inom statens kulturråd funnits en strävan att tänka i strukturer och infrastrukturer också på de områden som har en svag institutionell bas (men institutionerna sågs ändå som den självklara basen för den kulturpolitiska geografien). Det har således funnits en strävan att finna hållbara principer för stödet till de fria grupperna, främst teatergrupperna. Men, som Ylva Gislén påpekar i sin översyn av stödet år 2000, strävan att skapa en stabil plattform för några av grupperna har

ständigt haft att möta viljan att ge stöd åt de nya grupperna. På ett samlat och strukturellt sätt har kulturrådet också diskuterat nätverken av arrangerande föreningar och under 1990-talet också de konstformer som rent allmänt har en svag institutionsstruktur, danskonsten och bildkonsten. Däremot har det inte funnits någon genomarbetad hållning i synen på centrumbildningarna på kulturområdet; utredningen från 1990 (rapport från statens kulturråd 1990:5) är främst inriktad på att hitta konsistenta kriterier för bedömningen av bidragsansökningarna.

En viktig begränsning i den övergripande kulturpolitiska strategin var att den på något sätt förutsatte ett kontinuerligt tillflöde av nya resurser. Eftersom statliga och regionala resurser skulle matcha varandra fick man problem när någon av parterna gjorde halt. Detta blev allt tydligare under 1980-talet när de offentliga finanserna började dräneras och blev ännu tydligare under 1990-talets besparingskampanjer.

Flera studier, bl. a. Teaterkostnadsutredningen och flera ESO-rapporter, visade att produktiviteten i kulturinstitutionerna sjönk successivt. Mer pengar innebar i praktiken bara högre samhällssubventioner för varje besök eller boklån. Enligt den stora kulturutredningen från 1995 ökade samhällsbidraget i fast penningvärde per besök på någon av landets musikteatrar från 680 kr till 1.282 kr/ besök (dvs. 88 %) mellan 1980 och 1994. ESO-studierna visade att boklånen ökade i kostnad med 20 %, museibesöken med 72 % och teaterbesöken med 70 % mellan 1983/84 och 1991/92.

Barn av sin tid

Med åren har kulturpolitiken i hög grad kommit att framstå som ett barn av sin tid. Den starka betoningen av kulturen som samhällsförändrande kraft hade att möta andra värderingar och andra prioriteringar, framför allt regionalt och lokalt. Det var inte längre basarbetet i skolor, förskolor, vårdinrättningar och bostadsområden som legitimerade kulturpolitiken. I stället spred sig ett ekonomiskt och instrumentellt nyttotänkande. Det skulle, menade många, gå att se den ekonomiska nyttan av kulturella investeringar, om så bara genom att den egna orten eller den egna regionen fick PR och "sattes på kartan".

Den danska kulturforskaren Dorte Skot-Hansen har sammanfattat denna utveckling i ett schema:

	Humanistisk	Sociologisk	Instrumentell
--	--------------------	--------------------	----------------------

Mål	Bildning	Frigörelse	Synliggörande
Bakgrund	Staten	Det civila samhället	Marknaden
Förankring	Nationell	Lokal	Global
Strategi	God konst till folket	Kulturell demokrati Publikarbete Uppsökande verksamhet Eget skapande	Kulturalisering Profilering, "Events" Marknadsföring
Publik	Hela befolkningen	Grupper	Segment, Livsstilar
Ram	Kulturinstitutioner Turnéer	Aktivt deltagande Pluralistiska ramar	Flaggskepp Festivaler
Funktion	Upplysning Bildning	Bekräftelse Utveckling Kommunikation	Underhållning Upplevelse
Förmedling	Kulturförmedlare (ex. bibliotekarier) Folkbildning	Animatörer Kultursekr. Kulturpedagoger	Projektledare Curators

I princip beskriver schemat en utveckling över tiden, men man ska inte överdriva gränserna mellan de olika strömningarna. Den nya kulturpolitiken på 1970-talet hämtade sin energi ur kultursociologiska perspektiv men gjorde sin bestående insats genom att skapa nya kulturinstitutioner som skulle ge ökad tillgång på god konst i hela landet och för alla grupper i samhället. På motsvarande sätt kan det instrumentella tänkandet ses som ett tillägg till de båda andra perspektiven. I mångt och mycket är utvecklingen en fråga om *retorik*, det vill säga olika försök att med språk och argumentation slå an de strängar som mest effektivt gynnar verksamheten och skapar politisk legitimitet.

För centrumbildningarnas del kan man utifrån schemat lätt se att de uppstod dels ur kritiken mot ett etablerat, institutionaliserat kulturliv som stelnat i sina former, dels ur en stark önskan att skapa nya möten med människor genom uppsökande verksamhet, medverkan i skapande arbete i skolor, bostadsområden och så vidare. Därmed var de i tydlig samklang med den nya kulturpolitikens sociologiskt motiverade hållning. Detta finns, som vi ska se senare, kvar som en del av centrumbildningarnas idéarv. Men vi ska också se tydliga tendenser att flera av dem under 1990-talet betonar ekonomisk effektivitet och sin roll som professionella branschorganisationer, vilket snarare anknyter till en mer ekonomisk och instrumentell syn på kulturpolitiken.

Den officiella kulturpolitiken förblev märkligt opåverkad av diskussionen om den instrumentella kultursynen. De strukturer som skapats blev naturligtvis också maktstrukturer – ju närmare den centrala makten en verksamhet befinner sig, desto mer pengar och desto mindre risk för nerskärningar. De tongivande kulturpolitikerna satt (och sitter) ju också – åtminstone på regional och lokal nivå – i styrelserna för kulturinstitutionerna och blev därmed företrädare för institutionerna i

prioriteringsdiskussionerna. År 1993 visade en skånsk studie ("Alla pengar går till Stockholm") att 59 procent av de statliga kulturanslagen aldrig lämnade Stockholm.

Den nya kulturpolitiken skapades för *det starka samhället*, där ett generellt system av offentliga, politiskt tillsatta huvudaktörer på central, regional och lokal nivå (staten, landstingen och kommunerna) kunde bestämma dagordningen för samhällsutvecklingen och mobilisera skattemedel för all offentlig serviceproduktion. Idag ser vi på kulturområdet ett öppet system, där marknaden spelar en dominerande roll och där ett myller av olika aktörer konkurrerar och samverkar i en sammanflätad kultur- och nöjesindustri. Kulturpolitiken och kulturpolitikerna kämpar för att bevara sin identitet men tvingas acceptera att "kulturpolitikens kultur" mer och mer blir en subkultur bland andra subkulturer med samma krav på legitimitet.

En bild av kulturpolitiken är att den stelnar i sin institutionella former och ett försvar för de existerande institutionsstrukturerna. En annan bild, framför allt lokalt men så småningom också regionalt, är att kulturpolitiken blir allt svårare att urskilja som ett eget sakområde. Kulturnämnder slås samman med fritidsnämnder eller till samlade barn- och ungdomsnämnder. Kommundelsreformen decentraliserade ansvar, beslut och pengar men tog också bort överblick och gemensamma perspektiv. Genom entreprenader, privatiseringar och beställar- utförarmodeller för serviceproduktionen blev det ofta ännu svårare att både bedriva och se resultaten av en kulturpolitik.

Ny kulturutredning

Den nya kulturpolitiken hade varit framgångsrik men efter hand växte medvetandet om att tiderna förändrats och att nya tankar krävdes för att ange den framtida inriktningen på kulturpolitiken. Kulturpolitiken måste bli mer öppen och flexibel. År 1993 tillsattes en statlig kommitté som skulle formulera kulturpolitikens framtida inriktning. I direktiven betonades pågående samhällsförändringar som viktiga motiv för utredningsarbetet. Här pekade man bl. a. på kulturens betydelse för växtkraft och dynamik i samhället, det mångkulturella Sverige, internationaliseringen av kultur och medier, barns och ungas situation med mera. Utredningen skulle också undersöka hur en mer mångsidig finansiering av kulturen skulle kunna främjas, och den skulle också studera de konkreta effekterna av kulturpolitiken och dess genomslagskraft. Det markerades också att offentligt stöd inte skulle ersätta insatser som görs av andra. Mycket av detta kunde man känna igen sedan tidigare, men det fanns ändå en tydligare markering av att de offentliga organen inte ensamma kan sätta agendan och av behoven att redovisa konkreta effekter av de gjorda insatserna.

När utredningen var klar år 1995 (SOU 1995:84) visade det sig att dess inriktning främst var att konsolidera och försiktigt ompröva det som uppnåtts. I den efterföljande kulturpropositionen (prop. 1996/97, s. 20) slogs det också fast att grundtankarna från 1974 års proposition står sig. Temat blev därmed att ta till vara och utveckla.

Ändå finns det en insikt om att det krävs en mer genomgripande förnyelse av kulturpolitiken, dess värdegrund, mål, strategier och perspektiv. Det framgick i kulturrådets omvärldsanalys för år 2001:

Något håller på att hända med kulturen. Vi möter den i nya sammanhang. Den diskuteras i samband med hälsa och turism, den har blivit ett verktyg i utvecklingsstrategier för näringslivet, den behandlas i

samband med regionalpolitik och globalisering. Kort sagt: kulturen börjar bli en kraft att räkna med även utanför det begränsade, traditionella kulturområdet. Från en plats i marginalen håller den på att ta sig in i centrum av samhällsutvecklingen.

Omvärldsanalysen för 2001 pekade också ut ett antal områden där förändringstrycket pressar i riktning mot en förnyelse också av kulturpolitiken: folkomflyttningar i riktning mot storstadsregionerna, ungdomarnas förändrade attityder, medievanor, det livslånga lärandet med mera. Man pekar också på framväxten av en event- och upplevelseindustri och en pågående omprövning eller upplösning av institutionsbegreppet inom kulturområdet. Mats Sylwan publicerade ungefär samtidigt en studie om förhållandet mellan den statliga kulturpolitiken och det lokala kulturlivet (Schottis på Dalhall, rapport från statens kulturråd 2001:1). Sylwan betonar det engagemang och den utvecklingskraft som finns lokalt och regionalt, både i etablerade och nya verksamhetsformer; han påvisar med eftertryck att nya arenor och delvis nya spelplaner växer fram.

Förändringstemat återkom i kulturrådets omvärldsanalys för 2002, där resonemanget tog sin utgångspunkt i studien "Den kulturella välfärden" med dess nästan kvartssekellånga perspektiv på kulturvanornas förändringar:

Det kanske intressantaste med ULF-rapportens uppgifter om människors eget utövande är att de talar om förändring. En del av förändringarna förefaller vara en generationsfråga, andra hänger samman med nya tekniska möjligheter medan ytterligare andra hänger samman med ändrade värderingar eller mer tillfälliga trender. De underliggande mekanismerna är många och begränsas inte till kulturområdet.

Förändringsbenägenheten kontrasterar mot hur fast de formella och institutionella strukturerna ligger på kulturområdet. Det gäller nätverket av institutioner, traditionerna inom institutionerna, budgetstruktur, bidragsformer och bidragsprövning inom den offentliga sektorn, men också föreningslivets strukturer och arbetsformer.

Vad dessa omvärldsbedömningar egentligen handlar om är insikten att kulturpolitiken behöver en ny vision, ny värdegrund, nya mål och strategier och en förnyad legitimitet. Mer och mer i kulturlivet sker utanför institutionerna. Projekten, den blandade finansieringen och den höga egenfinansieringen, festivalerna, nätverken, de nya arenorna, samarbetsmodellerna, entreprenörerna och eldsjälarna är enligt detta synsätt inte nödlösningar i brist på institutionell fasthet, struktur och resurser utan början till något nytt, en öppen kulturpolitik. Detta skulle kunna ses som en möjlighet eller en färdriktning för kulturpolitikens utveckling, nämligen om man ser framtiden inte i institutionell fasthet, stabila strukturer och ett låst bidragssystem utan i en omorientering som ger utrymme för de nya formerna, modellerna, aktörerna och uttrycken.

Ett nytt kulturpolitiskt landskap

Om man vill kan man se ett nytt kulturpolitiskt landskap ta form. Nya verksamheter etableras inom områden och i miljöer där de knappast kan förväntas. Fria konstnärer samverkar i nya konstellationer. Det uppstår nya arenor, mötesplatser och uttrycksformer. Projekt, mässor och festivaler är de grundläggande

verksamhetsformerna. Centrumbildningar, producenter, koordinators, länskonsulenter och länskonstnärer bygger nätverk. Vår tids hjälte är eldsjelen och entreprenören, och henne eller honom kan man lika gärna finna i en rockklubb som inom en länsmusikinstitution. Det är inte positionen utan den personliga energin och handlingskraften som är avgörande. Centrumbildningarna på kulturområdet är en del av detta kulturpolitiska landskap.

Nya arenor och så kallade venues uppstår inom främst bildkonst, dans och musik. Bland de nya konstmiljöerna och konsthallarna kan man peka på t.ex. konstmiljön på Wanås slott, konsthallarna i Botkyrka, Upplands Väsby och Virserum, Akvarellmuseet på Tjörn, Färgfabriken på Liljeholmen, Tensta konsthall, Magasin 3 och Rackstadmuseet.

Man kan å ena sidan se detta som ett utslag av entreprenörsanda och företagsamhet, ofta inom tämligen exklusiva delar av kulturområdet, och å andra som en lokal mobilisering med kulturen som grund. Nya arrangörer dyker upp och börjar arrangera teaterföreställningar:

Det är inte längre självklart att den som arrangerar är en lokal teaterförening. Byarörelser, idrottsföreningar och andra organisationer kan numera vara teaterarrangörer. (Mats Sylwan i "Schottis på Dalhall", s.57)

Bristen på etablerade strukturer kan ibland bli en styrka. Den fria samtida dansen är en ung konstform, dess infrastruktur är svag och den kännetecknas därför av en projektkultur. Ann Larsson visar i "De fria dansgruppernas situation" (Statens kulturråd, 2002) den höga produktiviteten, vitaliteten och kvalitén i de dansgrupper och de fria konstellationer som organiseras kring olika koreografer.

Men man kan också peka på att det allra mesta av detta sker mot all ekonomisk logik. Ylva Gislén pekar i sin studie av de fria teatergrupperna på den i längden ohållbara kombinationen av omfattande verksamhet, mycket starkt beroende av egna spelintäkter och därmed höga gager och stigande lönekostnader, samtidigt som de ska konkurrera med institutionsteatrarna med deras höga subventionsgrad (147 kr i samhällsstöd per besök för de fria grupperna mot 678 kr/besök för institutionerna). Gislén pekar också på förhållandet att kostnaden för enstaka projekt tenderar att bli betydligt högre än för kontinuerlig produktion. Ändå finns det en hög innovationstakt i det fria teaterlivet, men utslagningen är också stor, visar studien.

Mats Sylwan ("Schottis på Dalhall", s, 40) betonar också motsättningen mellan initiativkraft och ekonomi:

Lokala eldsjälar och kulturprojekt arbetar i regel under andra och betydligt mer osäkra ekonomiska villkor än t.ex. regionala kulturinstitutioner. Verksamheterna är ofta säsongbundna och väderkänsliga vilket försvårar ekonomiska prognoser. En framgångsrik säsong ökar publikens förväntningar och ställer krav på dyra investeringar i form av nya publikplatser, utökade parkeringsutrymmen, konstnärlig förnyelse etc. Det handlar om ekonomiska insatser som måste göras långt innan nästföljande års offentliga bidrag och spelintäkter flyter in.

För de stora icke-institutionella kulturarrangörerna ligger inflödet av offentliga bidrag sällan i fas med det verkliga behovet av likviditet.

Man kan se alla dessa initiativ och företeelser som enstaka uttryck, men det är också möjligt att betona samspelet och kontakterna mellan olika aktörer och sammantaget se allt detta som något sammanhängande, en ny, lättare infrastruktur som dessutom erbjuder andra kontakt- och kommunikationsmöjligheter än det traditionella kulturlivet. Regionala och lokala kulturinstitutioner medverkar naturligtvis i skiftande omfattning i dessa nätverk. Det gäller i särskilt hög grad många länsmusikinstitutioner som ju har i uppdrag att utveckla musikkulturen i dess helhet och som har särskilda resurser för frilansartister. Men det är fria och oberoende aktörer som dominerar. Vilka är de nya nätverken?

- Festivaler
- Enskilda kulturentreprenörer och projektmakare (både konstnärliga och ekonomiska)
- Centrumbildningar
- Arrangörsnätverk
- Tidskriftsverkstäder och digitala bildverkstäder
- Danskonsulenter
- Länskonstnärer

De olika aktörerna ska här bara beskrivas med korta notiser. Deras sammanlagda betydelse är dock mycket stor.

På 1970-talet fanns det ganska få musikfestivaler i Sverige, medan den aktuella förteckningen från föreningen Svenska musikfestivaler innehåller trettioåtta festivaler, främst inom klassisk musik och jazz. Via internet kan man finna ytterligare ett trettiotal vis-, rock- och barnmusikfestivaler med mera och därtill festivaler som är mer tillfälliga och lokala. Härtill kommer ett tjugotal filmfestivaler och rader av poesifestivaler med mera. Storleken varierar givetvis men sammantaget involverar dessa festivaler många tusen personer både som medverkande och medhjälpare och drar hundratusentals besökare.

De flesta kulturprojekt utgår från någon konstnärligt kreativ eller entreprenörsinriktad initiativtagare. Antalet bok- och tidskriftsförlag, inspelningsstudios och skivetiketter, produktionsbolag för film och video, artistförmedlingar och eventmakare har ökat kraftigt de senaste tio åren. Detsamma gäller de många sommarteaterprojekten som nästan kan ses som en egen gren av den fria scenkonsten. På det kulturhistoriska området finns till exempel vikinga- och medeltidsprojekt som syftar till totalupplevelser. I några projekt är den konstnärliga drivkraften särskilt stark, det gäller t.ex. Peter Oskarssons verksamhet i teaterladan i Järvsö och Ronny Danielssons projekt "teatern.nu" i Malmö.

Arrangörsnätverken har förstärkts och samverkar i ökad omfattning. MAIS - Musikarrangörer i Samverkan - består av företrädare för sju arrangerande sammanslutningar. Här ingår Kontaktnätet, Riksföreningen för Folkmusik och Dans (RFoD), Sveriges Orkesterförbund (SOF), Riksförbundet Svensk körsång, Riksförbundet Sveriges Kammarmusikarrangörer (RSK), Svenska Jazzrikförbundet (SJR) och Riksförbundet arrangörer av nutida konstmusik (RANK). MAIS föreningar representerar närmare 120 000 enskilda medlemmar och ca 9 000

musikarrangemang per år med flera tusen arbetstillfällen inom landet. Sveriges förenade filmstudios organiserar hundra filmstudios med 10.000 medlemmar. Riksteaterns medlemsföreningar finns i en bra bit över två hundra kommuner. En tydlig tendens är att dessa arrangörsnätverk i sin tur går samman i större grupperingar som MAIS för musikarrangörer eller MoKS för musik- och kulturföreningar (för närvarande med knappt hundra föreningar som medlemmar). Statens kulturråd stöder både föreningarna och deras nätverksbyggande.

Tidskriftsverkstäderna är ateljéer för tidskriftsproduktion. De finns i Malmö, Göteborg, Stockholm och Luleå. Verkstäderna utgör en kreativ publicistisk miljö där kulturarbetare kan träffas och utveckla sina färdigheter. Men det är inte bara tekniken som redaktionerna samlas kring: föreningarna fungerar både som utbildare, marknadsförare, som arrangör av seminarier och som bas för de digitala bildverkstäder som håller på att växa fram. Här ges i en samlad miljö tillgång till avancerad scanning och bildrepro och nya grupper av kulturarbetare – konstnärer, fotografer, illustratörer, filmare, webbmakare – har möjlighet att producera böcker, konst, film och webbsidor.

Systemet med länskonstnärer och danskonsulenter började som en försöksverksamhet i början av 1990-talet. Syftet var att stärka infrastrukturen på bildkonstens och dansens område. Inriktningen på barn och unga och samspelet mellan amatörer och professionella var tydlig. Detta gäller även efter att verksamheten permanentades år 1997. Idag finns 13 danskonsulenter, 14 länskonstnärer och enstaka tjänster för form och design, musik och teaterregi, alltså totalt 30 konsulenter. En utvärdering (Klas Eriksson, "Plöja mark, bearbeta och så frön", 2002) beskriver arbetets struktur på följande sätt:

- Bygga nätverk
- Informera, synliggöra och påverka synen på dans/konst
- Samverka och koordinera
- Initiera och driva projekt
- Arbeta med nya målgrupper
- Kulturpedagogik
- Fortbildning

Genom att knyta samman många olika parter kan konsulenterna skapa en rad synergieffekter i det regionala kulturlivet, också utanför de egna områdena.

Centrumbildningarnas samspelar med alla dessa olika aktörer och står med sina över 6.500 medlemmar bakom och medverkar i en lång rad nätverk, projekt och aktiviteter som genomförs i samarbete med de övriga. Den samlade aktivitet som redovisas i festivaler, centrumbildningar, kulturprojekt, i tidskriftsverkstäder och arrangerande föreningar och så vidare har en enorm bredd som inte går att greppa för en enskild person. Statens samlade direkta bidragskostnader för de redovisade områdena uppgår till omkring 60 miljoner kronor (härtill kommer bidragen till enskilda musik- och teatergrupper, direkt litteratur-, fonogram- och tidskriftsstöd med mera). Det jag vill markera här är att man kan se denna mångfald som en samlad struktur för det fria kulturlivet. De aktiviteter som ingår innebär en högre grad av involvering och mobilisering av deltagare och besökare än traditionella kulturevenemang. Detta är något man också kan utläsa ur rapporten "Den kulturella välfärden" (2002). Att så är fallet hänger samman med att de ger bredare kontaktytor och djupare kommunikation

och erbjuder möjligheter för deltagarna att nå högre i den kulturella behovspyramid jag föreslagit (Sven Nilsson, "Meningen med livet", i Ikoner 2002:2):

Deltagarna vill känna att de gör en skillnad och får bidra till de verksamheter de söker sig till. Den kulturella behovspyramiden kan ses som en stigande skala. I grunden finns det existentiella behovet av att vara och bli sedd. Därefter möjligheterna att möta andra, bli bekräftad och utvecklas i mötet. Så kommer upplevelserna, berättelserna och alla intrycken av ord-, bild, ton-, film- och scenkonst. Ur detta växer behoven av att efterbilda, lära, tolka och själv behärska uttrycken och kunna skapa. Längst upp finns kategorierna att bidra och göra avtryck. Genomgående gäller att vi kan fylla de kulturella behoven som skapande och utövande i olika konstnärliga uttryck men också som aktivt deltagande publik. De mest genomgripande konstnärliga projekten ger också publiken upplevelsen att bidra och lämna bestående spår. I alla dessa nätverk, festivaler och projekt ges många olika ingångar för deltagarna och många möjligheter att tillfredsställa olika kulturbehov. Centrumbildningarnas klassiska strävan att möta publiken i nya sammanhang återspeglar också ett erkännande av bredden i de kulturella behoven.

I detta perspektiv kan man också se alla slags amatörverksamhet. De viktigaste drivkrafterna och kanske också resultaten finner man på de lägre nivåerna i pyramiden, men någonstans finns också längtan efter att lämna bidrag till kulturutvecklingen och kanske också samhällsutvecklingen i vidare mening.

I kulturpolitiken utgör de traditionella kulturinstitutionerna den grundläggande infrastrukturen, därav strävan att skapa heltäckande nätverk av länsbaserade institutioner. Vid sidan om dem finns alltså en annan, lättare och mer rörlig infrastruktur. Båda behövs – man skulle kunna göra en analogi med näringslivet och balansen mellan storföretag och små- och medelstora företag. Men om man fortsätter analogin skulle man också kunna hävda att de mindre enheterna och nätverken bör ägnas större uppmärksamhet, på samma sätt som näringspolitiken

mer inriktas på nyföretagande och stöd åt mindre företag. Enligt min mening skapar den nya, lätta och rörliga infrastrukturen en kulturpolitisk kontext som bygger på en tätare kommunikation mellan artister och utövare, medhjälpare, aktivister och publik. Detta är klassiska uppgifter för centrumbildningarna. De samspelar med alla dessa nätverk och strukturer, med festivaler, konsulenter, arrangerande föreningar, amatörer, eldsjälar, projektmakare och så vidare.

En stor del av allt det som beskrivits ovan kommer till stånd med hjälp eller rätt ofta på initiativ av statens kulturråd. Även om den ekonomiska tyngdpunkten i kulturrådets bidragsgivning ligger på annat håll, är det i hög grad inom de områden jag tar upp här som det kulturpolitiska utvecklingsarbetet och det kulturpolitiska nytänkandet sker. Det som krävs är att man tydligare anger detta som en samlad strategi.

Centrumbildningarna och deras arbetssätt var en tydlig inspiration för den nya kulturpolitiken. Med sin öppenhet och betoning av kommunikation och sitt sökande efter nya uppgifter för konstnärerna och nya områden där konstnärer kan användas är de också i samklang med de verksamheter, nätverk och så vidare som presenterats ovan. De har inte behövt ompröva sina roller, men man kan hävda att de stärkt sin ställning och fått lättare att anknyta till den nya dynamik som finns i det fria kulturlivet idag.

Centrumbildningarna i arbetsmarknadspolitiken

Redan från början kopplades centrumbildningarna ihop med arbetsmarknadspolitiken. Författarcentrum var den första centrumbildningen som startade i blygsam skala hösten 1967 men redan i maj 1968 placerade AMS en förmedlartjänst på Författarcentrum. AMS var anställningsmyndighet och gav bidrag till hyra, telefon och omkostnader. Det systemet utvidgades till andra centrumbildningar och omfattade redan 1972 sex centrumbildningar.

Detta var ingalunda någon självklarhet, tvärtom. I 1970-talets syn på ansvar och serviceproduktion (sammanfattat i parollen *det starka samhället*) ingick att de offentliga organen skulle ha odelat ansvar för all slags allmän service, alltså även arbetsförmedlingen. OLAF-utredningen (Ds In 1972:5) hade till syfte att skapa en heltäckande arbetsförmedling också på områden som tidigare inte haft någon sådan, alltså bland annat kulturområdet.

Men man hade uppenbara svårigheter att inordna kulturområdet i de generella systemen. Också utredningskommittén kulturrådet (som alltså föregick den myndighet som fick det snarlika namnet Statens kulturråd) tvingades erkänna att konstnärspolitiken inte kunde inordnas i några generella system (se s. 8 ovan). Konstnärspolitiken och arbetsmarknadspolitiken på kulturområdet var och förblev ett komplext område.

I den allra första mer övergripande statliga kulturpropositionen (prop. 1961: 56) utgjorde insatser för konstnärerna själva grunden. Det program som presenteras har fyra punkter:

1. Omsorgen om kulturutövarnas utbildning
2. Förstärkt stöd åt utövande konstnärer och kulturarbetare
3. Förstärkning av den offentliga kulturkonsumtionen

4. Förstärkning av de krafter, som syftar till en breddning av kulturmiljön och en effektiv kulturdistribution.

I praktiken hände inte så mycket på det kulturpolitiska området under 1960-talet, och när den nya kulturpolitiken byggdes upp på 1970-talet var ordningen mellan punkterna den omvända. Man började med de stora strukturerna, mål, inriktning, regionalisering, bidragssystem och så vidare. Först därefter återkom man år 1975 med en särskild utredning om konstnärer och kulturutövare. Där lade man den ännu bestående grunden för konstnärspolitiken (se ovan). Om man i betänkandet "Ny kulturpolitik" år 1972 betonat centrumbildningarnas roll som allmänt kulturfrämjande organisationer, är perspektivet här ett annat; i betänkandet "Konstnärerna i samhället" (SOU 1975:14, s. 135 och 312f) betraktas de renodlat som instrument för arbetsförmedling i samklang med en generell uppbyggd arbetsmarknadspolitik:

Kulturarbetsmarknaden bör ses som en del av arbetsmarknaden i stort. Samhället bör svara för en kostnadsfri arbetsförmedling för kulturarbetarna i former som är anpassade till förhållanden inom kulturområdet och till kulturarbetarnas önskemål. Det innebär att en utbyggnad av den offentliga arbetsförmedlingen måste komma till stånd. Allmänna arbetsmarknadspolitiska åtgärder bör kunna användas inom denna sektor liksom på övriga yrkesområden, något som man knappast kan räkna med kommer att ske om det inte finns en fungerande offentlig arbetsförmedling på området. Resurser måste ställas till förfogande för att bredda kulturarbetarnas arbetsmarknad. Det är bland annat av detta skäl av vikt att de arbetsförmedlande organen inte inskränker sig till arbetsförmedlande verksamhet i traditionell mening utan också aktivt spårar upp och initierar nya arbetsområden. (s. 312)

Här uttrycks spänningen mellan en generell arbetsmarknadspolitik och kulturområdets speciella karaktär. Konflikten har förblivit levande och lett till att frågan om kulturarbetsförmedlingen och centrumbildningarna återkommit i utredning efter utredning sedan 1970-talet. Den fortlever i förslaget till ny organisation för AF kultur från juni 2002.

Vad är en konstnär?

Det finns, som jag redovisat i annat sammanhang (Sven Nilsson, Kulturens vägar, s. 319f), en inbyggd motsättning i den nya kulturpolitiken mellan en vision av kulturen som något allestädes närvarande, både i det offentliga och det privata, och en betydligt snävare kulturpolitisk praktik. Samma motsättning finns i hur man på 1970-talet ville se på kulturarbetarna som grupp:

I princip räknar vi till kulturarbetarna inte endast konstnärerna – en grupp som är central i sammanhanget och som torde ingå i alla definitioner av kulturarbetarkåren – utan över huvud taget personer som till väsentlig del har arbetsuppgifter inom det kulturpolitiska området.

(---) Exempel på yrken med service- eller angränsande funktioner inom kulturområdet är bibliotekarier, museitjänstemän, journalister och kulturskribenter, inspicier, sufflörer, klippare och andra med tekniska och liknande funktioner, färdiggörare av olika slag dvs. personer – t.ex. glasblåsare – som utan att i egentlig mening vara självständigt skapande fullföljer konstnärliga intentioner koncipierade av andra. Också personer

som arbetar med kulturförmedling och pedagogisk verksamhet inom kulturområdet räknar vi hit. Vissa kulturadministratörer kan också hänföras till gruppen kulturarbetare. (SOU 1975:14, s. 87)

Efter denna vittfamnande avgränsning koncentrerar man den konkreta diskussionen till de i mer direkt mening skapande och utövande konstnärerna och bland dessa den grupp som kan eller har förutsättningar att kunna leva på sin konstnärliga verksamhet. I förslagsdelen (s. 269ff) prövade kulturrådet fyra alternativ för att avgränsa samhällsansvaret för konstnärerna:

1. Ansvaret gäller alla dem som har *fullföljt en konstnärlig utbildning*.
2. Ansvaret gäller alla dem som vid varje tidpunkt *yrkesmässigt utövar* konstnärlig verksamhet.
3. Ansvaret gäller dem som vid varje tidpunkt har *accepterats som medlemmar av en facklig organisation* inom det konstnärliga området.
4. Ansvaret gäller en av samhället angiven *ram* för det antal konstnärer som vid varje tidpunkt kan påräkna samhälleligt stöd för sin verksamhet.

Kulturrådet finner dock att ingen av dessa principer håller:

Vi förordar i stället en för varje tidpunkt anpassad insats från samhällets sida med utgångspunkt i att uppställda kulturpolitiska mål uppnås. Då det inte finns något objektiva sätt att mäta behovet av konstnärer eller att bestämma hur stor samhällsinsatsen bör vara, måste detta bli en fråga om fortlöpande kulturpolitiska bedömningar. Nivån på åtgärderna måste ständigt prövas. (s. 270)

Någon gräns mellan kultur- och arbetsmarknadspolitik dras inte. I resonemanget ligger dock underförstått att kulturpolitiken är mer övergripande, medan arbetsmarknadspolitiken har karaktären av skyddsnet.

Vid beräkningen av antalet yrkesverksamma konstnärer hamnade kulturrådet i samma dilemma som alla följande utredningar: skillnaden mellan de siffror som kom fram i folk- och bostadsräkningarna (till 1990) och antalet medlemmar i till Klys anslutna medlemsorganisationer. De förra tenderade att ge dubbelt så höga siffror.

För att sammanjämka de kultur- och arbetsmarknadspolitiska perspektiven arbetade man fram en "PM beträffande arbetsförmedling på kulturområdet" (Ds A 1975:5) med företrädare för både departement, AMS och Klys. Här redovisas bara siffrorna ur de så kallade arbetskraftsundersökningarna som gav ännu högre siffror än folk- och bostadsräkningarna, men man för inga resonemang om kvalifikationskrav med mera. Detta hänger förmodligen samman med att man i förbigående noterar att arbetslösheten var betydligt lägre för kulturarbetarna än för arbetskraften i dess helhet, något som i sin tur troligen förklaras med att arbetsförmedlingarna vid denna tid knappast hade någon service att erbjuda just kulturarbetare. I väglöst land finns som bekant ingen trafik.

En följd av departementspromemorian blev inrättandet av kulturarbetarsektioner på arbetsförmedlingarna. Efter hand kom de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna på kulturområdet att expandera. Arbetslösheten eller undersysselsättningen bland kulturutövarna var, visade det sig, inte lägre utan betydligt högre än inom andra

kategorier. Därmed kom diskussionen om vilka som borde få del av service, åtgärder och bidrag mer i centrum.

Det dröjde emellertid innan obalansen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft inom kulturområdet riktade uppmärksamheten mot vilka som skulle vara berättigade till service och åtgärder. Ännu i AMS-kommitténs betänkande

”Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde (SOU 1985:7) är det helt och hållet organisation och avgränsning av ansvarsområden som står i centrum för uppmärksamheten. Betänkandet ”Konstnärrens villkor” (SOU 1990:39) tar emellertid upp frågan om vem som är konstnär. Utredaren, Carl Tham, konstaterar att rekryteringen till konstnärssyrkena i stor utsträckning sker utanför det reguljära högskolesystemet och att det finns en tydlig obalans mellan tillgång och efterfrågan:

Även om efterfrågan på konst och kulturella verksamheter har ökat har antalet konstnärer ökat än mer. Det kommer alltid att finnas fler människor som vill ägna sig åt konstnärlig verksamhet än vad marknaden kan svälja och det gäller också med ett omfattande offentligt och privat stöd. Det stora intresset bland ungdomar för konstnärlig och skapande verksamhet som dokumenterats i det föregående är på många sätt en positiv företeelse, både för samhället i stort och den enskilde. Men många av dem som verkligen vill försörja sig på konstnärlig verksamhet måste räkna med att konkurrensen är hård och livsinkomsten låg. (s. 129)

Här ses den ekonomiska problematiken fortfarande ur den enskildes perspektiv.

Kraftig obalans

Under 1990-talet hamnade kulturarbetsmarknaden i kraftig obalans.

Beredskapsarbetena och användningen av så kallade otraditionella insatser ökade i betydande omfattning. Den så kallade ”konstnärliga arbetsmarknadsutredningen” med Anders Forsman som utredare redovisade i betänkandet ”Arbete år konstnärer” (SOU 1997:183) övertygande att obalansen till stor del berodde på att sökande utan förankring och kompetens inom kulturområdet fick del av de arbetsmarknadspolitiska insatserna för kultur. Detta skapar undanträngningseffekter för de yrkesverksamma konstnärerna och

(...) riskerar att leda till amatörisering av betydande delar av arbetsmarknaden för konstnärer. Denna utveckling måste brytas med relativt tunga åtgärder om inte försörjningsmöjligheterna för de etablerade konstnärerna skall spolieras. Bryter man amatöriseringen och stärker det kulturpolitiskt motiverade stödet minskar man dubbelt upp trycket på arbetsmarknadsåtgärder för konstnärer.

Inträdet till arbetsmarknaden för konstnärer bör absolut inte gå via arbetsmarknadspolitiken. Det är i stället kulturpolitikens uppgift. (s. 167)

Forsman uppskattade att AF Kulturs mottagargrupp var ungefär en tredjedel för stor men han avstod dock från att ange kriterier för hur gruppen skulle kunna begränsas. Inte heller AF Kultur lyckades formulera sådana kriterier. I stället blev det regeringen som i december 1998 (N1999/3743/43/8) fastställde avgränsningskriterier:

För att en arbetssökande skall erhålla arbetsmarknadspolitisk åtgärd med riktning mot kulturarbetsmarknaden skall man vid

förmedlingskontoret göra en bedömning om den sökande är etablerad på denna marknad utifrån följande kriterier.

För samtliga konstnärsgrupper gäller följande:

- den sökande skall ha fullgjort en för yrket lämplig högre konstnärlig utbildning.

Saknar den sökande högre konstnärlig utbildning, eller har mer än fem år förflutit sedan avslutad utbildning, skall följande gälla.

Bild- och formkonstnärer (ex. skulptör, målare, fotograf, konstgrafiker, formgivare, konsthantverkare): den sökande skall under tre av de senaste fem åren ha uppfyllt ett flertal av nedanstående kriterier:

- Erhållit statligt, kommunalt, landstingskommunalt eller annat enskilt konstnärsstipendium eller
- Erhållit uppdrag om offentlig utsmyckning eller
- Deltagit i utställning på konstmuseum eller konsthall eller
- Inköpts av offentligt finansierat museum, statens konstråd eller annan offentlig institution eller
- På annat sätt påvisat att den sökande är etablerad på den konstnärliga arbetsmarknaden.

Scen- och filmkonstnärer (ex. koreografer, dansare, skådespelare, regissörer): sökande inom denna grupp skall under de senaste tre åren huvudsakligen ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande professionella engagemang och andra aktiviteter som påvisar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

Tonkonstnärer (ex. kompositörer, tonsättare, utövande musiker och sångare inom klassisk och underhållningsmusik): sökande inom denna grupp skall under de senaste tre åren huvudsakligen ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande professionella engagemang och aktiviteter som visar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

Övriga konstnärer (ex. författare och dramatiker): sökande inom denna grupp skall under de senaste tre åren huvudsakligen ha ägnat sin yrkesverksamma tid åt yrket genom återkommande aktiviteter som visar att den sökande är etablerad inom yrkesområdet.

En följd av att de oklara definitionerna av vem som är konstnärer är att det blir svårt att ange *hur många* de är. Forsman konstaterar att folk- och bostadsräkningarna visar en ökning av antalet konstnärligt yrkesverksamma mellan 1975 – 1990 från 49.631 till 67.631 (+ 36 %), medan organisationer anslutna till Klys under samma tid ökar från 12.741 till 20.377 (+ 59 %). Efter olika överväganden kommer han fram till att de yrkesverksamma, på arbetsmarknaden etablerade konstnärerna är runt 25.000.

Centrumbildningarna på kulturområdet har drygt 6.500 medlemmar. De flesta, men inte alla centrumbildningarna har sina rötter i en progressiv kulturaktivism av 60-

talskaraktär. De uppstod ur konstnärernas behov av att etablera nya kontakt- och kommunikationsformer men de var också öppna för personer som, utan att vara konstnärer, sympatiserade med organisationernas inriktning. I några fall kvarstår denna möjlighet att vara stödjande medlem, men den tydliga fokuseringen av det politiska intresset på de arbetsförmedlande uppgifterna i regel har lett till antagningskriterier som gör organisationerna öppna enbart för yrkesutövande konstnärer inom respektive område. Dessa kriterier ligger nära de som gäller för motsvarande fack- eller yrkesorganisationer, även om centrumbildningarna ibland har något lägre krav för medlemskap (ex. lägre krav på antalet arbetsprover eller utgivna verk).

Intresset för att begränsa mottagargrupperna för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna på kulturområdet har delats av centrumbildningarna. Efter propositionen "Konstnärernas villkor" (prop. 1997/98:87) har det funnits en bättre balans mellan olika parter syn på vilka som ska betraktas som yrkesutövande, på marknaden etablerade konstnärer och vilka som kan komma i fråga för åtgärder av kultur- och arbetsmarknadspolitisk karaktär. Detta bekräftas och förstärks i AMS:s översyn av AF Kulturen våren och sommaren 2002.

Arbetsförmedlingen: mellan tillgång och efterfrågan

Det finns en utvecklad konstnärspolitik på kulturpolitisk grund med en repertoar av olika åtgärder. Arbetsmarknadspolitiken ska i princip ses som ett komplement, men den följer emellertid sina egna banor och är som politikområde betydligt tyngre än kulturpolitiken. 1970-talet präglades av en strävan att finna heltäckande, sammanhängande system för varje samhällsområde. Utredningskommittén kulturrådet uttryckte tydligt att "(...) kulturarbetsmarknaden bör ses som en del av arbetsmarknaden i stort och att allmänna arbetsmarknadspolitiska åtgärder bör kunna användas." (SOU 1975:14, s. 312)

I praktiken var detta inte så lätt att åstadkomma. I den så kallade departementspromemorian (Ds A 1975:5) beskrevs arbetsmarknaden på följande sätt:

Kulturarbetarna arbetar i stor utsträckning under förhållanden som skiljer sig från vad som är vanligt på arbetsmarknaden i övrigt. Fasta anställningar förekommer på delar av kulturområdet i mycket liten omfattning och de tillfälliga engagemangen och uppdragen är ofta av mycket kort varaktighet. I en del fall omfattar ett engagemang endast ett enda framträdande och ibland kan en artist eller musiker ha två eller flera sådana engagemang hos olika arrangörer en och samma dag. Andra kulturarbetare har anställningar av något längre varaktighet, t.ex. en vecka eller en månad, eller, t.ex. inom teatern, för spelår, halvår eller pjäsengagemang. (s. 4) (---)

Organisatoriskt och formellt sett måste den offentliga arbetsförmedlingen ha ansvaret även för den arbetsförmedling som bedrivs vid centrumbildningarna. Detta gäller såväl plats- som uppdragsförmedling i den form som den utvecklats vid de olika centrumbildningarna. I praktiken medför detta att samtliga arbetsförmedlare, som förmedlar kulturarbetare, vare sig det sker vid det offentliga förmedlingskontoret

eller en centrumbildning, tillhör kulturarbetarsektionen eller, om en sådan sektion inte är inrättad vid distriktskontoret, annan sektion och formellt är underställda arbetsledningen vid arbetsförmedlingskontoret. Inrättande av tjänst vid centrumbildning bör ske efter samråd med statens kulturråd. Anställning och stationering av förmedlare vid centrumbildning bör emellertid ske först efter samråd med centrumbildningens styrelse. (s. 73)

Här tillmäts centrumbildningarnas självständighet inte någon större betydelse, deras verksamhet ses i stort sett som ett direkt utflöde av den statliga arbetsförmedlingen. De redan existerande förmedlartjänsterna (sex tjänster som tillkommit mellan 1968-72) fick stanna kvar på centrumbildningarnas kanslier, men i prop. 1975/76:84 angavs en färdriktning: på sikt borde all arbetsförmedling utvecklas inom ramen för den offentliga arbetsförmedlingen. I övrigt föreslogs att särskilda kulturarbetarsektioner inrättades på arbetsförmedlingarna och att en kulturarbetsdelegation med bl.a. företrädare för kulturarbetarnas olika organisationer skulle inrättas. Den underställdes AMS generaldirektör och gavs rådgivande funktioner.

Frågan om kulturarbetsförmedlingen återkom under 1980-talet, främst inom ramen för AMS-kommitténs arbete. I betänkandet "Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde" (SOU 1985:7) ville man skapa en ny organisation med kulturarbetsförmedlingen som en nationell stiftelse med samlat ansvar för kulturarbetsförmedlingen under gemensam ledning (detta förslag återkom 2002). Förslaget genomfördes inte, men kulturarbetarsektionerna fick formen av självständiga arbetsförmedlingar – AF Kultur – och lite senare en vidare repertoar av åtgärder att använda, bland annat de så kallade otraditionella åtgärderna. För centrumbildningarna föreslogs att de skulle behålla sina uppgifter och resurser, eftersom de visat sig fungera effektivt. Kommittén betonade att centrumbildningarna utfört ett viktigt arbete för att öka arbetsutbudet inom kultursektorn. Nu borde, ansåg kommittén, ansvaret renodlas och förmedlarna borde vara anställda direkt hos centrumbildningen. Kommittén tryckte dock på att centrumbildningarna måste ge service också till ickemedlemmar inom sitt område: "(...) centrumbildningarna skall vara öppna för de yrkesgrupper de har ansvar för att förmedla. Servicen får alltså inte begränsas till att omfatta enbart sökande som är medlemmar i en centrumbildning eller på annat sätt är knutna till den. Samtidigt som förmedlingsverksamheten skall vara öppen måste kvalitetskrav kunna ställas på dem som centrumbildningarna arbetar med. Kompetenskrav av det slag som f.n. tillämpas och som är fastställda av yrkesorganisationerna eller har motsvarande status bör även i framtiden kunna gälla. (s. 242f)

Det dröjde några år innan detta förslag genomfördes efter att ha återkommit i kulturrådets studie kring centrumbildningarna, "Centrumbildningarna på kulturområdet" (rapport från statens kulturråd 1990:5). Under tiden hade konstnärsutredningen (SOU 1990:39) föreslagit att de arbetsförmedlande uppgifterna skulle föras över till AF Kultur och centrumbildningarna bli renodlade "branschorganisationer", men så blev det alltså inte. Från 1992 fick centrumbildningarna odelat ansvar för verksamheten, inklusive förmedlingsarbetet. Det hela var avsett som ett försök som aldrig utvärderades eller omprövades. Eftersom verksamheten ändå inte sågs som ett permanent arrangemang frystes

anslagen och förblev oförändrade år efter år. I praktiken innebar detta en nerdragning. Trots detta måste det ses som en framgång att centrumbildningarna efter 20-25 år kunde ges ansvaret för förmedlingsarbetet.

Under 1990-talet förändrades kulturarbetsmarknaden, dels genom sin egen inneboende logik, dels på grund av den djupa ekonomiska krisen. Kulturutredningen konstaterade i betänkande "Kulturens inriktning" (SOU 1995:84) att överetableringen och den strukturella arbetslösheten på kulturområdet verkar permanent, att andelen fasta anställningar minskar, att anställningsperioderna blir kortare och att arbetsmarknaden tenderar att bli en uppdrags- och frilansmarknad, där begränsade uppdrag och korttidsengagemang varvas med arbetslöshetsperioder (s. 235ff). Man konstaterade också att AMS-bidragen tenderar att bli en reguljär intäkt som ingår i kalkylerna.

I det arbetsmarknadspolitiska handlingsprogrammet för kultur och media från hösten 1994 ger AMS en liknande bild av förhållandena på en kulturarbetsmarknad som kännetecknas av en kraftig obalans och hög arbetslöshet. För att återställa denna balans anger man följande strategier:

- Förebygg arbetslöshet genom information om krav och villkor på kulturarbetsmarknaden
- Bearbeta marknaderna för att öka antalet anmälda och tillsatta platser/uppdrag
- Utveckla formerna för att presentera kulturskapare
- Stimulera geografisk rörlighet
- Upparbeta utlandskontakter med kulturarbetsförmedlingar i andra länder
- Samverka med andra intressenter på kulturarbetsmarknaden
- Utveckla vägledning för alternativa yrkeskarriärer.

Programmet har en offensiv ton och pekar närmast på en fortsatt expansion av åtgärderna. Samtidigt insåg allt fler att systemet befann sig i kris.

Arbetsmarknadspolitiken på kulturområdet kostar 1,3 miljarder kronor, men det är omöjligt att få en bild av hur pengarna används, konstaterade Anders Forsman i betänkande "Arbete åt konstnärer (SOU 1997:183). Den bild han tecknar av förhållandena är direkt alarmerande. Beroende på vilka siffror man använder för antalet konstnärer i landet skulle arbetslösheten ligga mellan 35 – 50 %, vilket vore orimligt, konstaterade han, och drog slutsatsen att många av de inskrivna var unga och oetablerade konstnärer och "wannabees" utan någon förankring på kulturarbetsmarknaden. Inom ramen för arbetsmarknadsåtgärderna konkurrerade de sedan med etablerade konstnärer med risk för dumpning av priser och undanträngningsmekanismer. Via beredskapsarbeten, senare ALU, arbetsplatsintroduktion, otraditionella åtgärder och projekt skapades en marknad vid sidan av den normala. Forsman visade också med exempel hur etablerade konstnärer tvingades "ta med sig" bidrag för att kunna genomföra projekt eller få uppdrag. En annan effekt av utvecklingen var rundgången i systemet:

11.000 arbetslösa konstnärer i rundgång på en arbetsmarknad som består av 25.000 etablerade och ett stort antal oetablerade konstnärer utgör proportionellt sett ett mycket allvarigare problem. Rundgången bland kulturarbetare är med andra ord huvudsakligen ett strukturellt problem och ett allvarligt sådant. De försörjningsmöjligheter som finns på konstnärernas arbetsmarknad räcker inte under överskådlig tid till för

dessa konstintresserade i rundgång. Tvärtom bidrar aktiva åtgärder åt dessa till att ytterligare försämra försörjningsmöjligheterna för de etablerade, vilket permanentar strukturproblemen på konstnärernas arbetsmarknad. (s. 141f)

Denna situation skapade motsättningar mellan kultursektorn och AF Kultur; inom kultursektorn ville man begränsa tillgången till de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna, medan arbetsmarknadsverket vidgade dem, noterar Forsman. Hans slutsatser är bland annat följande:

- Arbetsmarknadspolitiken på konstnärernas marknad måste definieras utifrån kulturpolitiska mål
- Begränsa mottagargruppen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på kulturområdet. Inga arbetsmarknadspolitiska åtgärder ska användas för att bidra till att nya konstnärer kommer in på arbetsmarknaden
- Minskning och bättre styrning av de ekonomiska resurser som via arbetsmarknadspolitiken går ut på kulturarbetsmarknaden
- Förstärkning av efterfrågan på de väl etablerade konstnärernas arbete
- Förstärkning av AF Kulturs roll
- Skärpta regler för andra arbetsförmedlingar

Försöksverksamhet med särskilda medel för arbetsförmedling

I propositionen "Konstnärernas villkor" (prop. 1997/98:87) var det snarare Forsmans analys än hans förslag som slog igenom. Ett konkret resultat var dock förslaget att centrumbildningarna skulle få femton miljoner kronor av arbetsmarknadsmedel för sitt arbetsförmedlande arbete under ett och ett halvt år. I riksdagsbeslutet ingick att också Folkets hus och parker skulle få del av bidraget för arbetsförmedling. I propositionen motiverades beslutet bland annat med att centrumbildningarna med mycket små resurser förmedlar konstnärers arbete på ett imponerande sätt:

Genom de unika kunskaper som innehas av personalen vid centrumbildningarna om deras medlemmar kan en uppdragsgivare snabbt få en för uppdraget kvalificerad konstnär (s. 46)

I riksdagsbeslutet ingick att erfarenheterna av ge arbetsmarknadspengar direkt till centrumbildningarna och folkparkerna skulle utvärderas efter ett år. Så skedde inom AMS (regeringsbeslut 1998-12-03, A98/3414/A) i samråd med bl.a. statens kulturråd. Försöksverksamheten startade under 1999. I utvärderingsrapporten (2000-01-24) konstaterades att försöksverksamheten i praktiken inte började förrän en bit in på år 1999. Ändå kunde det konstateras att

- antalet förmedlade uppdrag ökade
- centrumbildningarna ökade sin aktivitet, nyanställde personal och utvecklade nya idéer, bl.a. i informationsarbete, IT-utveckling med mera
- det skedde en utbyggnad av den regionala organisationen
- fler medlemmar erbjöds arbetsförmedling
- samverkan ökade mellan centrumbildningarna och mellan dessa och AF Kultur
- konstnärernas arbetsmarknad breddades
- nya uppdragsgivare tillkom
- arrangörskontakterna breddades och fördjupades

Utvärderingens slutsats är att centrumbildningarnas kontaktnät och kompetens är ett viktigt komplement till arbetsförmedlingen. Sedan år 2001 är de särskilda medlen för centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet permanent överförda till Statens kulturråd, men bidragen är fortfarande uppdelade i bidrag till verksamhet respektive arbetsförmedling.

De tyngst vägande synpunkterna i Anders Forsmans utredning rörde styrningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. I ett regeringsbeslut (1998-12-22, N1999/3743/8) betonades starkt att man före beslut om arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle beakta att

1. Åtgärder ej får utgöra förutsättning för verksamhetens drift eller vara av sådan omfattning att undanträngningsmekanismer uppstår,
2. Åtgärder ej får bidra till nyetableringar inom kulturområdet
3. Samråd skall ske med AF Kultur Media,
4. Samråd skall ske med berörda konstnärsorganisationer,
5. Åtgärd skall vara i samklang med de kulturpolitiska målen..

En utvärdering inom AMS (Anna Santesson, 2000-08-08) visade att det gick trögt att minska de oetablerade konstnärernas tillgång till arbetsmarknadsprogrammen på kulturområdet.

Ny organisation

Den nu pågående omorganisationen av AF Kultur får ses som ett sätt att skapa tydligare avgränsningar och bättre styrning av åtgärderna. Förslaget innebär att AF Kultur blir en sammanhållen rikstäckande organisation som leds och styrs av en kulturarbetsdirektör. Syftet är att skapa en tydlig struktur, bättre styrning och större konsekvens vid av programplanering och beslut om åtgärder. För genomförandet beräknas följande resurser:

- Förvaltningsmedel: 98 miljoner kronor
- Programmedel: 272,5 miljoner kronor
- Otraditionella medel: "i rimlig omfattning"

Den nya organisationen förutsätts träda i kraft från 2003-01-01. Under tiden bedrivs ett fortsatt utvecklingsarbete i nära samverkan med regionerna.

En av centrumbildningarnas huvuduppgifter har sedan starten varit att finna nya områden där kulturutövare kan användas, bredda arbetsmarknaden, synliggöra konstnärernas betydelse och stärka deras ställning på arbetsmarknaden. Information, promotionaktiviteter och projekt med många olika inriktningar har använts från början. Man kan utan överdrift säga att de använt metoder som föregripit den moderna arbetsmarknadspolitiken.

När centrumbildningarna startade fanns föreställningen om en statlig, heltäckande arbetsförmedling för alla delar av arbetsmarknaden, alltså även kulturområdet. Ändå tvingades både de kulturpolitiska och de arbetsmarknadspolitiska utredningarna erkänna att centrumbildningarna utför ett värdefullt arbete som svårligen skulle kunna skötas lika effektivt av den statliga arbetsförmedlingen. Som framgått ovan kom detta erkännande ganska motvilligt och det tog mycket lång tid att få det erkännande som ligger i att få direkt ansvar för personal och ekonomiska resurser.

De utvärderingar som gjorts (Anders Forsmans utredning, AMS utvärdering av försöksverksamheten och det nyss presenterade förslaget till ny organisation för AF Kultur) visar att de så kallade "otraditionella åtgärderna" är de som ger bäst resultat på kulturarbetsmarknaden. De arbetssätt, metoder och praktiker som gäller för dessa åtgärder har först utvecklats och tillämpats inom centrumbildningarna. Detsamma gäller metoderna för bearbetning av marknaderna, matchningen av uppdrag med kulturutövarnas kompetensprofil, specialiteter och erfarenheter och breddningen av arbetsmarknaden mot nya områden där kulturutövare kan användas.

Genomgången ovan visar tydligt att centrumbildningarna har viktiga arbetsmarknadspolitiska uppgifter. Deras förmåga att lösa dem effektivt hänger nära samman med de vidare kulturpolitiska uppgifterna och den omedelbara förankringen i konstnärsgруппerna. Arbetsmarknadspolitiken på kulturområdet måste, som Anders Forsman påpekat, utgå från kulturpolitiska principer.

Omvärlden

Under 1970-talet var Sverige i högre grad än idag ett centralistiskt land. När man talade om *det starka samhället* menade man både ett land med en hög och hållbar välfärd och ett land med en överblickbar och sammanhållen organisationsform. Det starka samhället byggde på en territoriell struktur baserad på befolkningsområden: det lokala och regionala var som ryska dockor inneslutna i det nationella, och kommunerna, landstingen och staten hade på varje samhällsområde en vedertagen arbetsfördelning. Också organisationslivet anpassades efter denna struktur med lokalavdelningar, distrikt och riksorganisationer.

På varje nivå fanns sektorsorgan som planerade, fördelade resurser och samordnade verksamheten. Kulturpolitiken kom att följa samma modell. Vid sidan av kulturnämnderna fanns skol- och socialförvaltningar som gav kontakter ut till de enskilda skolorna. Också i ganska små kommuner kunde det finnas kultursamordnare för skola och barnomsorg. Kulturfrågorna etablerades ganska sent i samhällsapparaten och hann därför aldrig få en fast struktur, innan hela systemet började förändras i grunden.

Redan i slutet av 1970-talet började en genomgripande omstrukturering av hela detta system. Det övergripande temat var *decentralisering* på alla nivåer och alla områden. Statlig detaljstyrning och specialdestinerade bidrag avvecklades i raskt takt (ex. socialtjänstlagen och kommunaliseringen av skolorna). I kommunerna började systemet med kommundelsnämnder slå igenom, men viktigare var decentralisering av ansvar och resurser från centrala förvaltningar till lokala enheter som enskilda skolor, förskolor, bibliotek och så vidare. Med ansvaret följde också självständighet och möjligheterna till gemensam planering och samordning minskade drastiskt. På kulturområdet innebar detta att antalet tänkbara arrangörer ökade drastiskt. Tidigare kunde en kultursamordnare diskutera det samlade teaterutbudet i till exempel skolan, men nu fick man vända sig till varje enskild skola. Med den ekonomiska självständigheten följde också att kulturanslagen var en ofta osynlig del i en rambudget med ganska fri dispositionsrätt.

I nästa fas av utvecklingen är det den ekonomiska effektiviteten som står i centrum. I slutet av 1980-talet började man pröva en lång rad olika modeller för att förbättra den ekonomiska styrningen: köp-sälj, beställare-utförare, interna och externa entreprenader, privatisering av fastigheter samt stöd- och serviceverksamheter med mera. Denna process förstärktes under 1990-talets ekonomiska kris och har fortsatt med olika inriktning och i olika tempon. För centrumbildningarna och deras medlemmar har detta ytterligare ökat mångfalden av tänkbara kontakter men också osäkerheten om vilka regler och kontaktvägar som gäller. Särskilt tydligt är detta kanske inom bildkonsten, där principer för konstnärlig miljögestaltning oftast inte längre tillämpas när offentliga verksamheter hyr sina lokaler.

Det pågår en omstrukturering av hela arbetsmarknaden. Projektanställningarna, tidsbegränsade anställningsformer och enpersons företag (det som på engelska kallas *self-employment*) spelar en allt större roll i många branscher. Uppdrags- och frilansmarknadens utbredning kännetecknar också kulturarbetsmarknaden, både den privata och den offentliga. Förr kunde bokförlag och tidningar ha fast anställda tecknare och fotografer. Idag använder man frilansare nästan genomgående. Det finns ett starkt tryck bakom kravet att alla dessa kulturutövare, från skådespelare och författare till filmare, illustratörer och översättare ska se sig själva som oberoende näringsidkare med egen firma, oavsett om de främst verkar på en offentlig eller en privat marknad. En av centrumbildningarnas centrala uppgifter blir att ge alla dessa *self-employed* stöd i etableringen och hjälp med att skapa de marknads- och mötesplatser, projekt och kommunikationsformer som utgör den nya arbetsmarknaden.

Även i organisations- och föreningslivet har mångfalden ökat (ex. de arrangerande föreningarna). Sammantaget innebär det betydligt ökade krav både på centrumbildningarna och deras medlemmar att informera, marknadsföra och aktivt bearbeta marknaden. Konkurrensen om pengarna och uppmärksamheten har ökat, och det läggs betydligt större resurser på att synliggöra och etablera varumärken. Värdet av upparbetade kontakter och personliga nätverk stiger.

Man kan beskriva denna utveckling på olika sätt. De olika centrumbildningarna har i en enkät och vid intervjuer angett vilka fem beställare och uppdragsgivare som har störst betydelse för verksamheten. Även om skolor och kommunala kulturförvaltningar, bibliotek och andra institutioner spelar en mycket stor roll, är det totala kontaktnätet mycket stort och komplext:

	Centrum För fotografi	Dans- centrum	Dans I väst	Film- centrum	Författar- centrum	Illustratör- Centrum	Centrum För konst- hantverk	Konstnär- centrum	Musik- centrum	Musik- Centrum Väst	Teater- centrum
--	-----------------------------	------------------	-------------------	------------------	-----------------------	-------------------------	--------------------------------------	----------------------	-------------------	---------------------------	--------------------

Teater- och musikinstitutioner											X
Bibliotek	X			X	X						X
Museer och konsthallar	X				X				X		X
Fria grupper (ej egna medlemmar)									X		X
Kommunernas kulturförvaltningar		X			X			X	X	X	X
AV-centraler				X							
Skolor	X	X		X	X			X			X
Folkhögskolor					X						
Högskolor och universitet											
Vårdinrättningar								X			
Produktionsbolag inom musik, film och video										X	
Konstgallerier	X										
Tekniska förvaltningar)								X			
Byggföretag								X			
Arkitekter och inredare											
Bokförlag						X					
Copyrightorganisationer						X					
Företag inom reklam och grafisk form						X					
Radio och TV	X			X							
Dagspress, veckopress och fackpress	X					X	X				
Arrangerande föreningar (musik, konst osv.)		X					X	X		X	X
Studieförbund					X				X		
Folkparker och folkets husföreningar											
Nöjesarrangörer										X	
Biografer				X							
Kyrkor och samfund		X									
Folkrörelser och föreningar		X						X			
Privatpersoner										X	
Privata företag						X	X	X		X	
Övriga	X										

Bakom varje kategori finns i regel ett stort antal enskilda kontaktpersoner och kontaktpunkter; enbart i Stockholm finns 400 kulturombud på skolorna. På motsvarande sätt öppnar sig kategorier som arrangerande föreningar (jazz-, folkmusik- och rockklubbar, filmstudios, kammarmusikföreningar, konstföreningar och så vidare), bibliotek och alla andra kategorier. Mina enkäter och samtal pekar på en mycket stor mångfald men ger ingen möjlighet att ange den totala omfattningen på de olika nätverken. Däremot kan man konstatera att skolorna torde vara den viktigaste samarbetspartnern för många centrumbildningar; Danscentrum anger att skolorna svarar för ca. 50 procent av kontakterna, medan Författarcentrum anger att 65 procent av uppdragen avser skolor. Översättarcentrum, Illustratörcentrum och Konsthantverkscentrum har specifika nätverk inom sina respektive branscher. Genom den tekniska utvecklingen öppnas nya marknader, påpekar man inom Illustratörcentrum, och exemplifierar med e-learningföretag och eventföretag.

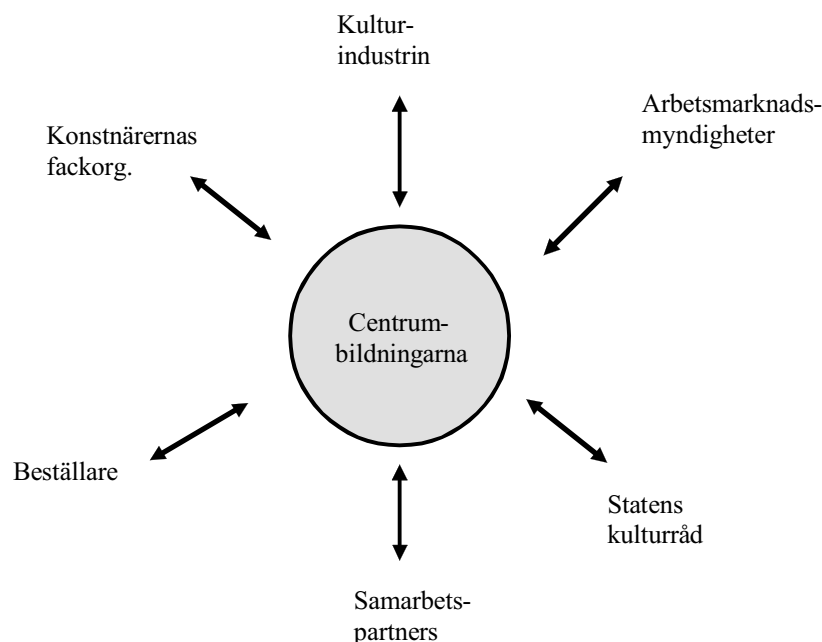
På den andra sidan finns mångfalden och brokigheten bland de över 6.500 medlemmarna med deras skilda personligheter, utbildningar, inriktningar och erfarenheter. Hur gör man deras talanger tydliga i konkurrens med allt annat som erbjuds på marknaden?

Ur ett perspektiv är centrumbildningarnas uppgift att iscensätta möten mellan de skapande och utövande konstnärerna och deras potentiella beställare, kunder och uppdragsgivare. Att få till stånd dessa möten och matcha de olika parternas intressen och önskemål ställer stora krav på förmedlarna. Att matcha de 1.200 medlemmarna med de 1.500 beställarna i Författarcentrums register ger rent matematiskt nära nog obegränsade kombinationsmöjligheter. Men nu är uppdraget inte bara att hitta *en* författare utan *rätt* författare till arrangören – och då gäller det att tolka både författarens möjligheter och uppdragsgivarens önskemål. För denna process finns utvecklade metoder, instrument och praktiker som ska presenteras i det följande.

Ett annat sätt att ge en bild av omfattningen på centrumbildningarnas närmaste omvärld är att se på deras register över beställare. Här finns i regel två olika register, ett för tänkbara kontakter och ett för faktiska beställare. Kontaktregistren innehåller i genomsnitt 3.000 adresser, medan antalet beställare och uppdragsgivare varierar från några hundra till över 5.800 (Filmcentrum). Författarcentrum redovisar en ökning av antalet uppdragsgivare med inemot 200 procent på fem år (från 550 till 1.500).

För att möta den ökande sammansattheten och förändringstakten både i omvärlden och bland medlemmarna har centrumbildningarna börjat använda modern informationsteknik för interna databaser över medlemmar och beställare och byggt upp internetbaserade tjänster för sökning och service.

Centrumbildningarna har att förhålla sig till många olika omvärldsfält. De krav som ställs är ofta motstridiga. Ska centrumbildningarna i första hand ses som uttryck för en kulturpolitik eller i första hand som arbetsmarknadspolitiska instrument? Är de en förlängning av konstnärernas fackliga organisationer? Hur ska de förhålla sig till kulturindustrin, medierna och populärkulturen? Figuren visar de viktigaste av omvärldens fält:

Kretsen av beställare och samarbetspartners är stor och komplex (se ovan och s. 71). Hur centrumbildningarna strukturerar sin omvärld skiftar över tiden. Till en början

var samspelet med den nya kulturpolitiken och dess strukturer den kanske viktigaste parametern och under 1990-talet arbetsmarknadspolitiken. I förhållandet till kulturindustri och populärkultur har en tidigare nog så militant antikommersialism ersatts av ett mer avspänt förhållande (även om de kulturaktivistiska parollerna dröjer kvar i vissa deklamationer om verksamhetens inriktning), och kvalificeringen av konstnärerna som företagare och näringsidkare står högt på dagordningen.

Centrumbildningarna idag

Trots ursprunget i en gemensam kultursituation är dagens centrumbildningar olika. Som ganska små, medlemsstyrda organisationer har de haft upp- och nergångar. Dagens Centrum för fotografi har historiskt inget att göra med Fotograficentrum från 1970-talet. Översättarcentrum har visserligen funnits sedan 1979 men fick i praktiken starta på nytt år 1999 efter att ha slumrat i många år. Också övriga organisationer har haft mer eller mindre tydliga upp- och nergångar. I särskilt hög grad gäller det givetvis de regionala avläggarna som ju vilar på ett betydligt mindre medlemsunderlag och därmed ger en svagare bas för rekrytering av arbetande styrelse med mera. I skriften "Röster från centrum" (2002) berättar Författarcentrum Syds olika ordförande om erfarenheter från tjugofem års arbete, och där framgår klart hur avgörande de enskilda personernas insatser är för både överlevnad och utveckling.

De olika organisationerna arbetar inom skilda områden, har olika traditioner och inriktningen skiljer dem också åt. Ändå finns det en bred gemensam bas:

- De organiserar fria kulturutövare, enskilda och grupper
- De är sina egna uppdragsgivare
- De företräder sina medlemmars intressen
- De har små ekonomiska resurser och ett betydande inslag av ideellt arbete i styrelser och arbetsgrupper
- De främjar uppmärksamheten kring och intresset för respektive konstområde
- De skapar arbetstillfällen och nya arbetsmarknader

Även om varje organisation med Organisationssveriges mått mätt är liten, har de tolv organisationerna ändå över 6.500 medlemmar, en betydande del av de yrkesverksamma kulturutövarna i landet (som ovan uppskattades till 25.000 personer). Folkets hus och parker med 840 medlemsföreningar och 50 miljoner besök på evenemang och möten har en helt annan bakgrund och berör bara delvis denna studie.

I detta avsnitt ges en bild av centrumbildningarnas aktuella villkor och arbetssätt. Syftet är snarare att ge en bild av den totala mångfalden än att presentera den enskilda organisationen.

Organisationsform

Alla centrumbildningar på kulturområdet utom en, Konsthantverkscentrum, är ideella föreningar. Konsthantverkscentrum är en näringsdrivande stiftelse med Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare (KIF) som stiftare. Också Illustratörcentrum har en något annan uppbyggnad än de övriga, i det att Föreningen svenska tecknare är ekonomisk huvudman och direkt utser en del av styrelsen;

medlemmarna i Föreningen svenska tecknare ansluts kollektivt till Illustratörcentrum. I Teatercentrum är det grupperna som är medlemmar, men medlemsavgifterna baseras på medlemsantalet i grupperna.

Graden av decentralisering skiftar. Två regionala organisationer, Musikcentrum Väst och Dans i Väst är själva statsbidragsberättigade. Några organisationer har en nationell arbetsmarknad och i stort sett inget behov av regional organisation, nämligen illustratörerna och översättarna. Centrum för fotografi saknar idag regional organisation men ser det som en uppgift att skapa sådana mötesplatser för medlemmarna ute i landet. För de övriga dominerar en uppbyggnad i fyra-fem distrikt enligt principen nord-syd-öst-väst.

Centrumbildningarnas organisationsmönster är således följande:

	Organisationsform	Regionalisering
Centrum för fotografi	Ideell förening för personer som yrkesmässigt arbetar med fotografisk bild	Föreningen har sitt säte i Stockholm.
Danscentrum	Ideell förening för den utominstitutionella danskonsten i Sverige	Danscentrum har Stockholm som bas. Ett samverkansavtal ska 2005 leda fram till en riksorganisation med fyra regioner (nord-syd-väst-öst)
Dans i Väst	Ideell förening för danskonsten västra Sverige	Föreningen har sitt säte i Göteborg.
Filmcentrum	Ideell förening för fria filmare och för filmintresserade.	Riksorganisationen har sitt säte i Stockholm. Verksamheten bedrivs i sex distrikt: Filmcentrum Stockholm, Filmcentrum Norr (Umeå), Filmcentrum Syd (Malmö), Filmcentrum Väst (Göteborg), Filmcentrum Linköping och Filmcentrum Växjö.
Författarcentrum	Ideell förening för författare, översättare och andra litterärt verksamma	Riksorganisationen har sitt säte i Stockholm. Verksamheten bedrivs i fyra distrikt (öst, väst, nord och syd).
Illustratörcentrum	Ideell förening för professionella illustratörer med Föreningen svenska tecknare som huvudman	Föreningen har sitt säte i Stockholm.
Konsthantverkscentrum	Stiftelse för yrkesverksamma konsthantverkare med Föreningen Sveriges konsthantverkare och industriformgivare som	Riksorganisationen har sitt säte i Stockholm med två regionala kontor i Göteborg och Örebro.

	stiftare.	
Konstnärscentrum	Ideell förening för yrkesverksamma konstnärer.	All verksamhet bedrivs i de fem regionerna (väst, syd, öst, mitt och nord) och samordnas av en ledningsgrupp.
Musikcentrum	Ideell förening för yrkesverksamma musikutövare	Riksorganisationen har sitt säte i Stockholm. Lokalkontor i Malmö
Musikcentrum Väst	Ideell förening för fria yrkesverksamma musiker med anknytning till västra Sveriges musikliv	Föreningen har sitt säte i Göteborg.
Teatercentrum	Ideell förening med fria professionella teatergrupper och enskilda personer som medlemmar	Riksorganisationen har sitt säte i Stockholm. Teatercentrum har fyra distrikt (syd, väst, öst och nord). I Göteborg finns informationskontor med heltidsanställd informatör.
Översättarcentrum	Ideell förening för yrkesverksamma litterära översättare.	Föreningen har sitt säte i Stockholm.
Nöjesservice – Folkets hus och parker	Nöjesservice (tidigare Folkparkernas artistförmedling) är en självständig förening och resultatenheter inom Riksorganisationen Folkets hus och parker	Föreningen har sitt säte i Stockholm med kontor i Alingsås, Örebro, Sundsvall, Stockholm, Östersund och Umeå.

Arbetsfördelningen mellan riksorganisationen och regionerna varierar. I Konstnärscentrum sker all verksamhet i princip i de fem distrikten. Som samordnare finns bara en ledningsgrupp med företrädare för distrikten. Också Författarcentrum har en riksorganisation som i princip bara är ett paraply för de fyra regionerna. Danscentrum har i princip sin verksamhet förlagd till Stockholm, men en uppbyggnad av regionala enheter pågår inom ramen för ett samverkansavtal med sikte på bildande av en riksorganisation med fyra distrikt år 2005 (Danscentrum Syd får redan vissa bidrag för arbetsförmedling). Musikcentrum har ett lokalkontor i Malmö, men i övrigt är Stockholm klart dominerande. Även för de övriga gäller att Stockholm (eller distrikt öst) har det största antalet medlemmar och den mest omfattande verksamheten.

I alla organisationerna är inslaget av ideellt arbete inom styrelserna betydande, även om t.ex. Teatercentrum har ett arvoderat verkställande utskott och Konsthantverkscentrum fyra arvoderade heldagssammanträden per år. Konstnärscentrum har i stort sett ingen fast anställd personal (se nedan); där svarar således styrelsemedlemmarna för kanslierna, inte sällan i de egna lokalerna.

Mål, inriktning, roller

Trots de inbördes olikheterna har centrumbildningarna tydligt gemensamma drag i formuleringen av mål och inriktning. Man kan i princip urskilja tre mål och därav följande verksamhetsinriktningar:

1. Vara en samarbets- intresse- och informationsorganisation för medlemmarna
2. Synliggöra och stärka konstområdets ställning kulturpolitiskt
3. Öka antalet arbetstillfällen och bredda arbetsmarknaden för medlemmarna.

Tyngdpunkten ligger dock olika. Musikcentrum markerar i sin ändamålsparagraf en stark samhörighet med 1960- och 1970-talens kulturaktivism:

Musikcentrum har till ändamål att med kulturpolitiska medel bekämpa kommersialismen och skapa slagkraftiga alternativ till den kommersiella skräpkulturen.

Också Författarcentrum anknyter till en samhällsförändrande kulturpolitik:

Författarcentrums målsättning är att skapa vidgade kontakter mellan författarna och andra människor, att föra ut litteraturen i samhället, att motverka kommersialiseringen av litteraturen och att slå vakt om åsikts- och yttrandefriheten.

Danskonsten och fotokonsten har en svag institutionell struktur, vilket återspeglas i formuleringen av mål och inriktningen för dessa centrumbildningar. Danscentrum:

Danscentrum (...) har till uppgift att

- Utveckla och stärka dansen som konstform
- Stödja och sprida den samtida dansen i Sverige
- Hävda och befästa medlemmarnas konstnärskap och professionella status
- Verka för att de regionala medlemsorganisationerna skall ha en given plats i svenskt dansliv.

Också Centrum för fotografi betonar den områdesfrämjande rollen:

Föreningens syfte är

- Att stärka den fotografiska bildens roll i samhället
- Att öka kunskaperna om den fotografiska bildens konstnärliga möjligheter
- Att skapa respekt för de svenska yrkesfotografernas kunnande samt ekonomiska och konstnärliga rättigheter (---).

Inom Teatercentrum betonar man rollen som intresseorganisation med tyngdpunkt på att förändra den fria scenkonstens och de fria teatergruppernas villkor kulturpolitiskt och strukturellt, medan det direkta förmedlingsarbetet är de enskilda gruppernas eget ansvar.

Filmcentrum beskriver sina roller i förhållande till filmarna å ena sidan och kunder och samarbetspartners å den andra:

Filmcentrum fungerar i växande grad som kulturproducent. Inom den verksamheten samlar vi ihop frilansresurser i olika roller och sätter ihop projekt, både lång- och kortvariga. Föreningen har väl inarbetade nätverk på kulturarbetsmarknaden och lång erfarenhet av arbetsförmedling och skapande av projekt som breddar filmarbetarnas försörjningsmöjligheter.

På så sätt kommer föreningen sina medlemmar till mötes samtidigt som den förvaltar deras tidigare alster och ökar intäktsmöjligheterna. Anknytningen till Filmcentrum ger därför medlemmarna en bredare arbetsmarknad och ökade arbetstillfällen.

Filmcentrum har en *public servicefunktion* gentemot kunder och samarbetspartners – genom det ansvar vi har för att föra ut värdefullt material och kunskap inom hela det filmkulturella området till barn, ungdomar, lärare och andra grupper.

Man kan notera att de organisationer som har sin marknad främst bland privata företag i högre grad betonar rollen som bransch- och intresseorganisation samt förmedlare av direkta uppdrag. Det gäller främst Konsthantverkscentrum samt Illustratör- och Översättarcentrum med en av tyngdpunkterna på att skapa nya marknads- och mötesplatser för medlemmarna och uppdragsgivarna, inte minst via webbtjänster på internet. I Konsthantverkscentrum är detta fokus mycket tydligt:

Syftet med verksamheten är att underlätta för konsthantverkare att leva på sitt arbete samt att synliggöra svenskt konsthantverk såväl nationellt som internationellt.

Även om tyngdpunkten således kan skifta, kan man hävda att alla organisationerna i princip arbetar inom de områden som formuleras av Musikcentrum Väst; det är ordningsföljden och respektive organisations punkter under de olika rubrikerna som skiftar:

1. Förmedla föreningens artister
2. Underlätta arbetsituationen för /föreningens/ medlemmar
3. Skapa en aktiv och stabil förening som tar till vara medlemmarnas intressen
4. Verka kulturpolitiskt
5. Marknadsföra och visa upp /föreningen/ utåt med syfte att bl.a. nå arrangörer och nya medlemmar..

I Musikcentrum Väst är dessa punkter mycket tydligt kopplade till delstrategier och aktiviteter inom varje område.

När flertalet centrumbildningar i enkäter och samtal beskriver sina mer konkreta roller utgår de från medlemmarna och servicen till dem. Beskrivningarna tenderar att bli ganska inåtvända, men t.ex. Konsthantverkscentrum ser *synliggörandet* som en strategi för att uppnå målen:

Grundsytet med verksamheten är att genom olika typer av utåtriktade projekt göra det lättare för de anslutna att kunna leva på sitt arbete. Det kan vara allt från att skapa konkreta marknadsplatser till att påverka nya kundgrupper genom seminarier och utställningar. Den viktigaste drivkraften är att göra konsthantverket synligt på olika sätt och genom det bidra till en bättre ekonomisk situation för medlemmarna. Vi vill också verka för en attitydförändring gentemot de utövande, genom att påtala värdet av vad de gör. Vi verkar för att utveckla den affärsdrivande delen av yrket och göra medlemmarna mer skickade att driva sina företag.

Konstnärscentrum utgår i sin rollbeskrivning från en i grunden förändrad situation för bildkonsten:

Konstmarknaden har förändrats i grunden det senaste decenniet. De gamla beställarna har fallit bort eller minskat sina förvärv kraftigt. Nu försöker vi utforska och skapa en ny marknad med nya kanaler (ex internet) och nya partners (byggföretag m fl). KC arbetar med projekt med hjälp av de gula korten och projekt (ex att få ut konstnärer i äldrevård, skolor mm). (---)

KC:s roll är under omprövning. Marknaden för bildkonstnärer har förändrats och det är svårare att hitta uppdragen. Den viktigaste uppgiften är att utvidga marknaden. Det sker genom att konstnärerna själva går ut, genom att kartlägga nätverken och påverka köparna. Att profilera och marknadsföra KC är viktigt liksom att KC hela tiden finns med, kan stötta konstnärerna och serva dem i sökandet efter projekt.

Musikcentrum väst visar hur samspelet med omvärlden leder till en mer eller mindre genomgripande omprövning av organisationens roll, inriktning och prioriteringar:

I takt med "tidsandan" har den idéburna verksamheten tonats ner till förmån en mer krass inställning. Kampen mot den kommersiella kulturen förs inte längre på samma parollmässiga sätt. Är den möjligen förlorad?? Våra ideologiska mål är numera bl.a. att försöka *höja statusen* för frilansmusiker, att satsa på *eftersatta genrer* och *höja kvaliteten* på den musik som erbjuds allmänheten. Folkbildning om man så vill. Den idéburna verksamheten har möjligen hamnat något i skymundan pga. vår explosionsartade utveckling på andra områden de senaste tre åren. I viss mån och ur vissa aspekter speglar förhållandet mellan verksamhetsbidrag och arbetsmarknadsbidrag vår verksamhet i dag.

Det är lätt att bli fartblind och en ideologisk kompass behövs säkert. Diskussionen har initierats och kommer förhoppningsvis att ta fart. Vår viktigaste roll i nuläget är utan tvivel vår *arbetsförmedlande* och *arbetsskapande* funktion. Hand i hand med denna går också vår främjanderoll dvs att få ut så mycket bra musik som möjligt för pengarna. Samarbeten med *arrangörer*, turnéprojekt, skapande av nya scener m.m. har alltid det som en av drivkrafterna.

Vi försöker också hela tiden flytta fram positionerna som *branschorganisation* och representant för frilansmusikerna. Här är vi framgångsrika och rollen som samtalspartner och remissinstans blir allt mer omfattande. Vilket naturligtvis ger effekter som, så småningom, går att avläsa på den arbetsförmedlande verksamheten.

Naturligtvis är vi en *medlemsstyrd* organisation. Dels rent formellt, men vi försöker också hela tiden vara lyhörda för medlemmarnas synpunkter och önskemål. Men, för att återknyta till "tidsandan", engagemanget för föreningsliv är inte vad det en gång varit.

En av våra största fördelar och tillgångar är vår obyråkratiska och platta organisation med möjlighet till mycket snabba beslut om så skulle krävas. Det har ibland fått till följd att vi fått överta vissa funktioner från

större organisationer som insett att vi gör ett bättre jobb om det är bråttom.

De formella principerna och riktlinjerna är nersänkta i vardagen och måste hela tiden prövas i förhållande till omvärlden. Det är i detta spel de konkreta strategierna får sin form.

Medlemmar

Centrumbildningarna är i första hand organisationer för yrkesutövare inom respektive område. Invals- och antagningskriterierna ansluter i regel till vad som gäller för de fackliga organisationerna på respektive område. Detta gäller t.ex. Konstnärscentrum och Illustratörscentrum (i det senare fallet med något lägre krav på antalet arbetsprover). I Konsthantverkscentrum kan man bli medlem direkt, om man har godkänd examen från Konstfack, HDK, Designhögskolan i Umeå eller motsvarande utländsk utbildning. Detsamma gäller medlemmar i KIF, KRO, STOK, SID eller SIR. Inom Författarcentrum skiftar praxis något mellan distrikten men minimikravet är en bok utgiven på allmänt förlag, två översatt verk eller att finnas representerad på bibliotek.

Medlemskap kan också prövas av en jury, om den sökande inte uppfyller de angivna kraven. I Teatercentrum blir grupperna invalda på grundval av ett antal kriterier som dels har att göra med hur länge gruppen varit verksam yrkesmässigt, dels med acceptering av Teatercentrums plattform och en bedömning av gruppens konstnärliga och kulturpolitiska medvetenhet.

Inom Filmcentrum uppskattar man att en dryg tredjedel av medlemmarna (dvs. cirka 150 av 440 medlemmar 2001) är oberoende filmare och producenter, medan resten består av mediepedagoger, journalister, lärare och yrkesverksamma, ofta frilansande personer inom olika delar av filmområdet. Nyrekryteringen sker via Filmcentrums film- och videoverkstäder, genom att filmare tecknar avtal med Filmcentrum om distribution av deras filmer eller genom deltagande i Filmcentrums olika projekt.

Kvalitetsprövningen av blivande medlemmar i centrumbildningarna sker vid inträdet. Därefter gäller principen "en gång medlem – alltid medlem". Ingen av organisationerna kan tänka sig en återkommande kvalitetsprövning av medlemskapet. Däremot sker en sådan prövning i förmedlingsverksamhet och projekt. I dessa fall handlar det om trovärdighet gentemot beställare och samarbetspartners: de måste kunna lita på att de får det de efterfrågar, och medverkan i projekt kan inte i första hand grundas på behovet av arbete utan på förmågan att bidra till ett framgångsrikt resultat.

Vilka rättigheter som följer med medlemskapet är naturligtvis en central fråga, framför allt i förmedlingsarbetet och inbjudan att medverka i projekt av olika slag, där det gäller att föreslå eller välja bland medlemmarna utifrån lämplighet och kvalitet. Beroende på om man blir utvald eller inte kan detta ge upphov till frustration och konflikter. Flera organisationer lägger tyngdpunkten i arbetet på att förändra de allmänna villkoren eller på att skapa nya marknader och nya områden där medlemmarnas kunnande kan komma till användning. Inom Teatercentrum svarar grupperna själva för sin försäljning, och Teatercentrum medverkar inte heller direkt i

utbudsdagar med mera. I stort sett alla organisationer trycker på det grannliga i att matcha efterfrågan med medlemmarnas kompetenser, erfarenheter, tekniker och så vidare. Från Danscentrum Väst framhålls att *alla* medlemmar måste ha tillgång till ett rejält basutbud av service, informations- och förmedlingsinsatser, men samtidigt måste det vara möjligt att selektivt välja vilka som ska medverka i projekten.

Konsthantverkscentrum tillämpar tre verksamhetsnivåer:

1. Tillgängligt för samtliga anslutna
 - Personlig presentation på www.konsthantverskcentrum.se
 - Deltagande på Formex, två gånger per år
 - Nyhetsbrev fyra gånger per år
 - Handbok, arvodesrekommendationer och avtalssamling
 - Deltagande i Konsthantverkets dag, en gång per år
 - Deltagande i konsthantverketsmarknad, en gång per år
 - Deltagande i seminarier med KHVC som arrangör, en gång per år
2. Projekt där urval sker via jury
 - Jurybedömda utställningar, t.ex. Krapperup, Utvalt 2002-07-10
 - Möt konsthantverket – en kollektion som presenteras för utvalda kundgrupper, en gång per år
3. Projekt för särskilt utvalda konsthantverkare
 - Aktiviteter mot konstföreningar
 - Uppdragsförmedling mot arkitekter och inredare

Vissa tjänster ingår i den grundläggande serviceavgiften, i andra fall tar Konsthantverkscentrum ut anmälningsavgift eller provision, och i vissa fall debiteras avgifter av medarrangör.

Flertalet organisationer har också *stödjande* medlemmar, det vill säga personer som utan att vara yrkesverksamma inom området önskar stödja verksamheten och få del av information, inbjudningar med mera. Inom Filmcentrum ser man samtliga 440 medlemmar som aktiva inom filmområdet. Samtidigt är det uppenbart att omkring hälften verkar inom angränsande verksamheter. De fördelar sig enligt följande:

- Filmare: 224 (producenter, regissörer, manusförfattare, fotografer, klippare, scenografer, TV-producenter, projektledare, animatörer, skådespelare)
- Lärare: 114 (lärare, alla skolstadier, filmpedagoger, regionala filmkonsulenter och bibliotekarier)
- Administratörer: 36 (arbetsförmedlare, ekonomer, distributörer, kulturbyråkrater, festivalarrangörer)
- Journalister: 27
- Konstnärer/författare/formgivare: 24
- Övriga: 15 (bl. a. arkitekter, ingenjörer samt 1 kärnfysiker)

Centrumbildningarna har över 6.500 yrkesverksamma medlemmar (alltså inklusive anslutna grupper med medlemmar):

	1997	1998	1999	2000	2001	Medlems- Förändring 1997-2001
Centrum för fotografi	–	–	98	37	106	+ 8 %
Danscentrum	–	130 (11)	107 (11)	106 (15)	113 (14)	- 13 % (+ 27 %)
Dans i Väst	–	58	65	85	80	+ 38 %
Filmcentrum	385	440	420	400	440	+ 14 %
Författarcentrum	1002	1025	1084	1130	1151	+ 15 %
Illustratörcentrum	1182	1209	1240	1270	1326	+ 12 %
Konsthantverks- centrum	530	544	542	573	602	+ 14 %
Konstnärscentrum	1500	–	–	–	1398	- 7 %
Musikcentrum	200	223	286	338	373	+ 86 %
Musikcentrum Väst	234	296	310	235	325	+ 39 %
Teatercentrum	279 (44)	248 (40)	283 (43)	302 (44)	260 (42)	- 7 % (- 5 %)
Översättarcentrum					350	

Siffror inom parentes anger antalet grupper (Teatercentrum) eller koreografer som utgör kärnan i produktioner (Danscentrum). Streck anger att uppgift saknas. För Centrum för fotografi gäller att föreningen startade 1999.

Den genomsnittliga medlemsökningen (median) ligger på 14 procent under femårsperioden, det vill säga ca. 3 procent om året. Anslutningsgraden i förhållande till det möjliga antalet medlemmar skiftar. Översättarcentrum uppger att det finns omkring 500 litterära översättare i landet, vilket innebär en anslutningsgrad på 70 procent. En grov uppskattning av förhållandet mellan centrumbildningarnas medlemstal och de olika konstområdenas numerär ger följande bild:

	Utövare år 2000	Medlemmar 2001	Organisations- Grad i %
Ord	4.479	1.501	33.5
Bild	5.690	3.426	60.2
Ton	7.025	698	9.9
Scen (teater, dans, film)	4.623	893	19.3
	21.817	6.518	29.9

Källa: Kulturstatistik 2002, Statens kulturråd

Medlemsnivån i förhållande till det totala antalet utövare är högst inom ord- och bildkonstområdena, som domineras av fria yrkesutövare och lägst inom ton- och scenkonstområdena, där anställning vid en institution är vanligare. Bildkonstområdet får mycket höga siffror beroende på Illustratörcentrums kollektivanslutning av alla medlemmar i Föreningen svenska tecknare.

Som väntat dominerar Stockholm och östra Mellansverige i medlemsgeografin. Beroende på skillnader i statistikföring och distriktsindelning har jag fått göra en del uppskattningar och omräkningar, men siffrorna indikerar ändå ett tydligt mönster. Medianen för östra distriktet är 62 %. Högst siffror får de sammanslutningar som har

självständiga systerorganisationer i västra Sverige, Danscentrum och Musikcentrum, vilket givetvis är en följd av att den regionala balansen rubbas av detta förhållande.

	Medl. 2001	Öst %	Väst %	Syd %	Nord %	Övriga %
Centrum för fotografi	106	76	11	6	7	
Danscentrum	113 (14)	88	6	2	2	2
Dans i Väst	80		95	1		4
Filmcentrum	440	57	19	16	8	
Författarcentrum	1151	50	16	22	11	
Illustratörcentrum	1326	67	15	11	6	1
Konsthantverks- centrum	602	49	25	20	6	
Konstnärscentrum	1398	44	27	21	9	
Musikcentrum	373	75		20	5	
Musikcentrum Väst	325	3	92	4	1	1
Teatercentrum	260 (42)	50	17	17	17	
Översättarcentrum	350	50	20	20	10	

Övriga: enstaka medlemmar bosatta i utlandet. Siffror inom parentes anger antal grupper (Teatercentrum) eller koreografer (Danscentrum).

Trots Stockholmsdominansen är det tydligt att åtminstone västra och södra Sverige inom i princip alla områden torde ha möjlighet att skapa en regional organisation, om så bedöms ändamålsenligt, medan norra Sverige dels får väldigt stora distrikt, dels ganska få medlemmar i varje enskild organisation; i genomsnitt har centrumbildningarna 7 procent av medlemmarna i norra Sverige.

Med ett par undantag anser sig centrumbildningarna ha svårt att rekrytera unga medlemmar. I flertalet organisationer utgör gruppen 40-64 år inemot två tredjedelar av medlemmarna, medan andelen under 40 år utgör ca. 30 procent. De båda dansorganisationerna är undantag med 75-90 procent av medlemmarna under 40 år, något som självfallet återspeglar dansyrkets åldersstruktur. Flera organisationer konstaterar att de unga inte är särskilt benägna att arbeta i föreningsform utan föredrar avgränsade projekt.

Någon särskilt aktiv medlemsrekrytering bedrivs inte. De flesta centrumbildningarna har kontakter med utbildningar och informerar avgångsklasserna antingen direkt vid besök eller undervisning eller via utskick. Mässor, festivaler och promotionaktiviteter används också för att få kontakt med yrkesutövare som ännu inte är medlemmar. Konsthantverkscentrum har listor över yrkesutövare som inte är medlemmar i KHVC men som kan inbjudas att delta i olika aktiviteter som i sin tur kan bli grund för medlemskap. I vissa organisationer ger själva verksamheten en bas för återväxt och nyrekrytering. Så är fallet t.ex. i Filmcentrum:

Rekrytering sker mest via vår media/filmverkstäder i distrikten, kurs- och uthyrnings- verksamhet samt genom avtal om distribution av färdiga

filmer, engagemang i Filmcentrums kultur- och pedagogiska projekt, i egen regi och samarbetsprojekt, samt intresse för vår filmtidskrift Film&TV. I Umeå sker det t.ex. via samarbeten med Film i Västerbotten, informationsfoldrar och mun till mun.

Centrumbildningarna har med få undantag liten medlemsomsättning. Skälen till utträde är i regel att personen i fråga upphör med verksamheten. Filmcentrum har större rörlighet än övriga organisationer och gör följande kommentar:

Ca. 300 medlemmar är "gamla", av dem har ca. 140 varit med i över 20 år och 160 varit med under merparten av 90-talet. Ca. 100 nya medlemmar tillkommer varje år och ungefär lika många faller bort, framför allt bland de yngre. Troligen är den medlemsrörelsen till största delen knuten till kortvariga kursdeltaganden.

Lokaler och personal

När statens kulturråd genomförde sin studie "Centrumbildningarna på kulturområdet" (rapport från statens kulturråd 1990:5) var centrumbildningarnas situation både lokal- och personalmässigt prekär. 1990-talet innebar en stabilisering, både genom en ökning av verksamhetsanslagen och inte minst genom de särskilda medlen för den arbetsförmedlande verksamheten år 1999. Den nya informationstekniken har också kraftigt underlättat både det interna administrativa arbetet, kommunikationen med medlemmarna och det utåtriktade arbetet.

Idag finns det stora skillnader i personaltäthet och lokalstandard mellan organisationerna, men detta återspeglar inte enbart eller kanske ens i första hand skillnader i ekonomi utan i prioriteringar. Utöver den anställda personalen använder samtliga organisationer också ett stort inslag av ideella och delvis arvoderade arbetsinsatser via arbetsutskott, styrelser, arbetsgrupper och så vidare. Däremot kan man konstatera att personalresurserna trots allt är ganska små och i flertalet fall sätter en gräns för regionaliseringen. Personalresurserna är följande (avser fast anställd personal. Här ingår alltså inte kortare projektanställningar eller tjänster som bekostats med lönebidrag, anställningsbidrag eller liknande):

	Personal	Medlemmar	Personal/ 100 medl.
Centrum för fotografi	2,0	106	1,9
Danscentrum	4,0	113 (14)	3,5
Dans i Väst	1,65	80	2,0
Filmcentrum	5,25	440	1,2
Författarcentrum	6,5	1151	0,6
Illustratörcentrum	1,25	1326	0,09
Konsthantverkscentrum	4,55	602	0,75
Konstnärscentrum	1,0	1398	0,07
Musikcentrum	3,0	373	0,8
Musikcentrum Väst	2,25	325	0,7

Teatercentrum	3,25	260 (42)	1,25
Översättarcentrum	1,75	350	0,5

Tidigare rekryterades i princip alla personal bland medlemmarna. I takt med att det ekonomiska läget stabiliserats har organisationerna rekryterat personer annan bakgrund, både som kontorspersonal och som informatörer, förmedlare och så vidare. Därmed förändras också rollen som arbetsgivare och det finns ett växande behov av personalutveckling.

Även om avgränsningen av arbetsuppgifterna skiljer sig mellan organisationerna, säger siffrorna ändå något om de olika organisationernas möjligheter att erbjuda medlemmarna olika typer av stöd och service och resurser för utåtriktade aktiviteter. Om man beräknar ett normalarbetsår till 1.750 timmar, erbjuder de olika sammanslutningarna följande timantal per medlem:

	Personaltid Timmar/ medl. och år
Centrum för fotografi	33
Danscentrum	62
Dans i Väst	36
Filmcentrum	21
Författarcentrum	10
Illustratörcentrum	1,5
Konsthantverkscentrum	13
Konstnärscentrum	1,25
Musikcentrum	14
Musikcentrum Väst	12
Teatercentrum	22
Översättarcentrum	9

Medianen är 13 timmar per år och medlem. I propositionen "Konstnärernas villkor" (prop. 1997/98:87) uttalades att de särskilda medlen för arbetsförmedling i första hand borde användas för anställning av personal till förmedlingsarbetet. Som framgår har detta skett i mycket skiftande omfattning. Konstnärscentrum har rentav beslutat att pengarna ograverade ska gå till skissarvoden till enskilda konstnärer på jakt efter uppdrag.

Även om verksamheterna skiljer sig åt, torde det finnas en grundläggande servicenivå som har att göra med välfungerande medlemsregister och medlemsinformation, överblick över den aktuella arbetsmarknaden med dess struktur, spelregler, kontaktvägar och så vidare. Illustratörcentrum får troligen denna service via sitt samarbete med Föreningen svenska tecknare. Konstnärscentrums medlemmar synes få alltför lite sådant stöd. Beträffande de organisationer som har högst timantal per medlem och år kan konstateras att de båda dansorganisationerna sannolikt får sina bidrag som ett led i ett långsiktigt arbete med att stärka dansens

infrastruktur i Sverige, medan Centrum för fotografi gör en målmedveten satsning för att dels bredda antalet medlemmar, dels aktivera arbetsmarknaden för medlemmarna.

Tidsanvändningen skiljer sig åt men genomsnittet fördelar sig ganska jämnt mellan de fyra sektorerna nedan (siffrorna bygger inte på verkliga tidsstudier utan på uppskattningar och avser både styrelse och kansli):

	Intern Planering och Samordning Procent	Medlems-service Procent	Uppdrags-Förmedling Procent	Annat Utåtriktat Arbete Procent
Centrum för fotografi	40	25	5	30
Danscentrum	10	35	30	25
Dans i Väst	25	35	15	25
Filmcentrum	40	40	5	15
Författarcentrum	15	20	60	5
Illustratörcentrum	20	20	30	30
Konsthantverks-centrum	11	20	53	16
Konstnärscentrum	20 *	80 *	-	-
Musikcentrum	10	20	50	20
Musikcentrum Väst	15	15	35	35
Teatercentrum	20	30	-	50
Översättarcentrum	15	30	35	20

*) Inget samlat svar från Konstnärscentrum. KC Norr svarar: "Styrelsens arbete: 20 % intern samordning och diskussion på framtida arbetsformer, aktuella arbetssätt, 80 % medlemservice där uppdragsförmedling och annat utåtriktat arbete ingår i praktiken."

Den höga siffran för intern samordning inom Centrum för fotografi återspeglar att organisationen håller på att reorganiseras. Filmcentrums höga siffror i de båda första kategorierna är ett uttryck för den omfattande logistiken kring filmdistributionen. I Konstnärscentrum med dess stora inslag av ideellt arbetande styrelser finner man det svårt att ange siffror. Totalt sett kan man konstatera att 80 procent av tiden går åt till medlemservice, uppdragsförmedling och annat utåtriktat arbete.

Lokalresurserna skiljer sig kraftigt åt. Centrum för fotografi disponerar endast 8 m² för sina två anställda (!) i det galleri föreningen driver tillsammans med SFF. Dansorganisationerna har samlokaliserade kanslier och repetitionslokaler. Övriga organisationer har fungerande kanslier med skiftande standard för riksorganisationen. Konstnärscentrum har inget centralt kansli. Däremot har östra och västra distrikten kontor i Stockholm respektive Göteborg. Filmcentrum disponerar både i Stockholm i några av distrikten betydande ytor för såväl kontor som studio- och redigeringsutrymmen:

Riks: ca. 270 kvm i lokalyta, med kontor, mötes/föreningslokal och lager. Slitna men ändamålsenliga.

Stockholm: ca. 90 kvm lokalyta, kontor och redigeringsutrymmen samt tillgång till föreningslokal hos Riks, slitna men ändamålsenliga. Tre

digitala redigeringsutrustningar och digitala kameror samt filmkamera och filmklippbord.

Syd: ca. 200 kvm lokalyta med möteslokaler, kontor, redigeringsrum etc. 10 rum teknikuthyrning i anslutning till produktioner och arrangemang.

Väst: sex stora rum med upprustningsbehov. Studio med trekamerasystem, digitala redigeringsutrustningar, tre digitalkameror m.m.

Det svårt att se hur centrumbildningarna skulle kunna genomföra en regionalisering utanför Göteborg, i vissa fall Malmö och i något fall Umeå. Både personal- och lokalmässigt krävs ett tämligen betydande medlemsunderlag och därmed följande bidragsnivå. Det är först under 1990-talet som riksorganisationerna kunnat stabiliseras genom nyanställningar, införande av ny teknik och uppbyggnad av fungerande kontor.

IT

Alla centrumbildningar har använt den moderna informationstekniken både för sin administration, medlemskontakter och för webbtjänster. I studien "Centrumbildningarna på kulturområdet" (rapport från statens kulturråd 1990:5) fanns en idé om samarbete kring ekonomiadministration med mera, men den moderna tekniken och lämplig programvara för småföretag har gjort detta meningslöst. Allt detta kan nu skötas via lokala arbetsstationer (PC eller Mac).

I slutet av 1990-talet byggde alla centrumbildningarna också upp webbplatser, i regel med konsult hjälp utifrån. Webbplatserna ligger på olika webbhotell med varierande stöd för underhåll, uppdatering och så vidare.

Dessa webbplatser har sin unika karaktär, olika för varje organisation. Riksorganisationens webbplats leder ofta vidare till de regionala distrikten som i sin tur oftast har en egen karaktär. Webbplatserna är informativa och innehåller i vissa fall material motsvarande flera tusen "sidor" (Författarcentrum). I ungefär hälften av fallen är webbplatserna statiska med manuell uppdatering av html-sidor via någon webbeditor. I övriga fall finns varierande inslag av databasbaserade sidor, där inmatning av nytt material och radering av föråldrat material sker utan html-kodning. Musikcentrum väst har t.ex. en mycket väl utvecklad webbplats med ljudprov på artisterna och bokningsmöjligheter. Inom samtliga centrumbildningar pågår en uppbyggnad av webbresurser för presentation av medlemmarna, deras kompetenser och produktion. Inställningen till bokning och kontakt genom självservice varierar. Folkets Hus och Parker har en utvecklad portal med avskilda delar för medlemmarnas interna kommunikation.

Internets pionjärtid är över. Centrumbildningarnas webbplatser återspeglar den snabba utveckling som ägt rum. Några organisationer var tidigt ute och har rikligt med material som dock måste uppdateras manuellt. Andra har dynamiska, databasbaserade webbplatser (helt eller delvis) med enklare uppdatering. I något fall finns mer utvecklat dokumenthanteringssystem. Efter hand kommer underhållsbehovet att växa, och inom några år kommer flertalet webbplatser sannolikt att kräva en mer omfattande bearbetning.

Ekonomi

Anslagsutvecklingen år för år sedan 1997 redovisas i bilaga. Under denna period fördubblades bidragen från Statens kulturråd, vilket helt och hållet hänger samman med det särskilda anslaget för arbetsförmedlande verksamhet år 1999. Detta förändrade emellertid inte fördelningen mellan statsbidraget och övriga inkomster; centrumbildningarna fördubblade också övriga intäkter under perioden. Principerna för hur man redovisar projektbidrag skiftar mellan organisationerna. Enligt numera gängse redovisningsprinciper ska bidragen i sin helhet redovisas som intäkter och kostnader, men det finns organisationer (ex. Musikcentrum väst) som nettoredovisar projekten; om de visar +/- noll syns de inte i redovisningen.

Bidrag från statens kulturråd är den största enskilda inkomstkällan för samtliga centrumbildningar (se bilaga). Statens kulturråd ger sina bidrag i två delar, som verksamhetsbidrag och som bidrag till arbetsförmedlande verksamhet. Det är emellertid svårt att se en koppling mellan denna uppdelning och organisationernas arbete. I själva verket förefaller det som om kulturrådet använt det nya bidraget som en metod att öka anslagen till vissa organisationer (ex. Musikcentrum väst) som skulle ha svårt att få ökade verksamhetsbidrag utan en omprioritering av övriga bidrag. Danscentrum har betydande bidrag från regionen och kommunen, medan Filmcentrum har stora inkomster från filmförsäljning och Författarcentrum (i stort sett FC Öst) med framgång jagar projektbidrag. Författarcentrums företrädare ser det som en styrka att ha inkomster från flera olika håll, eftersom det minskar beroendet från huvudbidragsgivaren, i detta fall Statens kulturråd. Å andra sidan tvingar detta organisationen in i en projektekonomi:

Då verksamhetsanslagen från Statens kulturråd låg stilla i en tioårsperiod och med andra ord urholkades varje år på grund av kostnadsökningar, har Författarcentrum tvingats in i en "projektekonomi". För att kunna driva stora projekt krävs administrativ personal, men det har visat sig svårt att finansiera denna basadministration genom projektmedel. De flesta bidragsgivare medger mycket små, om några alls, kostnader för administration.

I genomsnitt svarar bidragen från Statens kulturråd (exklusive eventuella projektbidrag, lönebidrag med mera utanför ordinarie budget) för 56 procent av intäkterna:

	Bidrag från Statens Kulturråd % av budget
Centrum för fotografi	92
Danscentrum	56
Dans i Väst	70
Filmcentrum	29
Författarcentrum	41
Illustratörcentrum	98
Konsthantverkscentrum	75
Konstnärscentrum	85

Musikcentrum	96
Musikcentrum Väst	91
Teatercentrum	85
Översättarcentrum	95

Bilden av de totala ekonomiska resurserna förtydligas om man ser på förhållandet mellan ekonomi och medlemstal:

	Bidrag Statens Kulturråd Kr/medlem	Total budget Kr/medlem
Centrum för fotografi	9.811	10.655
Danscentrum	20.681	36.884
Dans i Väst	7.325	10.509
Filmcentrum	6.295	21.638
Författarcentrum	3.253	8.012
Illustratörcentrum	885	903
Konsthantverks- centrum	3.438	4.583
Konstnärscentrum	1.266	1.487
Musikcentrum	5.107	5.320
Musikcentrum Väst	3.246	3.566
Teatercentrum	9.953	11.761
Översättarcentrum	2.211	2.327

Siffrorna för dans- och teaterorganisationerna återspeglar en medveten satsning på den utominstitutionella scenkonsten, både inom teater och dans, under den senaste tioårsperioden. Det är emellertid svårt att se något konsekvent mönster i fördelningen. En lång rad undersökningar visar att bildkonstnärerna tillhör de ekonomiskt mest utsatta kulturskaparna. Ändå har Konstnärscentrum bland de lägsta anslagen och minsta totala resurserna per medlem. Återspeglar detta att organisationen inte förmått skapa en trovärdig och långsiktigt hållbar plattform för sitt arbete? De små beloppen till Illustratörcentrum har sannolikt att göra med "kollektivanslutningen" till organisationen; tack vare det höga medlemstalet får organisationen möjlighet att hålla en god servicenivå främst via webbplatsen, trycksaker och mässmedverkan.

Centrumbildningarnas inre liv

Centrumbildningarnas interna verksamhet är primärt riktad mot medlemmarna och ska komma dem till del i vad som kan kallas *medlemsnytta*. Hit hör bland annat att regelbundet får information om organisationen och dess verksamhet, möjlighet att påverka inriktningen på arbetet, möjlighet till konsultation och medlemservice (ställa frågor om avtal, arbetsförhållanden, arvoden, skatter med mera), få del av utbildningserbudanden, kunna presentera sig och marknadsföra sig via webben, i kataloger, på mässor och genom olika promotionaktiviteter med mera.

Ett flertal av centrumbildningarna tar upp professionaliseringen av medlemmarna som näringsidkare och företagare som en central utvecklingsstrategi.

Översättarcentrum:

Vi vill att de ska bli lite mindre konstnärer och lite mer företagare, bli mer medvetna om sina ekonomiska förutsättningar, frågor om upphovsrätt och så vidare. Det handlar bland annat om den pedagogik som ligger i att övertyga medlemmarna om att de inte bara kan göra en typ av jobb utan måste bredda sig, t.ex. översätta både böcker och dokument och så vidare.

Detta är ett långsiktigt arbete som pågår i alla centrumbildningarna utifrån deras olika utgångspunkter.

I skapandet av medlemsnytta kan man urskilja flera olika nivåer i arbetet:

1. Medlemsinformation
2. Feedback och påverkan
3. Plattform för presentation av medlemmarna och deras arbete
4. Konsultation och rådgivning
5. Kompetensutveckling
6. Lokaler och teknik

Alla centrumbildningarna har *medlemstidningar*-blad som kommer ut i genomsnitt 4-5 gånger om året men några organisationer skickar nyhetsbrev upp till en gång i månaden. Utformningen varierar. Några organisationer ger ut en tidning, ex. Nutida dans (Danscentrum), Film & TV (Filmcentrum), Provins (Författarcentrum nord) och Med andra ord (Översättarcentrum), medan andra har karaktären av interna medlemsblad; inom Författarcentrum har varje region sina egna medlemsblad. Härtill kommer andra typer av medlemsutskick. Mer och mer information vidarebefordras som e-post, men e-post ersätter inte utskick med post, eftersom en stor del av medlemmarna fortfarande inte har tillgång till internetuppkoppling. Också personliga kontakter, både via telefon, e-post och besök spelar en stor roll i medlemskommunikationen. Dansorganisationerna har i stort sett dagliga kontakter med medlemmarna som passerar för sin dagliga träning och då kan läsa anslagstavlor, titta in på kansliet och så vidare.

Medlemmarnas *möjligheter att påverka* sker via en rad olika kanaler, t.ex. via styrelsen, årsmöten och medlemsträffar, interna arbetsgrupper, direktkontakt och spontanbesök, genom rundringning eller formella enkäter och i växande utsträckning via mailinglistor och diskussionsforum på internet (fortfarande bara i några enstaka fall). Bilden från de olika organisationerna är samstämmig. Från Översättarcentrum anmärker man:

Frågan är egentligen inte vilka möjligheter medlemmarna har utan om de *vill* påverka. Det är en kärntrupp på 15-20 som är drivande.

Många centrumbildningar lägger stor vikt vid medlemsträffarna som kontaktmöjlighet och bjuder in externa medverkande och utformar dem som café eller pubafton.

Feedback från medlemmarna kanaliseras främst via föreningsarbetet, det vill säga genom medlemsmöten, via styrelsekontakter, motioner till årsmöten samt verksamhetsberättelser och så vidare. Några organisationer genomför återkommande enkäter. Det gäller t.ex. Illustratörcentrum och

Konstnärverkscentrum, medan Musikcentrum ibland använder rundringning för att inhämta medlemmarnas synpunkter. Teatercentrum har två permanenta råd, det konstnärliga respektive det kulturpolitiska, med företrädare för samtliga grupper; dessa råd träffas fyra gånger om året. Genom den dagliga träningen får dansorganisationerna täta kontakter med medlemmarna, både enskilt och i grupp.

En av centrumbildningarnas huvuduppgifter är att skapa *plattformar för presentation* av medlemmarna, deras kompetenser och produktion. Tidigare skedde presentationen i form av kataloger och fysiska arkiv med bilder, skriftliga presentationer, arbetsprover och så vidare. Idag övertar webbplatserna denna roll med sin större tillgänglighet, större kapacitet och aktualitet samt möjlighet till kontinuerlig uppdatering. Det finns ändå en hel del tryckta kataloger och utbudspresentationer kvar. Matriklar (tryckta och på nätet) över medlemmarna används både internt och av uppdragsgivare. Likaså används fortfarande de fysiska arkiven. Konstnärscentrum väst har ett särskilt arkivrum med diabilder, pappersbilder och CV i pärmar.

Mycket kraft har ägnats åt de nätbaserade presentationerna som finns både i statisk och dynamisk form, dvs. för manuell uppdatering eller via databas. Illustratörcentrum har utformat sin webbplats som ett ämnesbaserat galleri, där man kan samla utvalda bilder i mappar, medan man på Översättarcentrums webbplats kan söka översättare efter språkområde och Musikcentrum Väst också erbjuder ljudprover på artisternas musik. Det blir allt vanligare att medlemmarna kan uppdatera sin egen information direkt. Webbplatserna framstår redan som den viktigaste presentationsformen, men de tryckta presentationerna spelar fortfarande en roll; Teatercentrum skickar Utspel (4 ggr/år) respektive Spelguiden (2 ggr/år) till tänkbara beställare i upplagor på 6.000 exemplar.

Medlemmarnas möjlighet till *konsultation och personlig rådgivning* tillmäts stor betydelse. Här kan de fråga om t.ex. upphovsrätt, kontrakt och avtalsmallar, gagenivåer, utställningsersättning och royalty, få råd om marknadsföring och kundkontakter samt presslistor för utskick, få upplysningar om uppdragsgivare och råd om hur man presenterar en utställning, få hjälp med att finna samarbetspartners för projekt, rådgivning om budgetering av projekt, produktionsekonomi, distributionsplaner, utformning av bidragsansökningar och tider för ansökning, tips om utbildningsvägar med mera. Flera av centrumbildningarna har listor med prisrekommendationer (minimipriser) för engagemang och uppdrag. I Teatercentrum krävs för medlemskap att man inte understiger listans minimipriser, något som kan påminna om en priskartell, även om skälet givetvis är att stödja grupperna i deras prissättning i konkurrens med läns- och regionteatrarnas subventionerade priser.

I några fall har man diskuterat en mer utbyggd medlemservice i form av gemensamma lösningar för fakturering, bokföring och deklarerat med mera. Filmcentrum väst har beslutat att skapa ett arvodesbaserat servicekooperativ för att hjälpa frilansande medlemmar att få ordning på juridiska och ekonomiska aspekter på produktionsprocessen. Författarcentrum håller en hög servicenivå i förmedlingsverksamheten och svarar för en mycket stor del av administrationen för både medlemmar och beställare:

Våra förmedlare förhandlar arvoden på författarnas uppdrag och upprättar skriftlig bokningsbekräftelse som sänds ut till både författare

och uppdragsgivare. (Det är inte brukligt att skriva omfattande kontrakt för vanliga uppdrag vilket innebär att denna bokningsbekräftelse tjänstgör istället för kontrakt.) Bekräftelsen innehåller uppgifter om tid, plats, kontaktperson, avtalat arvode, adressuppgifter till författaren mm.

Då många arrangörer, särskilt små föreningar men även skolor, inte har egen administration som kan hantera betalningar med A-skatt, innebär det att vi får rycka in och sköta detta för att författarbesöket alls skall bli av. (Långt ifrån alla författare har F-skattsedel.)

I kommentarerna återkommer centrumbildningarna till vikten av att det finns en tydlig gräns mellan deras ansvar och de fackliga organisationernas. Många frågor hänvisas till fackförbunden.

I kvalificeringen av medlemmarna ligger också möjligheterna till *kompetensutveckling*. I medlemsmöten och seminarier kan man ta upp teman som marknadsföring, upphovsrättsliga frågor, kollektivavtal, ekonomi, frilansrollen, presentationsteknik, mental träning för artister (avspänning och fokusering) med mera. Flera organisationer har också genomfört direkt kompetenshöjande kurser i egen regi eller i samarbete med AF Kultur. Illustratörcentrum har således haft kortkurser i Photoshop och Flash, Författarcentrum workshop om bokpublicering på nätet, Teatercentrum har gett utbildningar för producenter, dramaturger med flera och Filmcentrum har kurser inom hela filmproduktionen – bland annat filmkunskap, filmpedagogik, projektplanering, lansering och marknadsföring, finansiering, manusskrivning, inspelning, redigering, ny digital teknik med mera, delvis i egen regi men ofta i samarbete med AF Kultur och ett studieförbund. Från många håll konstateras att AF Kultur tidigare var en viktig samarbetspartner i utbildningssammanhang, att detta i stort sett upphört men att utbildningssamarbete är något som man gärna skulle vilja fortsätta.

Den kompetensutveckling som sker genom studiebesök och utbyte kanaliseras sällan genom centrumbildningarna.

De flesta centrumbildningarna erbjuder inte tillgång till *lokaler eller teknik*, men de båda dansorganisationerna har både repetitionslokaler och tillgång till dansmatta och belysning för utlån. Centrum för fotografi driver ett fotogalleri tillsammans med SFF, och Konsthantverkscentrum har ett visningsrum för målgruppsanpassade utställningar av medlemmarnas produkter och verksamhet. Hos Översättarcentrum har medlemmarna tillgång till referensbibliotek, fax och datorer samt möjlighet att låna lokaler. Filmcentrum har naturligt nog den mest omfattande tillgången till produktionsresurser för medlemmarna och eventuellt blivande sådana, främst i Stockholm. I videoverkstaden kan filmare få tillgång till redigeringsutrustning och hyra teknik. En digitalvideoverkstad är under uppbyggnad. Här finns tre kraftfulla PC-redigeringar, ljusutrustning och dv-kamera till låns eller uthyrning. Målgruppen är unga filmare:

(...) från flera håll och inte minst från filmbranschen har uttryckts ett behov av en plats dit oetablerade, unga filmare kan vända sig för att förverkliga sina projekt. Det finns idag ett alltför stort glapp mellan medieprogram/filmskolor och den professionella filmvärlden.

Filmcentrum Stockholm vill fungera som en levande verkstad och plantskola för filmare på denna mellannivå.

Medlemsnytta skapas via en lång rad olika insatser, och den totala roll centrumbildningen spelar kan beskrivas som en *servicecentral*, här exemplifierad med Musikcentrum:

Kansliet och dess personal fungerar som en servicecentral för medlemmarna. Medlemmarna testar idéer på Musikcentrum och får respons, råd osv. De kan också få tillgång till datorer, kontor, utnyttja Musikcentrums kontaktnät mm. Ett exempel är Barnmusikfestivalen i Malmö som uppstått i samspel mellan initiativtagarna och Musikcentrum. MC:s engagemang hänger samman med möjligheten att skapa arbetstillfällen för musiker. Musikcentrum fungerar som en infrastruktur för musiklivet men Musikcentrum i sig ska inte driva projekten.

Den utåtriktade verksamheten

Den utåtriktade verksamheten har i princip två syften:

1. Att påverka bilden av organisationen, medlemmarna, det egna konstområdet och det fria yrkesutövandet inom området i positiv riktning
2. Att skapa arbetstillfällen och bredda arbetsmarknaden för medlemmarna.

Gränsen mellan dessa båda punkter är inte särskilt skarp. I modern *event marketing* ingår att alla de sammanhang där man möter bildkonst, musik, teater och så vidare också kan användas för att påverka. All denna information och alla dessa projekt, festivaler, mässor och utbudsdagar skapar möten mellan konsten och publiken men kan naturligtvis också användas för att påverka både besökare och beslutsfattare. Mediet rymmer budskapet, och budskapet är: de fria yrkesutövarna ger ett omistligt bidrag till kulturlivet. Det är genom att vara synliga och ständigt närvarande som deras ställning förstärks.

Påverka bilden: profilering och återväxt

I de flesta centrumbildningarna är promotionaktiviteter såsom medverkan i mässor, festivaler och projekt också de viktigaste kanalerna för att öka uppmärksamheten kring organisationen och de fria yrkesutövarnas situation och betydelse. Sedan centrumbildningarna fick de särskilda medlen för arbetsförmedling år 1999 har verksamheten expanderat kraftigt, och de flesta upplever att det dagliga arbetet kräver alla resurser. Samtidigt finns ett behov av diskussion om verksamheten och av omprövning och förnyelse vad gäller verksamhetsformer, medlemsrekrytering, målgrupper och samarbetspartners. I slutändan kan det handla om vilka roller organisationen ska spela (se s. 35 ovan). I ett par centrumbildningar spelar synliggörandet en stor roll i reflektionerna kring roller och förnyelsearbete:

Illustratörcentrum:

För närvarande pågår diskussioner om framtiden inom vår styrelse. Vi pratar om möjligheterna att utveckla oss t ex genom att bli synligare, att skapa en plats, ett skyltfönster, där besökare och medlemmar lätt kan hitta oss. En lokal för möten och mindre utställningar i gatuplan

någonstans i Stockholm. Ett komplement till vår webbplats som är lättillgänglig i hela landet, även utomlands i engelskspråkig version. Vårt mångåriga och intima samarbete med Svenska Tecknare gör dock en eventuell flytt till en mycket komplex och svår fråga.

Vårt arbetssätt utvecklas och förändras. Vi ha blivit mer inriktade på att synas och vänder oss direkt till medlemmarnas kunder med tydligare marknadsföring, nyhetsbrev, telefonsamtal, medverkan på branschmässor osv. Bok- och Biblioteksmässan i Göteborg har valts som en av våra viktigare platser där vi vill synas.

Översättarcentrum:

För att vara fullkomligt tydlig:

- Översättarna är – vid en jämförelse med de andra centrumbildningarna – en liten och allt som oftast osynlig nyckelgrupp i samhället.
- Översättarna har haft en mycket svag facklig förankring.
- Översättarna har överhuvudtaget aldrig varit representerade på AF Kultur, så gott som aldrig uppburit arbetslöshetsbidrag, sällan erhållit fortbildning, först under senare år varit föremål för någon som helst specialiserad högskoleutbildning och knappast varit akademiskt meritbildande förrän på 2000-talet. (---)

ÖC arbetar för närvarande på att drastiskt förbättra sitt "varumärke", profilera sig (ex. Bok- och biblioteksmässan) och få både medlemmar och uppdragsgivare att höra av sig med synpunkter, frågor och annat. En förbättring när det gäller profileringen märks redan under våren 2002 och kommer att krönas under bokmässan i Göteborg i september 2002 med en seminarieriserie och presskontakter.

Här blir profileringen och synliggörandet av organisationen och yrket en avgörande framtidsfråga.

Den grafiska profilen och utformningen av webbplats, trycksaker och så vidare har stor betydelse för profileringen. Flera centrumbildningar har en omfattande och professionell produktion av tryckt material. Mycket håller hög klass, kanske framför allt inom Konsthantverkscentrum, där ju design är själva verksamhetsidén. Ändå är det svårt att för någon organisations del dra slutsatsen att den grafiska profileringen används konsekvent för att uttrycka identiteten. Alla har någon form av logo, men den är inte insatt i ett sammanhang som skapar karaktär och igenkännande. Det mesta av det material som produceras har en tillfällig karaktär och utgår från enstaka aktiviteter snarare än från en långsiktig strävan att skapa en konsekvent linje. Centrumbildningarna har investerat mycket kraft i utformningen av webbplatserna och ofta med gott resultat. I de fall riksorganisationens sajt leder vidare till de olika regionerna, finner man att dessa helt självständigt svarat för sin webbutveckling och har sin alldeles egna profil. Resultatet blir förvirring i stället för förstärkning av profil och identitet.

Några centrumbildningar har en bredare repertoar av metoder för profilering synliggörande och arbetar inte minst direkt kulturpolitiskt. Det gäller i särskilt hög grad Författarcentrum och Teatercentrum, där rötterna i 1960-talet kanske också är mest levande. Författarcentrum ger en i stort sett heltäckande bild av möjligheterna att med sin representation i olika grupper, påverkan av beslutsfattare och genomförande av projekt verka för att stärka sin och författarnas ställning:

Representation

Centrumbildningarna är representerade i AMS Kulturarbetsdelegation och regionala samarbetsgrupper. Viktigt för FC:s profilering.

Remissvar

FC Riks lämnar remissvar till offentliga utredningar som berör verksamheten.

Konferenser, seminarier

Författarcentrum medverkar och medarrangerar regelbundet olika konferenser, seminarier och debatter. Det kan röra sig om allt från skolfrågor till litteraturkritik, ex FC Syds debatter på tema "Vem har ansvaret för (o)ordningen i skolan? och "Svenska språket".

Uppvaktningar

Vi har uppvaktat Kulturdepartementet och Statens kulturråd m fl i olika frågor, både enskilt och genom KLYS (där Sveriges författarförbund, SFF, men inte FC är representerat).

Kampanjer

Läs rörelsen – nationell läsfrämjandekampanj
Rädda Biblioteken-kampanjen
Lärarhögskolekampanjen

Värntjänst

Hela vår läsfrämjande verksamhet förmodar vi ligger inom området. All vår verksamhet utgår från vår ändamålsparagraf som är likalydande i alla regioner:

"Författarcentrums uppgift är att skapa vidgade kontakter mellan författare och andra människor, att föra ut litteraturen i samhället, att motverka kommersialiseringen av kulturlivet samt att slå vakt om åsikts- och yttrandefriheten. FC skall verka för vidgade yttrandemöjligheter för alla människor samt lagstadgad yttrandefrihet på alla områden. (---)

FC skapar projekt inom olika aktuella ämnen som t ex projektet Varför konflikt? för gymnasieskolan om konflikthärdar i världen, eller Ord mot våld.

Biblioteksråd

FC är representerat i Sveriges Författarförbunds biblioteksråd och skolbiblioteksgrupp där man bevakar situationen på landets bibliotek

(skolbibliotek, folkbibliotek, sjukhusbibliotek m fl.). Biblioteksrådet består av författare. I skolbiblioteksgruppen deltar representanter från Skolverket, Statens kulturråd, Kommunförbundet, Svensk biblioteks förening m fl.

Också de andra organisationerna söker representation i viktiga nätverk och arbetar med remissvar och uppvaktningar, men i Författarcentrum ingår detta i en mer sammanhängande praktik; Författarcentrum har också en starkare och mer uttalad ideologisk profil med tyngdpunkt på tolerans, öppenhet och yttrandefrihet. Motsvarande gäller Filmcentrum. Där spelar liksom i Författarcentrum värtjänsten (dvs. insatser för att stärka de grundläggande värderingarna i samhället) en viktig roll. Det tydligaste exemplet är de antirasistiska filmdagarna i Malmö och Skåne, men många av Filmcentrums temaboxar berör frågor om rasism, våld, död, sexualitet, tolerans, manipulation, makt, rättvisa och så vidare. Via mediaguiderna ges underlag för samtal kring filmerna och deras teman. Närvaron på samhällsarenan i aktuella frågor bidrar givetvis till synlighet och till profilering.

I TC är kulturpolitiken och arbetet med att påverka den utominstitutionella scenkonstens villkor och teaterlivets struktur själva navet i verksamheten. Däremot sysslar Teatercentrum inte med direkt förmedling av medlemsgruppernas produktioner annat än via de återkommande festivalerna och förteckningen i Spelguiden som kommer ut två gånger om året.

TC:s plattform och handlingsprogram syftar till att skapa en gemensam syn på gruppteatern, konstnärligt och kulturpolitiskt. Via de konstnärliga och kulturpolitiska råden, där alla grupper är företrädde, kan denna samsyn fortlöpande utvecklas. Teatercentrum framstår som en intresseorganisation snarare än som en serviceorganisation. Enligt handlingsprogrammet ligger tyngdpunkten på samarbete, information och intressebevakning, konstnärligt och kulturpolitiskt, och TC ska verka för en diskussion om föreställningar, arbetsmetoder och allmänna konstnärliga frågor samt verka för att hävda medlemsgruppernas intressen i den offentliga kulturdebatten och för att förbättra gruppernas ekonomiska ställning. Konsekvensen och enhetligheten i Teatercentrums agerande utåt har utan tvekan bidragit till att skapa uppmärksamhet kring och insikt om den utominstitutionella scenkonstens villkor.

Ett mycket konkret uttryck för förmågan att profilera och synliggöra centrumbildningarna och göra dem attraktiva är förnyelsen av medlemskåren och återväxten bland de yrkesverksamma. Ovan konstaterades att svårigheten att dra till sig de unga utövarna är ett gemensamt problem för centrumbildningarna, även om åldersstrukturen i organisationerna skiftar. Ju närmare en centrumbildning är knuten till det konkreta konstnärliga arbetet, desto lättare kan den också fånga upp de unga. Detta gäller kanske främst dansorganisationerna med den dagliga träningen som bas, Filmcentrum dess med utbildningar och videoverkstäder och Musikcentrum väst med närvaro i Musikens hus i Göteborg.

Inom några centrumbildningar arbetar man med förnyelse och återväxt genom att skapa "växthus" för unga skapare, erbjuda fadder- eller mentorsverksamhet, lektörs- eller granskningstjänster, organisera utbildningsmöjligheter, tillhandahålla verkstäder och teknikuthyrning med mera. Författarcentrum Norr har åtminstone tidigare haft

skrivarkurser på Medlefors folkhögskola bland annat för debutanter och har också erbjudit mentor- och faddermöjligheter för unga författare. Författarcentrum öst har en avgiftsfinansierad lektörstjänst som en av sina reguljära aktiviteter.

Men det är Filmcentrum som kan redovisa den bredaste repertoaren (i princip alla ovannämnda) för unga filmare. Filmcentrum Stockholm skisserar en roll som "växthus", där nya talanger kan:

- Bygga kontaktnät
- Delta i intressanta filmseminarier med branschfolk
- Hyra utrustning
- Få rådgivning om budget och stödformer med mera
- Få manushandledning
- Gå kurser till låga priser
- Få ut sina filmer till exempelvis europeiska festivaler
- Vid behov slussas vidare via FC Stockholms nätverk till exempelvis filminstitutet eller Film Stockholm.

Inom Filmcentrum arbetar man också med workshops, seminarier och nya uttrycksformer som strömmande video (Göteborg), kortfilmssajt (Stockholm) och webbtidning (Stockholm). I arbetet med återväxten ingår också att dv-verkstaden fungerar som en mötesplats för unga filmare på väg.

Arbetet med profilering och synliggörande har flera olika målgrupper. Det kulturpolitiska arbetet inom Teatercentrum syftar till att stärka och trimma medlemmarna men riktar sig i sista hand till politiker och ansvariga kulturtjänstemän. Författarcentrums och Filmcentrums arbete med aktuella teman visar organisationerna som engagerade samhällsmedborgare. Genom att ha pejl på de unga talangerna och utövarna skapar t.ex. Filmcentrum bilden av en organisation som ligger i täten när det gäller teknik och uttrycksformer. Allt ingår till slut i organisationernas argumentering för resurser och utvecklingsmöjligheter.

Förmedling: uppdrag, marknader, mötesplatser

En centrumbildning kan ses som ett interface, ett gränssnitt mellan medlemmarna och de olika marknaderna, mötesplatserna, uppdragsgivarna och samarbetsparterna. Gränssnittet ska dels kunna hantera den dagliga strömmen av information, kontakter, krav och önskemål, dels identifiera och delvis skapa de strukturer som gör att framtiden blir förutsebar och möjliggör att man där kan designa projekt och aktiviteter som gynnar medlemmarna. Kortsiktigt, dagsaktuellt arbete och enstaka engagemang för medlemmarna ska kombineras med långsiktigt arbete med att påverka den långsiktiga efterfrågan och skapa nya arbetsmarknader. Ett individuellt perspektiv ska förenas med ett strukturellt.

Ur detta föds olika strategier. Hur de olika centrumbildningarna förhåller sig till situationen har delvis att göra med verksamhetens karaktär, men återspeglar delvis också mer eller mindre medvetna förhållningssätt. Författarcentrum (med över 1.600 uppdrag år 2001), Filmcentrum (som förmedlade 510 uppdrag och hyrde ut eller sålde 3.600 filmer år 2000) och de båda musikorganisationerna (Musikcentrum inemot 300 konserter och Musikcentrum Väst, som förutom 450 konserter med MCV:s medverkan i programläggningen också förmedlat 450 arbetstillfällen via

telefonkontakter och 1.200 arrangörskontakter via internet) har den mest omfattande förmedlingen av enstaka engagemang till medlemmarna, medan Konsthantverkscentrum, Illustratörcentrum, Konstnärscentrum, Teatercentrum och de båda dansorganisationerna i princip vill att kontakterna mellan medlemmarna och uppdragsgivarna inte ska gå via centrumbildningen.

Valet att i princip hålla den individuella matchningen mellan uppdragsgivarnas önskemål och medlemmarnas talanger ifrån sig uttrycker naturligtvis delvis en prioritering av ett mer strukturellt arbetssätt, men där ingår säkert i varierande grad också en ovilja att föreslå en medlem före en annan för ett jobb. En sådan individuell matchning inbegriper ställningstagande beträffande kvalitet och lämplighet snarare än den enskildes behov av arbetstillfällen. I Konstnärscentrum har förmedlingsarbetet överlämnats åt den enskilde konstnären, med ett arvode för skissuppdrag bakom sig: Konstnären söker själv upp platsen, kontaktar ägaren/uppdragsgivaren och frågan om denne är intresserad av att ta del av en idéskiss på en utsmyckning. Om intresse finns lämnar konstnären in en förhandsbegäran om skissarvode. KC behandlar förslaget och reserverar pengar. Konstnären utför därefter själva idéskissen, visar upp den för den eventuelle beställaren som skriver under att han/hon tagit del av idéskissen.

I Översättarcentrum prioriterar man den direkta uppdragsförmedlingen till enskilda översättare och tvekar inte inför matchningen:

Vad krävs för att översättarna ska komma framåt och uppnå resultat? I den bästa av världar borde varje redaktör inte bara gå ut på nätet och söka utan vända sig till ÖC för att få veta vilka översättare som är lediga och lämpliga för uppdraget och dessutom få svar inom en dag.

Författarcentrum har utvecklat olika metoder för hur beställarna ska komma i kontakt med just den författare de söker för ett uppdrag och erbjuder en hög service i de olika momenten:

Vi har utformat en modell för förmedling som inbegriper såväl telefonkontakter, självservice och direkt mäklari eller matchning: beställare som vill komma i kontakt med författarförmedlingen för att boka eller diskutera författarbesök kan göra det via telefon, fax, e-post eller e-formulär på Internet. Fördelen med telefonkontakten är att beställaren snabbt kan få svar om aktuell författares tillgänglighet, då förmedlaren ser direkt i författarens kalender i databasen om denne är upptagen eller ej. Fördelen med e-formulär är att beställaren har definierat författare eller förslag på författare, uppdragstyp, kontaktuppgifter osv.

Den personliga kontakten är viktigast eftersom författarbesök kan handla om allt från traditionellt framträdande på bibliotek till längre skrivarverkstad i en skola och behöver därför diskutera former, arvode osv. I databasens externa del finner beställaren ca 600 författare som presenterar vad de gör under författarbesök, verkförteckning samt kort beskrivning. I den interna delen finns författarens alla kontaktuppgifter samt den för förmedlaren så viktiga kalendern och kommentarrutan. Snabbt och effektivt hålls författarens tillgänglighet uppdaterad.

Vid bokningen sköter förmedlingen kontakten med författaren till dess att bokningen är klar. Förmedlingen skriver en bokningsbekräftelse där alla uppgifter om uppdragsgivaren, författaren, arvodet, uppdragets art och längd finns med. Därefter får beställaren kontakt med författaren. Uppdragsgivaren ordnar i de flesta fall resa och övernattnig. Första kontakten mellan författaren och beställaren sker genom författarförmedlingen och efter det att bokningen är klar.

På skalans andra sida finner vi Konsthantverkscentrum som konsekvent satsar på att påverka arbetsmarknad och efterfrågan strukturellt:

Vi förmedlar inte uppdrag i den snäva bemärkelsen. Våra medlemmar är egna företagare som själva säljer sina produkter och tjänster till sina kunder. Vi ser som vår största uppgift att underlätta det arbetet för dem genom att skapa mötes- och marknadsplatser i olika former. Vi jobbar för närvarande aktivt mot konstföreningar, inredningsarkitekter och press. Vi har även jobbat mot företag och förvaltningar. Vi har register på olika typer av kundgrupper.

Vår uppgift är att skapa kontaktytor och hjälpa dem att komma ut på marknaden. Vi bearbetar olika målgrupper, knyter kontakter, ”infiltrerar” och försöker identifiera jobbmöjligheter. Vi vill lära uppdragsgivare att de lika väl kan använda en konsthantverkare som en konstnär. Det händer att vi direkt kan matcha medlemmar och uppdragsgivare. Vi försöker också förmedla utställningar, t.ex. till konstföreningar.

Telefonen används i stor omfattning, men även matchning förekommer t ex till konstföreningar och arkitekter. På begäran ställer vi också samman material (”kit”) med bilder mm enligt beställarens önskning och vår matchning. Därefter är det medlemmarna och beställarnas sak att själva bygga upp kontakterna. Vi rekommenderar även kunderna att titta på vår hemsida.

Att hålla de båda perspektiven åtskilda är således svårt. Uppdragsgivare och arrangörer behöver vägledning. Musikcentrum:

Det behövs en mellanhand för att koppla ihop artister och beställare. En tredjedel av artisterna har egna hemsidor med länkar till MC:s webbplats och möjlighet för beställarna att gå vidare på egen hand. Vår erfarenhet är att det behövs kompletterande information och referenser för att bokningarna ska bli rätt.

I praktiken medverkar nästan alla centrumbildningarna i individuell matchning mellan uppdragsgivare och medlemmar, även om den officiella policyn är att inte göra det (undantaget är Teatercentrum som konsekvent överlämnar all förmedling och försäljning åt grupperna). Inom Centrum för fotografi konstaterar man:

CFF fungerar inte som agent men har indirekt en viktig roll både för utställningsförmedling och försäljning.

Problematiken har att göra med vilka rättigheter som följer av medlemskapet i organisationen (se s. 38 ovan). Ska alla ha samma service eller kan man skilja mellan ett gemensamt basutbud som alla får del av och andra tjänster som bygger på

urval och prioritering mellan medlemmar på grundval av deras specifika erfarenheter, kvalitet och lämplighet för uppdraget eller projektet? När de individuella kontakterna, bedömningarna och urvalen ändå hela tiden tränger sig på, har det naturligtvis att göra med mångfalden och komplexiteten inom kulturområdet. Den intima kännedom om de enskilda medlemmarna och konstområdet i vidare mening som finns i centrumbildningen går inte att ersätta med kataloger, presentationsmaterial och webbplatser, även om där finns både ljud- och bildmaterial.

Även om den individuella förmedlingen och matchningen är viktig, ägnas störst uppmärksamhet åt det mer långsiktiga arbetet med att skapa marknader, mötesplatser och arbetstillfällen genom kundvård, information, promotionaktiviteter och projekt där många medlemmar är involverade.

Kretsen av potentiella uppdragsgivare och samarbetspartners är mycket vid (se ovan i omvärldsavsnittet, s. 28), och de olika centrumbildningarna har en omfattande information med inriktning på marknad och uppdragsgivare. Tidigare dominerade tryckta presentationskataloger. Dessa finns kvar på de flesta håll, liksom de tryckta medlemsmatriklarna, även om webbplatserna mer och mer övertar rollen som informationsbärare. Nyhetsbrev och tidningar som primärt har medlemmarna som målgrupp går i regel också till press, beställare och samarbetspartners. Till större evenemang, mässor, utbudsdagar, festivaler och så vidare tar man fram broschyrer, kataloger, CD-skivor med ljudprov och presentationsbilder, kalendarier med mera.

En stor del av centrumbildningarnas utåtriktade aktiviteter kan beskrivas som *promotion*. Även om i princip alla projekt har inslag av promotion och allt informations- och presentationsmaterial samt visningar, studiebesök, seminarier, presentation av centrumbildningarna på utbildningar med mera också har med promotion att göra, går det att urskilja utbudsdagar, mässor, festivaler och andra aktiviteter där det primära syftet är att visa upp sig för tänkbara uppdragsgivare. Informationsmaterialet är då också utformat för tänkbara beställare med kontaktuppgifter, priser, beställningsblanketter och så vidare. Nedan listas ett urval sådana aktiviteter, där centrumbildningarna deltar som arrangör eller som medverkande:

	Promotionaktivitet
Centrum för fotografi	<ul style="list-style-type: none"> ○ CFF Galleri med 7-8 utställningar per år. ○ Xposeptember – Stockholms internationella fotofestival ○ Bok & Bibliotek i Göteborg ○ Stockholm Art Fair – Sollentuna ○ Tempo - dokumentärfestival
Danscentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Dansens dag – den internationella dansdagen 29 april ○ Dansmessa 2002 i Örebro ○ Mittens rike – Riksteaterns utbudsdag för mellersta Sverige ○ Utbudsdagar: 5-10 per i olika delar av landet
Dans i Väst	<ul style="list-style-type: none"> ○ Samdans – Göteborg, för att skapa ett bestående arrangörsnätverk

	<ul style="list-style-type: none"> ○ Dansens dag ○ Utbudsdagar, ca 5 per år ○ Salto – DC Syd, för att utveckla det skånska dansnätverket och förena producenter och arrangörer
Filmcentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Skolmässor – bl.a. Sollentuna ○ Filmfestivaler (Göteborg, BUFF i Malmö, Skånska filmdagarna, Umeå, Uppsala, nordisk Barnfilmfestival m.fl.) ○ ARF – antirasistiska filmdagar ○ Utbudsdagar – bl.a. AV-centraler och bibliotek
Författarcentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Bok & Bibliotek ○ Världsbokdagen 23 april ○ Poesidagen på 34 orter i landet ○ Utbuds- och författardagar i samtliga regioner ○ Poetry Slam ○ Läsrörelsen ○ Stora barnboksdagen ○ Sveriges biblioteksråd
Illustratörcentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Läromedels- och skolmässor ○ Tecknarmässa – mötesplats för illustratörer och uppdragsgivare ○ Bok & Bibliotek ○ Vandringsutställningar (3 st)
Konsthantverkscentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Visningsrum och medlemscenter med målgruppsanpassade utställningar för arkitekter, inredare och konstföreningar ○ Symposier, ex. KITT (konsthantverket inför 2000-talet), Ars ornata Europeana – Spirit, smyckesymposium och Byggkeramik-konst (keramikens möjligheter i arkitekturen) ○ Utställningar, ex. Matsalen – konsthantverk till bords, Textil på väg – brukstextil för hem och offentlig miljö och Trädgården och konsthantverket ○ Mässor – Formex, Nordens största presentmässa (höst och vår), Internationella svenska möbelmässan m.fl. ○ Konsthantverkets dag – öppna verkstäder, vernissager och visningar i hela landet ○ Konsthantverksmarknad i Göteborg ○ Trädgårdsmässan i Örebro
Konstnärscentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Stockholm Art Fair, Sollentuna ○ Park 2000 ○ Kultur för unga – utbudsdagar i Stockholm
Musikcentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○
Musikcentrum Väst	<ul style="list-style-type: none"> ○ Utbudsdagar, ex. Spelrum för fri musik ○ Event- och musikmässor, ex. Musikmässan och Expo Nova ○ Öppet hus – Info- och mingelkväll för artister, arrangörer, producenter m.fl.

Teatercentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Riksteaterns teaterdagar ○ Teaterbiennalen (arrangör: Teaterunionen) ○ Teatercentrums teaterfestival (vartannat år) ○ Teaterfestival för unga ○ Regionala utbudsdagar ○ Teaterpaketet (Skåne) – bredda arrangörsnät och öka efterfrågan
Översättarcentrum	<ul style="list-style-type: none"> ○ Bok & bibliotek ○ Bokmässan i Rinkeby ○ Hieronymusdagen (Översättardagen) i Stockholm

Musikcentrum är den enda centrumbildning som inte redovisar några specifika promotionaktiviteter förutom dem där artisterna genom sin medverkan i konserter så att säga talar för varan bara genom att framträda. Exempelen från Författarcentrum återspeglar att boken och läsningen som sådana är föremål för stora främjandeinsatser genom läsrörelsen och världsbokdagen, poesidagen och så vidare.

Det tar tid att etablera mötes- och marknadsplatser. Centrumbildningarna anknyter till många av de redan existerande mötesplatserna, såsom Bok & Biblioteksmässan i Göteborg, konst- och skolmässorna i Sollentuna och andra liknande arrangemang eller till världsbokdagen och den uppmärksamhet som finns kring den. Detta skapar kontinuitet i verksamheten och ger verksamhetsåret en återkommande rytm.

Centrumbildningarna organiserar på egen hand eller i samarbete med andra en lång rad projekt som skapar arbetstillfällen för medlemmarna. Författarcentrum och Filmcentrum har en tradition att arbeta med tematiska paket kring aktuella frågor, främst med inriktning på skolorna. Båda organisationerna arbetar också inom sina kärnområden i projekt med inriktning på att skriva (ex. projektet "I levande poeters sällskap", workshop för poeter, elever, lärare och bibliotekarier i gymnasiet) och läsa (ex. projekt inom läsrörelsen) eller filma (ex. inom de antirasistiska filmdagarna). Författarcentrum har en omfattande projektkorg som ger en bild av mångfalden. Där finns både rikstäckande projekt i gymnasier och lärarhögskolor samt regionala och lokala författar- och poesidagar, barnboksdagar, läsfrämjande projekt, kurser med mera.

Stora projekt kan efter hand få stor betydelse som modell för motsvarigheter på andra håll, samtidigt som de utvecklar en egen dynamik och genererar sidoprojekt i olika riktningar. Ett exempel på denna utveckling är de antirasistiska filmdagarna i Malmö (ARF) som startade 1994. Idag sker dels en utveckling i regionen med fem kommuner som deltagare, dels en utveckling till resten av Sverige och Norden. Kring projektet har det skapats nätverk av personer, organisationer och institutioner som arbetar mot rasism och diskriminering och det har byggts upp en serviceverksamhet, där ARF bistår skolor och andra med förslag på filmer, föreläsare och så vidare i frågor som rör rasism, demokrati och integration. Projektet leder också till fristående sidoprojekt, t.ex. *Africa Flash* kring afrikansk film, musik, dans och kultur och en *MR-cirkel* för föreläsningar och diskussioner kring mänskliga rättigheter. Utifrån projektet har också filmproduktion och samarbete med SvT för att skapa ett lokalt program

med multikulturell och multi-etnisk redaktion och inriktning på att skildra det multi-etniska samhället.

Övriga centrumbildningar kan bidra med andra exempel. Konstnärscentrums system med skissarvoden kan ses som en subvention för dem som överväger att använda bildkonstnärer för utsmyckning. Teatercentrum genomförde år 2001 ett projekt med teaterpaket i sex kommuner i Skåne. Varje "paket" subventionerades med 20.000 kronor, totalt 120.000 för de sex medverkande kommunerna som valts på grund av att de haft minst skolteaterverksamhet. Med subventionen som grund lyckades man sälja 127 föreställningar. Salto är en dansfestival för unga i sexton skånska kommuner och Köpenhamn med Danscentrum som en av arrangörerna. År 2001 genomfördes 130 föreställningar av tio professionella och två juniorkompanier, vilket innebar sammanlagt 465 uppdrag till artister. Musikcentrum Väst medverkar vid sidan av sin förmedling i ett stort antal arrangemang, turnéer och festivaler (ex. Jazz – The next generation, Etno, festival för världsmusik, Embryo, internationell pop-rockfestival och Under samma sol, sommarfestival med lokal anknytning och Bunkernfestivalen) samt samarbeten med lokala arrangörer (ex. Valdemars hörna på Pusterviksteatern och Blå timmen, sommarkonsertserie i Slottsskogen).

Centrumbildningarnas anslag för arbetsförmedlande verksamhet ingår i den samlade projektpotten för dessa projekt. I sina kommentarer återkommer flera organisationer till det problem som ligger i att det är mycket svårt att få acceptans för att ta med kostnader för planering och samordning i projektbudgeten. Detta utsätter själva basverksamheten för starka påfrestningar. I särskilt hög grad gäller detta den mer offensiva delen av projektverksamheten – arbete med inriktning på att skapa nya arbetsmarknader för medlemmarna, t.ex. genom att söka nya arenor, utveckla nya produktions- och uttrycksformer eller försöka skapa mer sammanhängande näringskedjor eller infrastrukturer som undanröjer hinder eller flaskhalsar i kommunikationen mellan konstnärerna och publiken.

Musikcentrum väst arbetar målmedvetet för att finna nya spelplatser och venues (ex. kyrkor som spelplats för ickereligiös musik), för att lyfta fram smala musikgenrer (ex. ung jazzmusik och modern viskonst) och bredda arbetsmarknaden till arrangemang som företagsträffar, events, kick offs, invigningar med mera. MCV har också genomfört seminarier kring Cubase och hårddiskspelning och har planer på att starta en musikverkstad för att täcka hela produktionskedjan från komposition till färdig inspelning. Filmcentrum har satsat på digitalvideo och webbpublicering (strömmande video och kortfilmswebb) och kan genom sin kursverksamhet och sina verkstäder ge stöd åt hela produktionskedjan och även svara för distribution av färdiga filmer. Författarcentrum medverkar i projektet Podium, print-on-demand för publicering av hittills ett fyrtiotal titlar, varav tjugofem skrivna av medlemmar. FC har också haft workshop kring webbpublicering av böcker.

I en del fall får centrumbildningar konsultuppdrag, oftast att utreda eller göra en förstudie kring något tema eller någon problematik. Danscentrum har gjort en dansarutredning på uppdrag av AF Kultur och en studie om det regionala dansnätverket i Frankrike åt Konstnärsnämnden, Författarcentrum och Filmcentrum genomför uppdragsutbildningar i bl.a. AF Kultur och skolor, Musikcentrum har gjort branschstudier och kartläggningar t.ex. arrangörer inom världsmusiken och den nutida musiken och av musikutbudet i media åt Rikskonserter och Statens kulturråd,

och Översättarcentrum har åt Statens kulturråd utrett möjligheten att bygga ett nätverk för litteratur på invandrarspråk.

I omvärldsavsnittet gavs en bild av mångfalden bland beställarna. Denna mångfald gäller också kretsen av samarbetspartners; i själva verket överlappar dessa grupper varandra, eftersom många beställare också utvecklar projekt tillsammans med centrumbildningarna. Listan nedan visar med inemot fyrtio exempel bredden i dessa kontaktnät, även om de olika centrumbildningarna gör sina egna utsnitt ur helheten; ordningsföljden är tillfällig:

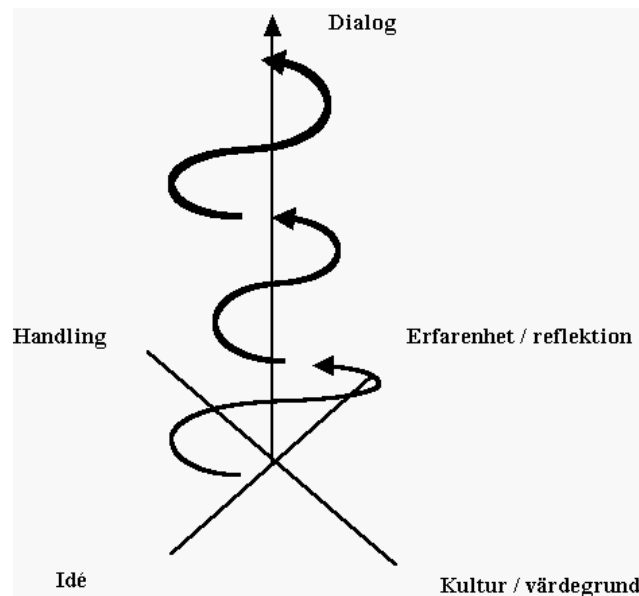
- kommunernas kulturförvaltningar
- de egna fackliga organisationerna
- Statens kulturråd
- Regionala kulturnämnder och förvaltningar
- skolor
- högskolor
- länsmusikinstitutioner
- Rikskonserter
- bibliotek och kulturhus
- museer
- gallerier
- AF Kultur
- andra centrumbildningar
- länskonstnärer,
- film-, dans- och teaterkonsulenter
- regionala resurscentra för film
- AV-centraler
- Utbildningsradion och SvT
- tidskrifts- och bildverkstäder
- musikföreningar
- nöjesarrangörer, pubar osv
- konsthantverkskooperativ
- konstföreningar
- filmstudios
- Svenska institutet
- Svensk form
- Statens konstråd
- Skådebanan
- En bok för alla
- fackliga organisationer (LO m.fl.)
- studieförbund
- branschföreningar (ex Bokhandlareföreningen, Svensk biblioteksförening)
- privata produktionsbolag inom musik, film och video
- biografägare
- bokhandlare
- byggföretag
- mässarrangörer

Liksom i fråga om beställarna gäller att listan med samarbetspartners har en tendens att dela upp sig i något som liknar ett deltaland, när man går bakom listans ganska allmänna etiketter. Musikcentrum Väst visar konkret hur omfattande dessa kontaktnät kan vara:

Under året har vi haft och/eller samarbetat med: AF Kultur/Media, Statens kulturråd, Musikens hus, Svenska Jazzriksförbundet, Föreningen Sveriges jazzmusiker – väst, centrumbildningarna i regionen, Jazz i Göteborg, Musik i väst, Västra Götalandsregionens kulturnämnd, Göteborg & Co, Göteborgs Artist Center, Visans vänner, Musikens hus, Kultursamverkan svenska kyrkan, Hagakyrkan, Zebra Art Production, Ay Ay Musik, Nefertiti, Pusterviksbaren, Jord, Gillestugan, Red Top Production, Generator, Ventil, Irrbloss, Dans och teaterfestivalen, ett stort antal av regionens skolor och kommunala kulturnämnder med flera.

Det finns ett nära samspel mellan en omfattande löpande verksamhet och förmedling å ena sidan och utveckling av samarbetsrelationer å den andra. Uppdrag leder till samarbete som leder vidare till projekt och mer utvecklat samarbete. Man kan se detta som en spiral, där kontinuiteten i dialogen och mötet mellan utövarnas och

centrumbildningens verksamhetskultur å ena sidan och uppdragsgivarnas å den andra tillför processen ny energi:

Det är när projektkulturen och samarbetsrelationerna blir själva grunden för verksamheten som verksamheten hela tiden växer genom att ny energi tillförs. Sammantaget uppvisar centrumbildningarna en mycket mångfacetterad praktik i allt som rör att förmedla uppdrag, söka upp eller själva skapa marknader och mötesplatser samt kvalificera medlemmarna genom ny teknik och nya uttrycksformer. Här samspelar information (tryckt och på webben), kontaktnät, personalens kännedom om medlemmarna, marknaden och kulturområdet, aktiva arrangörer och samarbetspartners, närvaron på etablerade mötesplatser som mässor och festivaler, kommunikationen med publiken och så vidare. I detta uppstår utvecklingens dynamik. Naturligtvis skiljer sig de olika centrumbildningarna åt i förmågan att frigöra energier och skapa en sådan utveckling. Den bild jag fått pekar på att Filmcentrum, Musikcentrum väst, Författarcentrum och Konsthantverkscentrum mest konsekvent arbetar i denna riktning.

Centrumbildningarna är intermediära organisationer i gränssnittet mellan medlemmarnas utbud och uppdragsgivarnas efterfrågan men också och i växande omfattning basen för en omfattande projektutveckling och promotionverksamhet. I vilka former får centrumbildningarna feedback på sitt arbete? Via sina utskicksregister kan centrumbildningarna hålla kontakt med såväl faktiska som potentiella kunder, beställare, uppdragsgivare och samarbetspartners. Registren finns idag som databaser och flera centrumbildningar anger både kontaktperson och kontakttillfällen för att kunna bevara kontinuiteten i de personliga kontakterna. Den genomgående bilden är att återkopplingen från uppdragsgivarna sker informellt och osystematiskt genom att man lyssnar på uppdragsgivarna när de hör av sig eller besöker kansliet. Dokumentation och sammanställning sker sporadiskt.

En stor del av kommunikationen sker genom observationer direkt i verksamheten, dvs. via kontakter under evenemang, mässor, festivaler och så vidare. Översättarcentrum för en dagbok med fritextsökningmöjlighet för att se vilka kontakter som tagits och vilka frågor som varit uppe. Åtminstone större projekt

utvärderas och diskuteras. Konsthantverkscentrum har en uppföljning av mässhdeltagande med mera. Enstaka enkäter har genomförts och några organisationer har återkommande träffar för nyckelmålgrupper, främst skolombud och AV-centraler. Författarcentrum låter förmedlarna träffas två gånger om året för genomgång av verksamheten och utbyte av erfarenheter. Alla centrumbildningar uppger dock att återkopplingen från beställare med flera är alltför svag och osystematisk. Det genomgående intrycket är att det är svårt att få feedback från både medlemmarna och uppdragsgivarna; genomförda aktiviteter läggs till handlingarna och blicken riktas framåt.

Beskriva, förstå, tolka och värdera

Jag har ovan försökt beskriva centrumbildningarna utifrån det som är gemensamt för dem – positionen i gränsen mellan de enskilda medlemmarna och omvärlden med alla tänkbara kunder, uppdragsgivare, organisationer, myndigheter, institutioner och så vidare. Trots alla olikheter har de grunderna för verksamheten gemensam, även om tyngdpunkterna fördelas på skilda sätt:

- Medlemsservice
- intressebevakning
- Information
- Förmedling
- Promotion
- Projekt
- Samverkan

Den samlade aktiviteten är mycket omfattande och mångfacetterad, vilket skildringen förhoppningsvis återspeglar.

Går det att sätta verksamhetens omfattning i förhållande till resurserna? Ett sätt att mäta är att se på de ekonomiska resurserna per medlem:

Total budget	5.700 kr/medlem
Bidrag från Statens kulturråd	3.200 kr/medlem

Personalresurserna motsvarar cirka 10 timmar per medlem och år.

Centrumbildningarna är emellertid ideella organisationer. Om man gör antagandet att varje styrelse, såväl i riksorganisationerna som i deras distrikt, gör insatser som motsvarar ett årsverk per styrelse, tillför det ytterligare 8 timmar per medlem och år.

Oavsett beräkningsgrund framstår centrumbildningarna som synnerligen kostnadseffektiva, särskilt om man tar hänsyn till att verksamheten, fränsett löpande information och Filmcentrums logistik kring filmdistributionen, inte har någon standardiserad karaktär utan förutsätter kontinuerlig problemlösning samt ständig anpassning av arbetssätt och rutiner till nya situationer. Går det att hitta några nyckeltal eller enhetliga verksamhetsmått? Det är i själva verket mycket svårt. Vad är ett uppdrag? Vad är ett projekt? Hur ska man mäta utbytet av 6.000 utskickade kataloger eller medverkan i en mäsäa? Går insatserna att omvandla till arbetsdagar, manmånader eller uttryckas i resultat i förhållande till insatt kapital? Hur beräknar man utnyttjande i förhållande till kapacitet när det gäller utbudet av service och

tjänster? Hur mäter man graden av medlemsaktivitet ? Hur mäter man medlemmarnas och uppdragsgivarnas tillfredsställelse eller missnöje?

Detta är exempel på viktiga och relevanta frågor. De olika centrumbildningarnas resurser, både totalt sett och i förhållande till medlemmarna, har beskrivits ovan. Det är i själva verket mycket svårt att se någon tydlig koppling mellan de tillgängliga resurserna och verksamheternas resultat. De fyra centrumbildningar som gett bilden av den mest mångfacetterade verksamheten ligger i mitten eller på nedre halvan, om man ser till statsbidraget per medlem: Filmcentrum(5), Konsthantverkscentrum (7), Författarcentrum (8) och Musikcentrum väst (9):

	Bidrag Statens Kulturråd Kr/medlem	Rang- Ordning Bidrag/ medlem
Centrum för fotografi	10.620	2
Danscentrum	20.681	1
Dans i Väst	7.325	4
Filmcentrum	6.295	5
Författarcentrum	3.253	8
Illustratörcentrum	885	12
Konsthantverks- centrum	3.438	7
Konstnärscentrum	1.266	11
Musikcentrum	5.107	6
Musikcentrum Väst	3.246	9
Teatercentrum	9.953	3
Översättarcentrum	2.211	10

För dem som befinner sig på en hög placering gäller för dansorganisationernas del att deras verksamhet ingår i en förstärkning av dansens infrastruktur och för Centrum för fotografi att anslaget är anpassat för en just nu pågående omstart och omstrukturering av arbetet. Teatercentrum är en välskött organisation men har ett begränsat verksamhetsprogram med tonvikt på intressebevakning samt kulturpolitisk påverkan och lobbyverksamhet. I andra änden av bidragsskalan finns Illustratörcentrum som med sina begränsade resurser prioriterat presentationen av medlemmarna på webbplatsen och motsvarande gäller också Översättarcentrum; i båda fallen är resultatet lyckat. För Konstnärscentrum gäller att de små resurserna klart återspeglas både i organisationens arbetssätt och dess resultat. KC har tämligen begränsad verksamhet på alla de punkter som angavs i inledningen till avsnittet. Organisationen är svag, och pengarna delas ut till medlemmarna i första hand som skissbidrag.

Det är trots allt inte möjligt att göra en mer långtgående och jämförande bedömning av utfallet på grundval av tillgängliga årsredovisningar och så vidare. Både ansökningar och redovisningar ingår med sina exempel på bredden och mångfalden i

verksamheten i argumenteringen för ökade ekonomiska resurser men är i grunden inte lämpade för jämförande analyser av verksamhetsprogram och utfall.

Hur kommer man vidare? Det kommer att krävas ett utvecklingsarbete för att finna relevanta och hållbara verksamhetsmått som kan ligga till grund för en bedömning av verksamhetsutvecklingen. Man bör sträva efter att se till den gemensamma basen för verksamheten inom centrumbildningarna, samtidigt som man måste respektera olikheterna. Ett sätt att förtydliga kopplingen mellan mål, resurser och resultat kan vara att fokusera de två sidorna i verksamheten, uttryckt som *medlemsnytta* respektive *kundnytta*, definierade utifrån respektive centrumbildnings profil. Sammanställningen ger ett slags tvärsnitt genom de olika centrumbildningarnas bilder av medlems- respektive kundnytta så som den kan utläsas ur ansökningar, redovisningar och dokumentation av frågor och samtal inom ramen för denna studie:

Medlemsnytta skapas genom

- Tillgång till kostnadseffektiv medlemsservice på olika nivåer i förhållande till individuella behov
- Tillgång till professionella kontaktnät via matrikel och medlemsmöten
- Regelbunden information om organisationen och dess verksamhet
- Regelbunden information om branschen eller området
- Möjlighet att påverka inriktningen på organisationens arbete
- Möjlighet till kontinuerlig feedback
- Tillgång till väl fungerande förmedlingstjänster
- Möjlighet att hyra/låna lokaler och teknik
- Profilering som ger en positiv bild av området och de fria yrkesutövarna
- Hjälpa med att förändra villkoren i branschen ekonomiskt, kulturpolitiskt osv.
- Intressebevakning (omvärld, konkurrenser, kulturpolitik, skatter, juridik mm)
- Möjlighet att få stöd som egen företagare
- Möjlighet till konsultation och personlig rådgivning
- Tillgång till gemensamma lösningar för fakturering, bokföring och deklarationer med mera
- Utbildningserbudanden
- Erbjudanden om studiebesök och utbyte
- Möjlighet att presentera sig och marknadsföra sig via webben samt via kataloger och utskick
- Erbjudanden om gemensamma promotionaktiviteter (mässor osv.)
- Erbjudanden om att medverka i projekt
- Tillgång till professionella mötesplatser, externa nätverk och samarbetspartners
- Gemensamma insatser för att bredda arbetsmarknaden
- Stöd för unga utövare genom "växthusverksamhet", fadder- eller mentorsverksamhet, lektörs- eller granskningstjänster, utbildningsmöjligheter, verkstäder och teknikuthyrning med mera
- Kontinuerlig förnyelse av organisationen, dess arbetsformer och utbud av servic

Kundnytta skapas genom

- En positiv bild av organisationen, medlemmarna och konstområdet
- En tydlig och överblickbar bild av centrumbildningens utbud av tjänster

- Tillgång till informations- och presentationsmaterial av hög kvalitet
- Tillgång till söktjänster på internet
- Tillgång till välfungerande förmedlingstjänster
- Möjlighet för personlig vägledning i förmedlingsarbetet
- Möjlighet till självbetjäning vid bokning och beställning
- Integrerade servicepaket med kontaktuppgifter, priser, beställningsblanketter och så vidare
- Möjlighet att få skraddarsydda tjänster utifrån individuella önskemål
- Hög och kostnadseffektiv servicenivå i förmedlingsarbetet
- Genomsiktig prissättning
- Välorganiserad marknadsplatser och promotionaktiviteter med kringsservice för beställare
- Attraktiva mötesplatser för konstnärer, beställare och samarbetspartners
- Möjlighet att få tillgång till expertkompetens för konsultuppdrag
- Möjlighet att bygga samarbetsrelationer för gemensam projektutveckling
- Möjlighet till studiebesök hos organisationen och dess medlemmar
- Möjlighet till kontinuerlig feedback och påverkan
- Kontinuerlig förnyelse av organisationen, dess arbetsformer och utbud av service i förhållande till utvecklingen i omvärlden och förändringar i efterfrågan.

I princip går kriterierna på medlems- och kundnytta att bedöma genom att planer, resursallokering och redovisningar struktureras efter dem (vi skapar medlems- respektive kundnytta genom att...) och genom frågor till medlemmar, uppdragsgivare och samarbetspartners. Inom ramen för denna studie har det inte varit möjligt att för varje organisation ange hur medlems- respektive kundnytta skapas.

Slutsatser

Centrumbildningarna verkar på den mest komplexa och utsatta delen av kulturområdet – de fria yrkesutövarnas marknad. Både den kulturpolitiska analysen, översikten över arbetsmarknadspolitiken och studien av centrumbildningarnas struktur och verksamhet visar både betydelsen av och sammansattheten i arbetet. Min övergripande slutsats är som framgått ovan: om centrumbildningarna inte hade funnits, hade vi varit tvungna att uppfinna dem.

En följd av komplexiteten är emellertid att både organisationerna och deras verksamhet i viktiga avseenden är svårbedömda, och även om min allmänna bedömning är mycket positiv, finns det organisationer som har uppenbara problem i att finna en roll och skapa ett brett verksamhetsprogram.

Jag kommer i detta avsnitt att dra en rad slutsatser beträffande centrumbildningarna i syfte att skapa ett mer sammanhängande underlag för ställningstaganden till den fortsatta verksamheten och dess vidare utveckling.

Sedan 1999 finns en försöksverksamhet med särskilda medel för arbetsförmedlande verksamhet. I denna har förutom centrumbildningarna också Folkets hus och parker ingått. I det följande berörs inte Folkets hus och parker. Jag föreslår nämligen att

försöksverksamheten upphör och att en summa motsvarande den som för 2002 utgått för arbetsförmedlande verksamhet inom Folkets hus och parker från och med 2003 utgår som verksamhetsbidrag till denna organisation, varvid kopplingen till centrumbildningarna upphör.

Organisation: Vad är en centrumbildning?

Jag har beskrivit centrumbildningarna som ett slags intermediära organisationer, gränssnitt mellan medlemmarna/de fria utövarna och deras marknad, beställarna och uppdragsgivarna.

En grundläggande fråga är givetvis: hur många centrumbildningar kan det finnas? Organisationsstrukturen har från början präglats av en uppdelning efter konstområden: författare, teater, musik, bildkonst och så vidare, men bild- och formområdet omfattar idag såväl Konstnärscentrum som Centrum för fotografi, Konsthantverkscentrum och Illustratörcentrum. Och musik- och dansområdena har genom den historiska utvecklingen fått flera autonoma organisationer utifrån en territoriell indelning (Musikcentrum väst och Dans i väst). Är tillkomsten av nya centrumbildningar avslutad? Jag återkommer till denna fråga i det sista avsnittet.

I själva begreppet centrumbildning ligger implicit att en och samma organisation ska omfatta hela landet. Även om de lokala och regionala arbetsmarknaderna dominerar på flertalet konstområden (med tydliga undantag främst för författare, översättare och illustratörer), erbjuder tillgången till ett nationellt nätverk och möjlighet till erfarenhetsutbyte över hela landet fördelar som har stort värde. Detta värde överstiger enligt min mening betydelsen av att en regionalt avgränsad organisation kan ha en tydligare fokusering på sitt område. Till exempel Författarcentrum och Filmcentrum visar fördelarna i föreningen av ett nationellt och ett regionalt perspektiv. Därför välkomnas den process som nu pågår inom Danscentrum och som ska leda fram till en rikstäckande organisation med fyra delregioner. Motsvarande arbete bör inledas i Musikcentrum och Musikcentrum väst.

I varje centrumbildning bör man ha en inriktning på att verka i hela landet. Det kan ske genom en regionalisering av organisationerna eller genom att de erbjuder tjänster i hela landet. Återigen ger Filmcentrum och Författarcentrum goda exempel på detta. Centrumbildningarna grundas på sina medlemmar, och de kan bara etablera sig där det finns tillräckligt med medlemmar för att bära upp föreningsverksamheten. Det torde finnas bestämda gränser för hur långt regionaliseringen kan gå, olika för olika organisationer. Bildkonstnärer och konsthantverkare bor i stor utsträckning utanför storstadsområdena (se ovan om medlemsgeografi), men de båda organisationerna har valt olika strategier. Konstnärscentrum har decentraliserat all verksamhet till de fem distrikten; en ledningsgrupp utan egna resurser svarar för viss samordning. Konsthantverkscentrum har valt att inte begränsa den regionala utbyggnaden och i stället satsa på gemensamma promotionaktiviteter och på att skapa marknads- och mötesplatser.

Formerna för regionalisering kan skifta, och det är svårt att se att de enskilda centrumbildningarna ger underlag för kontinuerlig verksamhet mer än i de tre storstäderna. I norra Sverige är avstånden så stora att det är svårt att skapa

gemensamma mötesplatser; ändå kan exempelvis Umeå fungera som ett centrum för förmedling, projektutveckling och så vidare. Även om regionalisering inte kan vara något krav, är min slutsats att strävan bör vara att ha en så bred förankring som möjligt i olika delar av landet. Jag anser vidare att man bör undersöka förutsättningarna för mer integrerade "kulturarbetarcentra" för att pröva om det går att skapa en fastare grund för en regionalisering.

På varje område bör det således bara finnas en riksorganisation. Vid en regionalisering ska riksorganisationen ansöka om, stå som mottagare av och redovisa användningen av hela det bidrag organisationen mottar. Riksorganisationen måste därför vara en egen juridisk person. Regionerna, där sådana finnes, bör likaledes vara autonoma organisationer (i regel ideella föreningar), och riksorganisationen kan lämpligen vara ett paraply, det vill säga en förening av föreningar men utan individuella medlemmar.

Centrumbildningarna ska vara medlemsstyrda och demokratiska. Idag är alla centrumbildningar utom Konsthantverkscentrum ideella föreningar; KHVC är en stiftelse. I Illustratörcentrum är moderorganisationen Föreningen svenska tecknare ekonomisk huvudman med garanterad styrelserepresentation. I båda fallen kan detta motiveras med behov av stabilitet och kontinuitet, men jag anser att man bör ta upp överläggningar med de båda organisationerna i syfte att säkerställa att medlemmarna har full kontroll och fullständiga möjligheter att påverka verksamheten i demokratisk ordning.

En centrumbildning får inte betraktas som en sluten klubb med privilegier för medlemmarna. Alla centrumbildningar ska kunna visa att de bedriver en aktiv rekrytering av nya medlemmar, nya uppdragsgivare och nya samarbetspartners. I öppenheten ligger att antagningskriterierna inte får uppfattas som ett "nålsöga" – det ska inte ställas större krav på nya medlemmar än på dem som redan är med.

Sammanfattningsvis bör centrumbildningarna kännetecknas av följande organisatoriska kännetecken:

- En rikstäckande organisation per konstområde
- Verksamhet i hela landet
- Öppna och medlemsstyrda
- Aktiv rekrytering av nya medlemmar
- Aktiv rekrytering av kunder och uppdragsgivare

Medlemskapet

Centrumbildningarna är primärt till för de fria yrkesutövarna inom respektive område. Främst Teatercentrum bygger medlemskapet på yrkesverksamma fria teatergrupper, medan individuellt medlemskap är helt dominerande i övriga organisationer.

Kriterierna för medlemskap och grunden för inval bör vara ungefär de kriterier som gäller idag och som återspeglas i regeringsbeslutet från december 1998 (se s. 21f ovan). Jag finner ingen anledning att föreslå ändringar på denna punkt.

Många organisationer har dessutom stödjande medlemmar, bestående av personer som stöder centrumbildningens inriktning och som i utbyte mot medlemsavgiften får information, inbjudan till olika aktiviteter med mera. Rekryteringen av stödjande

medlemmar bör uppmuntras, men man bör vara uppmärksam på att statsbidragen i huvudsak motiveras med stödet till de yrkesverksamma utövarna. Jag anser att det i medlemsredovisningen klart bör framgå hur många medlemmar som är yrkesutövare och hur många som är stödjande. Med Filmcentrum som exempel redovisades ovan den komplexa sammansättningen av medlemsstocken. Utifrån mitt resonemang är 51 % av de redovisade medlemmarna att betrakta som yrkesverksamma utövare.

Att bli medlem i en centrumbildning bör vara en medveten handling, och en särskild medlemsavgift bör utgå. I Illustratörcentrum ger medlemskapet i Föreningen svenska tecknare automatiskt medlemskap i Illustratörcentrum utan särskild avgift. Detta bör upphöra.

Idag är centrumbildningarna koncentrerade till storstadsområdena, och medlemskåren domineras av medelålders och äldre. Som framgått ovan har organisationerna svårt att rekrytera yngre medlemmar. Min uppfattning är att centrumbildningarna aktivt bör verka för en breddning och förnyelse av medlemskåren, geografiskt, åldersmässigt och när det gäller nya tekniker och uttryck.

Verksamhet och arbetsförmedling

Ovan redovisades centrumbildningarnas verksamhetsprogram med följande begrepp: medlemsservice, intressebevakning, information, förmedling, promotion, projekt och samverkan. I tidigare studier av centrumbildningarnas verksamhet har ett arbetsmarknadspolitiskt perspektiv dominerat. Min genomgång visar att en konstnärlig och kulturell utveckling i regel är den starkaste drivkraften i verksamheten. Men de särskilda resurserna för arbetsförmedling har haft stor effekt, både direkt i ökningen av förmedlade uppdrag och så vidare och mer indirekt och långsiktigt genom att stärka centrumbildningarnas administrativa och operativa resurser och deras regionala struktur

Vad i allt det som erbjuds kan definieras som arbetsförmedling? Ur ett begränsat perspektiv skulle man fokusera förmedlingen av enskilda "uppdrag" och den individuella matchningen av medlemmarnas kompetenser mot beställarnas önskemål. Men också skapandet av plattformar för presentation av medlemmarna och deras yrkesprofiler måste anses höra hit, likaså informationen, oavsett om den sker via trycksaker, förmedlas via internet eller i direktkontakter mellan möjliga uppdragsgivare och centrumbildningen och vidare de olika promotionsaktiviteter som iscensätts. I arbetsförmedlingen ingår också arbetet med att skapa arbetsmöjligheter, bredda arbetsmarknaden och skapa nya arbetsmarknader för medlemmarna via projekt och samverkan med andra organisationer. Till slut handlar också den direkta medlems servicen och intressebevakningen om att kvalificera medlemmarna och stärka deras position på arbetsmarknaden. I praktiken blir det svårt att se att någon del av centrumbildningarnas arbete faller utanför en låt vara vid definition av begreppet arbetsförmedling.

Som utvecklats ovan i avsnittet om arbetsmarknadspolitiken har centrumbildningarnas arbete i viktiga avseenden stått som förebild för en aktiv arbetsmarknadspolitik på kulturområdet och främst inom den del som bedömts som mest framgångsrik, de så kallat otraditionella åtgärderna. I Statens kulturråds bidragsgivning skiljer man mellan verksamhetsbidrag och bidrag till arbetsförmedling.

Det är emellertid svårt att se att det finns någon tydlig linje vare sig i bidragsfördelningen eller i centrumbildningarnas användning av medlen. Vad man kan se är att en mycket konkret uppdragsförmedling samspelar med ett mer långsiktigt strukturellt arbetssätt med tonvikt på promotion och marknadsföring och på att skapa marknads- och mötesplatser för konstnärer, beställare och samarbetspartners och att detta kombineras med ett ännu mer övergripande arbetssätt med inriktning på att genom intressebevakning, lobbying och kulturpolitiskt arbete påverka de grundläggande villkoren för de fria yrkesutövarna på kulturområdet. I de bästa organisationerna förenas dessa olika perspektiv i arbetet, eftersom de täta relationerna med både medlemmarna och omvärlden hela tiden tillför verksamheten nya intryck och nya utvecklingsmöjligheter.

Min slutsats är att statsbidrag till centrumbildningarna i framtiden bör utgå utan den nuvarande uppdelningen i verksamhetsbidrag och bidrag till arbetsförmedling.

Redovisning och verksamhetsmått

Som jag redovisat ovan är min övergripande bedömning att centrumbildningarna bedriver en mycket omfattande och kostnadseffektiv verksamhet, där medlemmarnas direkta inflytande över inriktning och prioriteringar bland annat uttrycks i korta beslutsvägar och en stark involvering i både planering och genomförande.

Det är dock inte möjligt att idag mer i detalj följa och jämföra verksamhetsutvecklingen år från år eller göra jämförelser mellan olika centrumbildningar. Min slutsats är att det krävs ett utvecklingsarbete kring både verksamhetsplanering och verksamhetsuppföljning samt kvalitetssäkring. Relevanta verksamhetsmått och nyckeltal bör utvecklas, och de bör göra det möjligt att se en tydlig koppling mellan insatta resurser och verksamhetens resultat, tidsanvändning och så vidare. Det bör finnas mått på medlemsaktivitet och både metoder för och mått på kontinuerlig feedback från medlemmar och uppdragsgivare. Jag anser att en utvärderingsexpert bör knytas till kulturrådet som konsult i ett projekt med denna inriktning. Resultaten av detta arbete bör direkt omsättas i nya riktlinjer och blanketter med mera för verksamhetsplaner, ansökningar och redovisningar samt för statistikproduktion. Det bör finnas en tydlig koppling till de övergripande målen medlemsnytta respektive kundnytta. Denna nytta bör kunna anges för varje organisation.

Samverkan

Centrumbildningarna har mycket vida kontaktnät och samverkan med kulturinstitutioner, kulturförvaltningar, organisationer, privata företag med flera i information, förmedling, promotionsaktiviteter och projekt. I samtalen med centrumbildningarnas företrädare framhävs att denna samverkan måste få utvecklas efter sin egen logik och utifrån de drivkrafter som finns i organisationerna. Detta är också min slutsats – det är dialogen och samlingen kring gemensamma idéer och intressen som driver samarbetet framåt (ovan illustrerat av dialogspiralen).

Statens kulturråd, AF Kultur och de övriga centrumbildningarna har en särställning som samverkanspartners. Centrumbildningarna vill inte se Statens kulturråd enbart som ett bidragsfördelande organ och som tillsynsmyndighet utan som en engagerad

dialogpartner som medverkar öppet, brett och långsiktigt i utvecklingen av verksamheten i centrumbildningarna. Bland annat önskar centrumbildningarna stöd i sitt nätverksbyggande, konsultinsatser (EU, juridik med mera), erbjudande om gemensamma verktyg för enkäter, statistik och uppföljning med mera, fortbildning (gemensamma seminarier, inbjudan till konferenser och seminarier som berör centrumbildningarnas verksamhet med mera) och hjälp med att etablera kontakter mellan centrumbildningarna och andra samhålsområden (ex. utbildning, det sociala området med mera). Man skulle också vilja att kulturrådet bidrar till att synliggöra centrumbildningarna i värdskap, representation och så vidare.

Det genomgående intrycket inom centrumbildningarna är att kontakterna med AF Kultur minskat kraftigt sedan 1999. Flertalet har idag lite kontakt med AF Kultur. Däremot finns det ett stort intresse av att åter bygga upp dessa kontakter, eftersom man har erfarenheten att AF Kultur haft svårt att hålla kompetensnivån och bevara kontinuiteten bland handläggarna. Centrumbildningarna anser att AF Kultur skulle kunna göra stora insatser i arbetet med att stärka och kvalificera medlemmarna som egna företagare. Centrumbildningarna vill att AF Kultur mycket tydligare presenterar vilka tjänster man kan erbjuda medlemmarna. Som det viktigaste samarbetsområdet pekar man ut fortbildning, medan man anser att centrumbildningarna har mycket större förutsättningar än AF Kultur att bedriva direkt förmedlingsarbete, främst beroende på sin större överblick och branschkunskap. Också IT och fortsatt uppbyggnad av internetresurser framstår som ett viktigt samarbetsområde. Min slutsats är att det i den pågående omorganisationen av AF Kultur måste ingå att från grunden återuppbygga kontakterna med centrumbildningarna, etablera tydliga överenskommelser om gränsdragning och arbetsfördelning samt diskutera ett program för det framtida samarbetet.

Samtidigt som varje centrumbildning ser stora möjligheter till fördjupat samarbete med de andra centrumbildningarna, betonar man också att allt samarbete måste utvecklas inifrån organisationerna och i respekt för varandras autonomi och olikheter. Gemensam fortbildning och tillgång till gemensamma konsultresurser (ex. revision, skatter, mediekontakter, marknadsföring med mera) ses som de viktigaste samarbetsområdena. Beträffande fortbildning pekar man på utbildning av både personal och styrelser och gemensam kvalificering av medlemmarna som näringsidkare. Genom utökningen av personalen efter 1999 har personalansvaret vuxit, och man skulle t.ex. gemensamt kunna erbjuda hjälp med lönestatistik, tillgång till personalhälsovård, friskvård och andra personalvårdande insatser.

I synen på värdet av gemensamma lokaler och kontorssamarbete är meningarna klart delade. Några ser ett klart positivt värde i en sådan utveckling, medan andra är tydligt negativa:

(...) ex. ett regionalt centrumbildningarnas hus där man kan dela på kostnader för ex. kopiatorer, telefon, internet osv. Man har lättare att skapa idéer tillsammans då man möts på ett naturligare sätt ex. i gemensamt lunchrum. Varje centrumbildning skall dock fortsätta att vara sin egen organisation. (Dans i väst)

Drömmen är ett "centrumhus. Stimulerande och utvecklande!
(Danscentrum)

Det finns inte som vi ser det ett egenvärde i att dela lokaler eller kanslier. Vi strukturerar oss av egen kraft och integreras i olika nätverk som kan vara inter- eller tvärkulturella. Detta sker i en dynamik som förhoppningsvis leder till den optimala integrationen. Vilket inte utesluter att det i vissa sammanhang har fördelar att samarbeta med andra centrumbildningar. Men det kan uppfattas som en klåfingrighet att försöka införa det uppifrån. (Musikcentrum väst)

Nästan alla centrumbildningarna har skolvärlden som ett av sina viktigaste arbetsfält. Man skulle därför kunna tänka sig en gemensam "skoltjänst" som ett samarbetsprojekt. En förebild finns i den skånska Skoltjänsten, som fungerar som samarbetsorgan, nätverk och pedagogisk länk mellan Skånes skolor, museer, bibliotek, teatrar, konsthallar och andra kulturorganisationer. Skoltjänsten sammanställer och informerar om kulturorganisationernas aktiviteter så att lärare och elever lättare kan ta del av den kunskap och utbildning som dessa erbjuder. I aktiviteterna ingår bland annat utformning av aktiviteter och lärarkurser för lärare och elever vid besök på museer, teatrar och så vidare, fortbildningskatalog och seminariedagar, information och pedagogiskt material samt hjälp med utskick till skolor från kulturinstitutioner och organisationer. Den gemensamma kärnan av kontakter, projekt och uppdrag i en sådan skoltjänst är enligt min bedömning tillräckligt stor för att fungera också med centrumbildningarna som bas.

Min slutsats är att det finns en bred bas för samverkan (lokaler, skoltjänst och så vidare) mellan centrumbildningarna men att det krävs ett genomarbetat underlag för att ge en bild av samarbetets inriktning, organisation, omfattning och finansiering. Ett sådant underlag bör utarbetas.

Verksamhetsförnyelse och organisationsutveckling

Centrumbildningarna förnyas genom sina medlemmar och genom de samarbetsrelationer de bygger upp med uppdragsgivare och samarbetspartners i olika projekt. Jag har flera gånger återkommit till betydelsen av att centrumbildningarna får kontinuerlig feedback både inifrån och utifrån och av att det finns bra instrument för uppföljning av verksamhetens mål och resultat. Mitt förslag är som framgått att Statens kulturråd hjälper centrumbildningarna att ta fram sådana verktyg. Jag föreslår därtill att kulturrådet också erbjuder centrumbildningar konsultstöd för organisationsutveckling i de fall medlemsaktiviteten minskar och verksamheten faller tillbaka, något som ofta inträffar i mindre, medlemsstyrda organisationer med stort inslag av ideellt arbete. Förutsättningen för att ett sådant stöd ska vara framgångsrikt är att det sätts in tidigt. Mina studier pekar på att sådant konsultstöd idag skulle kunna behövas inom Konstnärscentrum och Centrum för fotografi. Också inom Teatercentrum behövs förändringar som gör verksamheten mer utåtriktad. Likaså kan en ombildning av Musikcentrum till en gemensam riktorganisation med regioner kräva konsultstöd. Detsamma kan eventuellt gälla Danscentrums etablering av fyra likställda regioner.

Statsbidraget i framtiden

Historiskt sett har det legat centrumbildningarna i fatet att de är medlemsstyrda och så att säga alltid talar i egen sak. Men överföringen av personalansvar och resurser för förmedlartjänsterna i början av 1990-talet och av de särskilda medlen för arbetsförmedling år 1999 har varit framgångsrik. Centrumbildningarna har fått en

stabil grund att stå på, verksamheten och medlemstalen har ökat. Även om statsbidragen har ökat, har bidragsberoendet i stort sett förblivit oförändrat, eftersom centrumbildningarna också skapat andra resurser genom samarbeten och ökade intäkter för den löpande verksamheten.

Mina överväganden i det följande bygger på mina tidigare slutsatser om organisation, medlemskap, regionalisering, verksamhetsutveckling och så vidare.

De allmänna kraven på statens bidrag till centrumbildningarna är att det ska uppfattas som

1. Rättvist
2. Verksamhetsgrundat
3. Medge kontinuitet och långsiktighet

Dagens bidrag bygger på en lång historisk utveckling. Bidrag omprövas inte. Den inbördes fördelningen ändras genom skillnader i fördelningen av anslagsökningen. Medlen för arbetsförmedling har i stor utsträckning använts för att kompensera den bristande rättvisa man kunde se i fördelningen av verksamhetsbidragen. Men sedan detta väl skett är fördelningen i princip lika låst som tidigare. Rättvisepincipen bygger på att olikheter och förändringar mellan föreningarna i medlemstal, regionalisering, verksamhetsprogram och så vidare ska slå igenom i bidragsfördelningen.

Bidragen ska vara verksamhetsgrundade: större medlemsaktivitet och ett mer omfattande verksamhetsprogram ska innebära större bidrag. Idag är det svårt att se någon tydlig koppling mellan verksamhet och bidragsnivå.

Bidragen ska göra det möjligt för centrumbildningarna att planera långsiktigt och ingå partnerskap som är bindande för längre tid. Idag beslutas nästa års bidrag i december, alltså bara någon vecka innan bidragsåret börjar.

Jag föreslår följande:

1. Endast en riksorganisation för varje område bör vara bidragsberättigad. Den påbörjade samordningen inom Danscentrum bör påskyndas. Ett motsvarande arbete bör inledas inom Musikcentrum under kulturrådets överinseende.
2. Centrumbildningarna bör ha *ett* samlat bidrag. Den tidigare uppdelningen i verksamhetsbidrag och bidrag till arbetsförmedling bör upphöra. I och med detta förslag upphör den nuvarande försöksverksamheten med särskilda medel för den arbetsförmedlande verksamheten. Till Folkets hus och parker överföres en summa som motsvarar det belopp som utgått för arbetsförmedlande verksamhet under 2002.
3. Bidragen föreslås beräknas enligt följande:
 - Varje riksorganisation erhåller ett bidrag som är lika stort för alla och som ger en grund för basverksamheten inom organisationen. Detta bidrag utgör 25 % av den totala bidragssumman
 - Varje organisation erhåller ett bidrag per medlem, beräknat på 25 % av den totala bidragssumman. Härvid ska minst 80 % av bidraget avse yrkesutövarna bland medlemmarna och högst 20 % de stödjande medlemmarna

- Som bidrag till etableringen av regionala avdelningar (högst fem regioner per organisation) med egna kontor utgår ett enhetligt bidrag per regionkontor. Bidraget uppgår till 20 % av den totala bidragssumman
 - Varje riksorganisation erhåller ett bidrag beräknat på framlagt verksamhetsprogram och bedömning av föregående års resultat. Detta bidrag uppgår till totalt 30 % av den totala bidragssumman.
4. De tre första bidragen kan fördelas för en treårsperiod, medan det sista fördelas för ett år i taget.

Även om Statens kulturråd bygger sin bidragsfördelning på en bedömning av verksamheten och verksamhetsutvecklingen i ett nationellt perspektiv, är det angeläget att framhålla att en uppbyggnad av regionala organisationer och kontor också bör ses som ett regionalt och lokalt ansvar. Vid en bedömning av den regionala etableringen ingår därför också överväganden om vilket stöd de regionala enheterna kan erhålla från landsting och kommun. En utbyggnad av det regionala nätet av centrumbildningar blir naturligtvis mer realistisk om den också har regionalt och lokalt stöd.

Eftertankar

Centrumbildningarna är de fria utövarnas egna organisationer. Däri ligger deras unika karaktär. Man kan utan vidare hävda att centrumbildningarna idag är i takt med utvecklingen både på kulturområdet och på arbetsmarknaden i stort. Både kulturpolitiken och arbetsmarknadspolitiken har dock haft svårt att ge en rättmätig plats åt de fria yrkesutövarna på kulturområdet. Jag har tidigare berört detta förhållande och denna ambivalens som har långa historiska rötter. Orsakerna ligger bland annat i att de är medlemsstyrda, autonoma organisationer som uttalat verkar i egen sak. De styr sig själva. Samtidigt företräder de kulturpolitikens viktigaste aktörer: de skapande och utövande konstnärerna. Centrumbildningarna är både starka självständiga aktörer och hjälpsökande klienter.

Det finns ett annat skäl till denna ambivalens. När jag frågat många olika personer (ofta sådana som verkar eller verkat aktivt inom en centrumbildning) om deras syn på centrumbildningarna, uttrycker de en principiellt positiv uppfattning om centrumbildningarna men konstaterar att praktiken ofta ser annorlunda ut och att det saknas dynamik och förnyelse. Också inom konstnärsgруппerna finns en ambivalens i synen på de egna organisationerna.

Alla centrumbildningar verkar ha svårt att engagera de unga konstnärerna. Skälen varierar men den gemensamma bilden tycks vara att de unga först vill pröva att arbeta helt på egen hand. Först så småningom kommer behovet av att samarbeta och använda gemensamma resurser. Ännu senare kommer lusten att medverka i styrelser och arbetsgrupper. Men är det säkert att de unga senare kommer att vilja delta i föreningsarbetet? Vad händer om deras främlingskap består? Kan det vara så att de som nu är unga också framöver kommer att föredra konkreta projekt men vill undvika den organisatoriska överbyggnaden?

Jag ska inte fördjupa mig i dessa frågor utan bara konstatera att det finns en ambivalens i synen på centrumbildningarna, både i kulturpolitiken och

arbetsmarknadspolitiken och bland konstnärerna själva. Då blir det naturligtvis svårt att få gehör för ett helhjärtat stöd.

Här kan man naturligtvis fråga sig om vad som är orsak och verkan. För egen del har jag valt att ta fasta på dels de stora erfarenheter som samlats under upp till trettiofem års arbete med kulturförmedling, dels på centrumbildningarnas plats i de nya kulturnätverken, alltså helheten av alla dessa festivaler, nya arenor (konsthallar och spelplatser med mera), arrangörsnätverk, tidskriftsverkstäder och digitala bildverkstäder, resurscentra, filmfonder, konsulentnätverk (inom dans, bildkonst, teater och så vidare) samt enskilda kulturentreprenörer och projektmakare i skivstudios och multimedieföretag, artistförmedlingar och produktionsbolag, projektkontor, event- och promotionatljéer, självanställda curators och utställningsproducenter och så vidare.

Det är en brokig mångfald och centrumbildningarna spelar en central roll i den. Trots brokigheten vill jag hävda att mångfalden kan ses som en helhet, en ny kulturgeografi. Det är också i dessa strukturer och nätverk mycket av förnyelsen i kulturlivet sker, både konstnärligt och i metoderna för att kommunicera med och involvera publiken. Denna del av kulturlivet förtjänar större uppmärksamhet och ökat ekonomiskt stöd nationellt, regionalt och lokalt.

Centrumbildningarna skapade tidigt sitt organisatoriska landskap utifrån konstområdena (även om bildkonsten splittrats i fyra organisationer för konsthantverk, foto, illustrationer och för annan bildkonst, och en geografisk uppdelning finns inom musik och dans). Är detta slutet på utvecklingen? Om man ser ut över kulturlivets nya strukturer skulle man kunna tänka sig nya centrumbildningar till exempel inom design och inredning, dataspel och upplevelseturism men också grupperingar för curators och kreativa producenter, marknadsförare och så vidare. Skulle alla småförlag och nya skivetiketter på motsvarande sätt kunna se gemensamma intressen inom sina områden? Det finns både en generations- och förnyelseproblematik inom centrumbildningarna. Skulle nybildningar vara en lösning?

Statens kulturråd har spelat en central och pådrivande roll i etableringen av flera av de nya nätverken, till exempel förstärkningen av de arrangerande föreningarna, uppbyggnaden av tidskrifts- och bildverkstäder och etableringen av konsulentnätverken. Här finns en stark grund att bygga på, men det vore önskvärt att kulturrådet tydligare formulerade en samlad strategi för denna del av kulturområdet. Där skulle också centrumbildningarna till slut få sin plats i kulturpolitiken.

När nu arbetsmarknadspolitiken på kulturområdet får en ny organisation är det som framhållits viktigt att den har en tydlig kulturpolitisk grund. Centrumbildningarna bör ses som de kanske viktigaste samarbetsparterna för nya AF Kultur.

Slutligen: jag har inte sagt något om de framtida bidragsnivåerna för centrumbildningarna men av mitt resonemang följer att jag anser att de bör få ökade resurser, oavsett om den totala kulturbudgeten ökar eller ej.

Bilaga: Ekonomisk utveckling 1997-2001

Centrum för fotografi

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter			86.024	91.665	60.790
Statens kulturråd			400.000	400.000	400.000
AMS/AF			640.000	640.000	640.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster					28.622
Summa			1.126.024	1.131.665	1.129.412

Centrum för fotografi startade år 1999.

Danscentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	189.000	156.000	402.000	438.000	534.000
Statens kulturråd	1.375.000	1.260.000	1.417.000	1.477.000	1.437.000
AMS/AF			900.000	900.000	900.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster	1.098.000	846.000	1.048.000	1.461.000	1.297.000
Summa	2.662.000	3.262.000	3.767.000	4.267.000	4.168.000

Egna intäkter: hyra av studio, medlemsavgifter

Statens kulturråd: inklusive daglig träning och projektbidrag

Övriga inkomster: bidrag från kommun och landsting och projektbidrag

Regionens bidrag avser projektet In med dansen (sedan 16 år)

Dans i Väst

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	4.625	10.400	12.100	13.900	16.200
Statens kulturråd	100.000	45.000	320.500	320.000	320.000
AMS/AF			266.000	266.000	266.000
EU-bidrag					

Övriga inkomster	110.549	164.710	44.329	54.513	238.545
Summa	215.174	220.110	642.929	654.413	840.745

Kommentarer:

Egna intäkter: medlemsavgifter

Övriga inkomster: bidrag från kommun, region, stadsdelsnämnder, sponsring till särskilda projekt etc.

Filmcentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	2.333.000	3.298.000	1.918.000	2.602.000	2.730.000
Statens kulturråd	1.572.000	1.572.000	1.870.000	1.870.000	1.870.000
AMS/AF			1.100.000	1.100.000	900.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster	1.800.000	3.334.000	2.665.000	2.595.000	4.021.000
Summa	5.705.000	8.204.000	7.553.000	8.167.000	9.521.000

Författarcentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	200.748	448.354	427.381	816.876	750.274
Statens kulturråd	1.874.000	1.874.000	2.300.000	2.300.000	2.300.000
AMS/AF via KUR			1.445.000	1.445.000	1.445.000
EU-bidrag					367.829
Övriga inkomster	3.349.894	4.724.385	3.399.163	3.635.433	4.359.779
Summa	5.424.642	5.176.613	7.571.544	8.197.309	9.222.882

EU-bidrag: För Podiums projekt "Print-on-demand- en metod att främja mångfald på den europeiska bokmarknaden"

Övriga inkomster: projektbidrag (ex. Podium, Stockholms stad (läsning pågår), Läs rörelsen, Provins, Barentsprojektet, KK-stiftelsen, Framtidens kultur), till mer än

50 % FC Öst.

Illustratörcentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	24.000	24.000	24.000	24.000	24.000
Statens kulturråd	370.000	370.000	554.000	570.000	570.000
AMS/AF				554.000	604.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster					
Summa	394.000	394.000	578.000	1.148.000	1.198.000

Konsthantverkscentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	378.000	325.000	1.416.000	277.000	339.000
Statens kulturråd	570.000	570.000	770.000	770.000	770.000
AMS/AF			1.200.000	1.200.000	1.300.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster	75.000	75.000	75.000	75.000	75.000
Övriga Bidrag	155.000	199.000	150.000		215.000
Summa	1.222.000	1.169.000	3.611.000	2.322.000	2.759.000

Övriga intäkter: Arvode för hantering och administration av utställningsersättning på uppdrag från Kulturrådet.

Egna intäkter 1999: Konsthantverkscentrum har under kulturhuvudstad 98 arrangerat utställningen Trädgården och Konsthantverket i samarbete med Stiftelsen Rosendals Trädgård och Prins Eugen Waldemarsudde. Utställningen blev ett av kulturhuvudstadsårets mest framgångsrika evenemang. 170 000 besökte utställningen där 210 konsthantverkare var engagerade. Konsthantverkscentrum skötte ekonomin och redovisningen för projektet. Resultatavräkning på projektet gjordes under 1999.

Konstnärscentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
--	------	------	------	------	------

Egna intäkter					225.000
Statens kulturråd		570.000	770.000	770.000	770.000
AMS/AF via KUR			900.000	900.000	1.000.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster		85.000	235.000	85.000	85.000
Summa		655.000	1.905.000	1.755.000	2.080.000

Musikcentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	4.366	14.253	4.904	9.697	12.591
Statens kulturråd	1.541.000	1.491.000	1.530.000	1.600.000	1.605.000
AMS/AF			447.000	447.000	300.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster	44.057		88.452	132.927	66.867
Summa	1.589.423	1.505.253	2.070.356	2.196.624	1.984.458

Egna intäkter: medlemsavgifter (100 kr/rubrik på webbsidan)

Övriga inkomster: lönebidrag

Musikcentrum Väst

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	6.600	3.600	21.500	24.400	24.000
Statens kulturråd	190.000	190.000	240.000	240.000	240.000
AMS/AF		42.000	668.000	668.000	815.000
EU-bidrag					

Övriga inkomster	18.000	40.000	40.000	40.000	80.000
Summa	214.600	275.600	969.500	972.400	1.159.000

Egna intäkter: de belopp som anges under egna intäkter är enbart medlemsavgifter. MCV har varit inblandade i, eller själva drivit, olika projekt under åren där intäkter i form av entréavgifter, projektbidrag, konsertgager m.m. utgått. Dessa bokförs under resp. projekt för att man lättare ska kunna utöva kostnadskontroll och tydliggöra projektens utfall. Dessa projekt ingår inte i tabellen. Övriga inkomster är uteslutande kommunala eller regionala verksamhetsbidrag.

Teatercentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter	217.818	273.247	320.000	340.633	330.000
Statens kulturråd	1.742.000	2.022.000	2.122.000	2.322.000	2.022.000
AMS/AF			566.000	566.000	566.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster	21.417	478.000	44.320	426.320	140.000
Summa	1.981.235	2.773.247	3.052.320	3.654.953	3.058.000

Egna intäkter = medlemsavgifter grundat på årsverken, dock max 20.000/grupp och 250 kr/individuell medlem; Enskilda medlemmar betalar 480 kr.
KUR:s bidrag varierar beroende på teaterfestivalen

Översättarcentrum

	1997	1998	1999	2000	2001
Egna intäkter		24.000?	20.675	31.835	39.000
Statens kulturråd	89.500	90.000?	300.000	300.000	300.000
AMS/AF			324.000	324.000	474.000
EU-bidrag					
Övriga inkomster		510.000	90.000	42.000	1.500
Summa	89.500	624.000	734.675	697.835	814.500

Övriga inkomster: 1998 – Språk över gränserna (Framtidens kultur)

